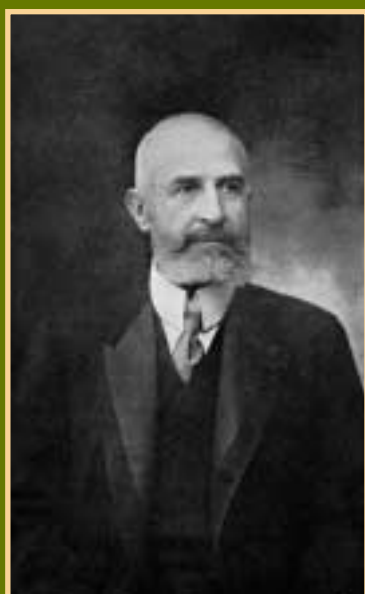

ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ

1855 - 1914

ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
1911-1914

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΘΗΝΑ 2000

ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ

1855 - 1914

ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
1911-1914

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΑΘΗΝΑ 2000

Στην έκδοση αυτή αξιοποιήθηκε αρχαιακό και εικονογραφικό υλικό, το οποίο απόκειται στο Ιστορικό Αρχείο της Εθνικής Τράπεζας και στο Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο (Ε.Λ.Ι.Α.), όπου βρίσκεται κατατεθειμένο το αρχείο της Οικογένειας Βαλαωρίτη.

Οι δημοσιευμένες πηγές αναφέρονται διεξοδικά στο τρίτο μέρος της έκδοσης.

Για το εικονογραφικό υλικό, το οποίο χρησιμοποιήσαμε, οφείλουμε ιδιαίτερες ευχαριστίες:

- Στον κύριο Μάνο Χαριτάτο, διευθυντή του Ε.Λ.Ι.Α.
- Στον διακεκριμένο συλλέκτη κ. Βίκτορα Μελά, γενικό γραμματέα του Μ.Ι.Ε.Τ.
- Στην κυρία Αλίκη Νικηφόρου-Testone, διευθύντρια των Γ.Α.Κ. νομού Κέρκυρας.
- Στην κυρία Ειρήνη Λούβρου των Εκδόσεων «Ολκός».

Ευχαριστούμε ακόμη την κυρία Χριστίνα Βάρδα, η οποία έχει επιμεληθεί το ευρετήριο των αρχείων της Οικογένειας Βαλαωρίτη, για την πολύτιμη βοήθειά της, καθώς και τον κύριο Ηλία Νικολακόπουλο για τις πληροφορίες που μας έδωσε σχετικά με τη συμμετοχή μελών της οικογένειας Βαλαωρίτη στο ελληνικό κοινοβούλιο.

Σχεδιασμός και εποπτεία της έκδοσης: Γεράσιμος Νοταράς

Τεκμηριωτική εργασία: Θανάσης Καλαφάτης, Ζήσιμος Χ. Συνοδινός

Συγγραφή κειμένων: Θανάσης Καλαφάτης, Γεράσιμος Νοταράς, Ζήσιμος Χ. Συνοδινός

Φιλολογική επιμέλεια-διορθώσεις: Στέφανος Στεφάνου

Καλλιτεχνική επιμέλεια: Γεράσιμος Νοταράς

Ηλεκτρονική σάρωση εικόνων αρχείου: Δημήτρης Χατζημαρινάκης, Αντώνης Τσακίρης

Φωτογραφήσεις: Μαρία Αλεξίου, Πάργος Ζώτος

Ηλεκτρονική επεξεργασία εικόνων,

ηλεκτρονική σελιδοποίηση και αναπαραγωγές: Σταύρος Μπελεσάκος

Μοντάζ, εκτύπωση, βιβλιοδεσία: Λιθογραφική μονάδα του ΚΕ.Θ.Ε.Α. Σχήμα και Χρώμα

© Ιστορικό Αρχείο της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος
Αθήνα, Σεπτέμβριος 2000
ISBN 960-85907-6-0

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	9
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	11
<i>α' μέρος</i>	
ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ ΒΑΛΛΩΡΙΤΗΣ.....	13
1. Η ΑΝΙΧΝΕΥΣΗ ΜΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ.....	15
Η Λευκάδα στη διαδρομή των αιώνων.....	15
Η γενεαλογία	19
Μια οικογένεια με έντονη πολιτική δράση.....	25
2. Ο ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΒΑΛΛΩΡΙΤΗΣ ΚΑΙ Η ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	29
Το γενικό πλαίσιο	29
Σταθεροποίηση και εκσυγχρονισμός του νομισματικού συστήματος.....	31
Η εξασφάλιση των κρατικών δανείων.....	34
3. Ο ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΒΑΛΛΩΡΙΤΗΣ ΚΑΙ Η ΛΕΥΚΑΔΑ.....	39
<i>β' μέρος</i>	
ΤΑ ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ ΚΑΙ Η ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ.....	45
1. Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΣΤΑ ΕΠΤΑΝΗΣΑ.....	47
Οικονομία και κοινωνία στα Επτάνησα τον 19ο αιώνα.....	47
Η ίδρυση της Ιονικής και ο τραπεζικός ανταγωνισμός.....	47
Οι ανταποκριτές της Ε.Τ.Ε.	48
Κορύφωση του ανταγωνισμού μετά την Ένωση.....	49
Το πρώτο έμμισθο υποκατάστημα της Ε.Τ.Ε. στην Κέρκυρα (1872-1881).....	50
Περίοδος 1880-1903.....	51
Τα υποκαταστήματα της Εθνικής Τράπεζας στα Επτάνησα (1900-1914)	53
2. Το ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΣΤΗ ΛΕΥΚΑΔΑ	61
<i>γ' μέρος</i>	
ΣΥΝΟΔΕΥΤΙΚΑ	65
1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΙΩΑΝΝΗ Α. ΒΑΛΛΩΡΙΤΗ (1855-1914).....	67
2. ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ Α. ΒΑΛΛΩΡΙΤΗ.....	76
3. ΠΗΓΕΣ	82

Προσωπογραφία του διοικητή Ιωάννη Α. Βαλαωρίτη. Κοσμεί την αίθουσα του Διοικητικού Συμβουλίου της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος. Έλαιογραφία, έργο του Γεωργίου Ιακωβίδη, 1918, καλλιτεχνική συλλογή Ε.Τ.Ε.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

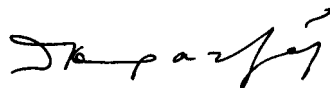
Η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος με ιδιαίτερη χαρά συμμετέχει στους εορτασμούς που θα πραγματοποιηθούν στη Λευκάδα, για να τιμήσουν τον μεγάλο Διοικητή της Ιωάννη Α. Βαλαωρίτη. Πέμπτος, κατά σειρά, Διοικητής του πρώτου πιστωτικού ιδρύματος της χώρας, σημάδεψε με το πολύπλευρο ταλέντο του το πέρασμα από τον δέκατο ένατο αιώνα στον εικοστό όχι μόνο της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος, αλλά και ως ένα βαθμό του τόπου. Για ένα τέταρτο του αιώνα, από τη θέση του διευθυντή, του υποδιοικητή και τέλος του διοικητή, δούλεψε άοκνα για την αναμόρφωση της Τράπεζας, αλλά και του νομισματικού συστήματος της χώρας.

Η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος διαδραματίζει την εποχή εκείνη έναν ευρύτερο ρόλο λόγω του εκδοτικού προνομίου, αλλά και λόγω του μεγέθους της και της ποιότητας των στελεχών της.

Η Πολιτεία αναθέτει στον Ιωάννη Α. Βαλαωρίτη να την εκπροσωπήσει στη Λατινική Νομισματική Ένωση, αλλά και να καλύψει όλες τις δανειοληπτικές της ανάγκες. Από την πλευρά του ο Ιωάννης Βαλαωρίτης, ως υποδιοικητής της Εθνικής, υπήρξε ο αρχιτέκτονας του σταθεροποιητικού προγράμματος και της αναμόρφωσης και εξυγίανσης του νομισματικού συστήματος, τα οποία διαπραγματεύεται με την Επιτροπή Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου και τα εισηγείται στην κυβέρνηση.

Ο Ιωάννης Α. Βαλαωρίτης ευτύχησε να αναπτύξει τη δράση του σε μια εποχή ταραχμένη αλλά άκρως δημιουργική για την Ελλάδα. Μια εποχή που, αφού η χώρα κατόρθωσε να ξεπεράσει τις συνέπειες της χρεοκοπίας του 1893 και της ήττας του 1897, σηματοδεύτηκε από το κίνημα στο Γουδί, την εμφάνιση στα πολιτικά πράγματα του τόπου του Ελευθέριου Βενιζέλου, τους Βαλκανικούς Πολέμους και το διπλασιασμό της Ελλάδας. Η εμφάνιση της ομάδας των κοινωνιολόγων και του κινήματος των δημοτικιστών χαρακτηρίζουν το ανανεωτικό πνεύμα της εποχής, στο πλαίσιο του οποίου έδρασε ο Ιωάννης Βαλαωρίτης.

Η Διοίκηση της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος, η οποία πάντα ατενίζει το μέλλον με σεβασμό στο παρελθόν, θεώρησε χρέος της προς τον μεγάλο Έλληνα και Διοικητή της Ιωάννη Βαλαωρίτη, γιού του εθνικού ποιητή Αριστοτέλη Βαλαωρίτη, να συμμετάσχει στις εκδηλώσεις της Λευκάδας και, ως ελάχιστο δείγμα τιμής, να προσφέρει, για να τοποθετηθεί στη γενέθλια γη του, χάλκινο ομοίωμα της προτομής του, η οποία κοσμεί την αίθουσα του Κεντρικού Καταστήματος της Τράπεζας στην Αθήνα.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Β. ΚΑΡΑΤΖΑΣ

Διοικητής της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος

*Ο Ιωάννης Α. Βαλαωρίτης, ως υποδιοικητής της Ε.Τ.Ε., και ο διευθυντής του Λογιστηρίου Παναγιώτης Κουτσαλέξης εποπτεύουν την προετοιμασία μιας κλήρωσης λαχειοφόρου δανείου στο Κεντρικό Κατάστημα της Τράπεζας, α' δεκαετία 20ού αι.
Ι.Α.Ε.Τ.Ε., Φωτογραφικό αρχείο.*

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος ευτύχησε να έχει ως ιδρυτές ένα μεγάλο οικονομολόγο και επιχειρηματία πανευρωπαϊκής εμβέλειας, τον Ελβετό Ιωάννη-Γαβριήλ Εϋνάρδο, και ένα τέκνο της γης της Ηπείρου, τον Γεώργιο Σταύρο, ο οποίος από τα πρώτα χρόνια του νεοελληνικού κράτους συνέπραξε σε όλες τις προσπάθειες για τη συγκρότηση του δημόσιου οικονομικού τομέα. Ο Γ. Σταύρος είναι από τους πρώτους επίσης ο οποίος από τον «πάγκο» του, που αποτελούσε το προεξοφλητικό του γραφείο, στη διασταύρωση της Αιόλου με την Αδριανού, πειραματίστηκε με τους κανόνες της αγοράς στη νεοελληνική κοινωνία της δεκαετίας του 1830.

Η Εθνική είχε ακόμη την τύχη, μετά την απώλεια των ιδρυτών της, να διοικηθεί, από μια σειρά εξέχουσες προσωπικότητες, των οποίων οι ικανότητες, το ταλέντο και η δημιουργικότητα πήγαιναν πολύ πιο πέρα από τον στενό επαγγελματικό χώρο. Σε αυτούς τους διοικητές οφείλεται το γεγονός ότι η Εθνική ανδρώθηκε, αναπτύχθηκε και βρίσκεται έκτοτε στην κεφαλή του τραπεζικού χώρου.

Όλοι οι διοικητές της περιόδου στην οποία αναφερόμαστε διακρίνονται για τις ικανότητές τους στη διαχείριση και την προώθηση των επιδιώξεων του Ιδρύματος του οποίου έχουν την ευθύνη, ενώ παράλληλα προσφέρουν από τη θέση αυτή μεγάλες υπηρεσίες στο κράτος, λόγω του ιδιαίτερου ρόλου που διαδραμάτιζε η Εθνική. Παράλληλα με αυτές τους τις δραστηριότητες, διακονούσαν την επιστήμη, την πολιτική και την τέχνη. Είναι ακόμη μονίμως παρόντες στο κοινωνικό γίνεσθαι του τόπου.

Μια τέτοια αδιάλειπτη αλληλουχία πετυχημένων διοικητών, για ένα σχεδόν αιώνα, είναι δυνατό να θεωρηθεί απλά και μόνο μια ευτυχής συγκυρία;

Η περίπτωση του Ιωάννη Α. Βαλαωρίτη, πέμπτου διοικητή της Εθνικής, στον οποίο αφιερώνεται η σημερινή έκδοση, ίσως συμβάλλει να δοθεί απάντηση στο παραπάνω ερώτημα.

Τον Ιω. Βαλαωρίτη θα συναντήσει ο τότε διοικητής της Ε.Τ.Ε. Μάρκος Ρενιέρης, ο οποίος σχετίζεται με τα πεθερικά του Βαλαωρίτη στη Βενετία, στα 1882, όταν νεαρός τότε δικηγόρος εργάζεται στο δικηγορικό γραφείο του Ξ. Ψαρρά, με τον οποίο ο Ρενιέρης είναι μαζί στο Διοικητικό Συμβούλιο της Εταιρείας Σιδηροδρόμων Θεσσαλίας. Ο Βαλαωρίτης την ίδια χρονιά θα προσληφθεί στη γραμματεία της Εταιρείας Θεσσαλικών Σιδηροδρόμων. Την ίδια εποχή θα σχετισθεί με τον Στέφανο Στρέιτ, λίγα χρόνια μετά υποδιοικητή της Ε.Τ.Ε., ο οποίος θα τον ενθαρρύνει να συνεχίσει τις νομικές του έρευνες για να διεκδικήσει θέση υφηγητή στο Πανεπιστήμιο. Στη Νομική Σχολή ο Ιω. Βαλαωρίτης έχει καθηγητή τον Παύλο Καλλιγά, ο οποίος το 1885 θα γίνει υποδιοικητής, όπως και ο Στ. Στρέιτ τέσσερα χρόνια αργότερα το 1889.

Ο διοικητής και οι δύο υποδιοικητές της Εθνικής Τράπεζας έχουν λοιπόν τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν και να αξιολογήσουν, προφανώς, τις ικανότητες του Βαλαωρίτη για μακρό χρονικό διάστημα, οκτώ σχεδόν χρόνια, και σε διάφορους τομείς δραστηριότητας: ως δικηγόρο, ως υπάλληλο στη γραμματεία του Δ.Σ. των Θεσσαλικών Σιδηροδρόμων και ως υποψήφιο υφηγητή.

Τον Απρίλιο του 1890 με πρόταση του διοικητή Μ. Ρενιέρη ο Ιω. Βαλαωρίτης

προσλαμβάνεται στην Τράπεζα, στη νευραλγική θέση του διευθυντή του Τμήματος Γραφείου, που στην ουσία είναι θέση γενικού γραμματέα της Τράπεζας.

Στη θέση αυτή θα έχει την ευκαιρία να αποκτήσει πολύτιμη εμπειρία στα τραπεζικά θέματα αλλά και να αναδείξει άλλα ταλέντα στη μάχη που θα δοθεί για την εκλογή του παλαιού του καθηγητή Παύλου Καλλιγά στη θέση του διοικητή όταν πεθάνει ο Μ. Ρενιέρης.

Ας τονίσουμε στο σημείο αυτό ότι την εποχή εκείνη η εκλογή ενός διοικητή της Εθνικής από τη Γενική Συνέλευση των μετόχων δεν είχε τον επικυρωτικό χαρακτήρα που πήρε πολύ αργότερα και διατηρήθηκε μέχρι πρόσφατα. Η Γενική Συνέλευση έπρεπε να κερδηθεί.

Πέντε χρόνια αργότερα, μετά την παραίτηση του υποδιοικητή Θεόφραστου Παπαδάκη και ύστερα από πρόταση του διοικητή Π. Καλλιγά ο Ιω. Βαλαωρίτης θα εκλεγεί υποδιοικητής.

Όταν ο Στ. Στρέιτ θα διαδεχθεί τον Καλλιγά, μετά τον θάνατό του, η όσμωση των παλαιών πλέον συνεργατών Στρέιτ και Βαλαωρίτη είναι τόσο μεγάλη που ουσιαστικά μπορούμε να μιλούμε, επί της ουσίας, για συνδιοίκηση.

Επομένως με την αναχώρηση του Στέφανου Στρέιτ στο τέλος του 1910 για λόγους υγείας, ο Ιω. Βαλαωρίτης, έχοντας πίσω του μια σταδιοδρομία λαμπρού τραπεζίτη δεκαπέντε ετών, είναι ο αυτονόητος διάδοχος.

Αυτή η συνοπτική περιγραφή της τραπεζικής διαδρομής του Βαλαωρίτη επιτρέπει να βγουν αβίαστα ορισμένα συμπεράσματα.

Η άνοδος στην κορυφή της Διοίκησης της Εθνικής για την εποχή την οποία εξετάζουμε ήταν διαδικασία μακράς προετοιμασίας. Στη διάρκεια της προετοιμασίας αυτής δινόταν η ευκαιρία να κριθούν οι ικανότητες του ενδεχόμενου «διαδόχου» όχι μόνο στον τραπεζικό τομέα αλλά σε ένα πολύ ευρύτερο φάσμα δραστηριοτήτων. Όταν ερχόταν η στιγμή, ο προτεινόμενος υποψήφιος έπρεπε να κερδίσει τη συγκατάθεση μιας Γενικής Συνέλευσης μεγάλης διασποράς μετόχων, οι οποίοι έπρεπε να πεισθούν ότι τα συμφέροντά τους ως μετόχων και πολιτών θα υπηρετηθούν με φερεγγυότητα από το προτεινόμενο πρόσωπο.

Μια τέτοια διαδικασία δεν είχε ελπίδες ευτυχούς κατάληξης παρά μόνο αν ο προτεινόμενος υποψήφιος παράλληλα με την τραπεζική φερεγγυότητα διέθετε μια επαρκή κοινωνική επιφάνεια και μια γενικότερη ακτινοβολία από τη μέχρι τότε σταδιοδρομία του. Αποτελούσε επομένως μια πολύ σημαντική και υπεύθυνη δουλειά για τις εκάστοτε Διοικήσεις η προετοιμασία της διαδοχής.

Το γεγονός αυτό επαληθεύεται απόλυτα στην περίπτωση του Ιω. Βαλαωρίτη όπου τρεις διοικητές, ο Ρενιέρης, ο Καλλιγάς και ο Στρέιτ, φρόντισαν για την επαγγελματική του κατάρτιση στην ανώτερη τραπεζική σφαίρα και παράλληλα του έδωσαν την ευκαιρία να αναδείξει το πολύπλευρο ταλέντο του. Η διαδικασία προετοιμασίας και ανάδειξης μιας προσωπικότητας, ώστε να κληθεί να αναλάβει υψηλό λειτούργημα, έχει πιθανότητες επιτυχίας αν συντρέχουν σ' αυτήν προϋποθέσεις τέτοιες που καθιστούν ρεαλιστικό ένα τέτοιο ενδεχόμενο.

Στις σελίδες που ακολουθούν ο αναγνώστης θα διαπιστώσει ότι, από κάθε πλευρά, ο Ιωάννης Α. Βαλαωρίτης διέθετε πλουσιοπάροχα τις αναγκαίες προϋποθέσεις.

Οι ελπίδες που στήριζαν στο πρόσωπό του οι τρεις προκάτοχοί του επαληθεύθηκαν. Πράγμα όμως ακόμη σημαντικότερο, η Ελλάδα στο πρόσωπο του Ιω. Βαλαωρίτη, σε μια πολύ κρίσιμη εποχή για τον τόπο, βρήκε έναν άξιο λειτουργό που εξασφάλισε τις προϋποθέσεις ενός μεγάλου, νικηφόρου αγώνα.

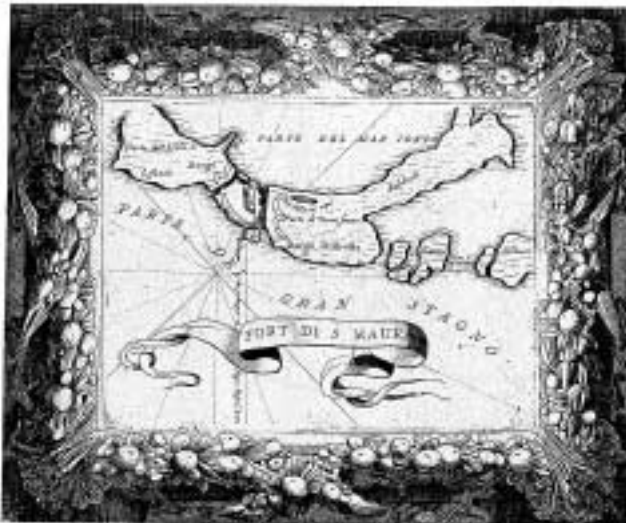
ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΝΟΤΑΡΑΣ

*Εποπτεύων το Ιστορικό Αρχείο
Αναπληρωτής πρόεδρος της Επιτροπής Ιστορίας*

α' μέρος

ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ

Χάρτης της Λευκάδας,
Benedeto Bordone, Isolario, Βενετία 1538.
 Από την έκδοση: *Τόπος και Εικόνα,*
 εκδ. «Ολκός».

Κάστρα της Πρέβεζας και της
 Λευκάδας.
P. Vinc. Coronelli, Morea e Negroponte cum
Isole adiacenti, Βενετία 1686.
 Συλλογή Βίκτ. Μελά.

Το κάστρο της Λευκάδας
 (Αγία Μαύρα).
P. Vinc. Coronelli, Morea e Negroponte cum
Isole adiacenti, Βενετία 1686.
 Συλλογή Βίκτ. Μελά.

Η ΑΝΙΧΝΕΥΣΗ ΜΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

Ο Ιωάννης Α. Βαλαωρίτης υπήρξε μια προσωπικότητα που διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των πραγμάτων της Ελλάδας στο γύρισμα του αιώνα, από τον 19ο στον 20ό. Άνθρωπος πολυτάλαντος, είχε την ευκαιρία να διαμορφώσει ένα χαρακτήρα και να αναπτύξει δεξιότητες οι οποίες, όταν η συγκυρία το επέτρεψε, του έδωσαν τη δυνατότητα να δημιουργήσει και να χειριστεί καταστάσεις που καθόρισαν τη ροή των εξελίξεων.

Η οικογένειά του έλκει την καταγωγή από την Ακαρνανία. Σόι αρματολών, σε συνεχή και ανελέητο πόλεμο με τον Τούρκο κατακτητή, θα καταφύγει διωκόμενο στη Λευκάδα, ακολουθώντας τους Ενετούς, στις αρχές του 18ου αι. Στο εξής, το στενό κανάλι των είκοσι πέντε μέτρων πλάτους που χωρίζει την ακαρνανική στεριά από την ακτή του νησιού της Λευκάδας θα αποτελέσει, ανάλογα με τις περιστάσεις, φραγμό ή διάυλο επικοινωνίας ανάμεσα στην τουρκοκρατούμενη και αργότερα ελεύθερη Ελλάδα και το νησί του Ιονίου.

Το άνοιγμα προς τη Δύση των Επτανήσων θα αποτελέσει, χωρίς αμφιβολία, ένα άλλο στοιχείο που θα επηρεάσει τη συλλογική οικογενειακή μνήμη. Η εμπορική και οικονομική δραστηριότητα, η μόρφωση, τα συμπεθεριά, αλλά κυρίως τα κοινωνικά ρεύματα και οι πολιτικές εξελίξεις της εποχής που σημαδεύουν τα περισσότερα από τα μέλη της οικογένειας Βαλαωρίτη, έχουν την προέλευσή τους από τη Δύση. Άλλωστε δυτικοί οι Ενετοί, τους εκχώρησαν το κοινωνικό και οικονομικό status με το οποίο η οικογένεια θα σταδιοδρομήσει στην επτανησιακή γη. Η αναγραφή του ονόματος Βαλαωρίτη στο βιβλίο των εβδομήντα οικογενειών που αποτελούν το Αστικό Συμβούλιο της Λευκάδας και η εκχώρηση κτημάτων προκαθορίζει σχεδόν νομοτελειακά την εμπλοκή τους στη δημόσια ζωή των Ιονίων.

Η ενεργός πολιτική δράση της οικογένειας Βαλαωρίτη δεν είναι μονοσήμαντης ιδεολογικής κατεύθυνσης. Τη συντηρητική και αγγλόφιλη παράδοση θα διαταράξει ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης. Εμποτισμένος από το φιλελεύθερο πνεύμα των εξεγέρσεων στη Δύση του 1848, στις οποίες είχε ευθεία συμμετοχή, θα αποδυθεί σε αγώνα για την ανεξαρτησία της Ηπείρου μετά τον Κριμαϊκό πόλεμο του

Η ΛΕΥΚΑΔΑ ΣΤΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ

887-1204

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

Η Λευκάδα περιέρχεται στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία και εντάσσεται στο θέμα της Κεφαλληνίας.

1204-1479

ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ

Μετά την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους η Λευκάδα περιέρχεται στο Δεσποτάτο της Ηπείρου.

1479-1684

ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

Με την υπογραφή της Ενετοτουρκικής Συνθήκης του 1479 ο Μέγας Βεζίρης Κεντίκ Αχμέτ πασάς καταλαμβάνει Λευκάδα, Κεφαλλονιά και Ζάκυνθο. Μόνο όμως η Λευκάδα θα παραμείνει τουρκοκρατούμενη επί δύο αιώνες, υπαγόμενη στον πασά της Ναυπάκτου.

1684-1797

ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑ

Στις 19 Ιουλίου 1684 η ενετική αρμάδα του Francisco Morosini φθάνει στη Λευκάδα. Με τον Morosini συστρατεύονται, εκτός από τους Επτανήσιους, Ακαρνανές αρματολοί, μεταξύ των οποίων και ο Χρήστος Βαλαώρας.

1797-1798

ΓΑΛΛΙΚΗ ΚΑΤΟΧΗ

Με τη Συνθήκη του Καμποφόρμιο στις 17 Οκτωβρίου του 1797, οι Ενετοί παραχωρούν στους Γάλλους τα Ιόνια νησιά και μέσα σ' αυτά τη Λευκάδα.

Κλεφταρματολοί της Στερεάς και της Ηπείρου, 17ος-18ος αιώνας.
 Από την έκδοση: Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, ο αρματολός της λύρας 1824-1879.

Λευκάδα, το Υγειονομείο.
 Ακουατίνα του Joseph Cartwright, Λονδίνο 1821. Από το Λεύκαμα της Ε.Τ.Ε.: Ματιές στα Ιόνια Νησιά, 1980.

Άποψη του καναλιού της Λευκάδας με το φρούριο της Αγίας Μαύρας.
 W. L. Leitch, London Illustrated News, 1859.

1854, πράγμα που θα του στοιχίσει άλλωστε ένα χρόνο εξορίας, που του επέβαλαν οι Άγγλοι. Η κατοπινή πολιτική δραστηριότητα του πατέρα του Ιωάννη, Αριστοτέλη, θα έχει δύο βασικές συνιστώσες: το ριζοσπαστισμό και το ενωτικό με την Ελλάδα κίνημα των Επτανήσιων.

Ο Ιωάννης Βαλαωρίτης θα μεγαλώσει λοιπόν σε μια πολιτική οικογένεια της οποίας τα μέλη από την ενσωμάτωση των Επτανήσιων, όταν ο Ιωάννης είναι σχεδόν δέκα ετών, και μέχρι το 1910, όπου κατεβαίνει για πρώτη και τελευταία φορά ο ίδιος στην ενεργό πολιτική, είναι παρόντα στην πολιτική σκηνή και από 19 εκλογικές αναμετρήσεις μόνο σε 4 δεν εκλέγεται στη Βουλή ένας Βαλαωρίτης (1879, 1885, 1887, και 1895).

Η πατρική επιρροή, με ευθύ ή έμμεσο τρόπο, ασκείται και σε άλλους, πολύ πιο σημαντικούς τομείς. Η αγάπη για την πατρίδα που αποπνέει όλο το λογοτεχνικό έργο του εθνικού ποιητή και η εθνική δράση του σε συγκεκριμένες στιγμές έχει μεταλαμπαδευτεί στον Ιωάννη. Ο Ιω. Βαλαωρίτης θα στηρίξει ενεργά την επαναστατική εξέγερση της Ηπείρου στα 1877. Θα βοηθήσει αποτελεσματικά τη λειτουργία της Κρητικής Πολιτείας, πέρα και από τον κύκλο των αρμοδιοτήτων του ως υποδιοικητή της Ε.Τ.Ε. και βασιικού παράγοντα της ίδρυσης της Τράπεζας Κρήτης, παρέχοντας την τεχνογνωσία του στον ύπατο αρμοστή Αλέξανδρο Ζαΐμη για θέματα οργάνωσης της διοίκησης. Θα συνδράμει με όλες του τις δυνάμεις τον Μακεδονικό Αγώνα και το σπίτι του στην Κηφισιά θα αποτελέσει κέντρο συνελεύσεων για τη μακεδονική ιδέα.

Αλλά και όλη του την επαγγελματική σταδιοδρομία διαπερνά ένα κύριο χαρακτηριστικό: να υπηρετήσει το κράτος, την Πατρίδα και τον ευρύτερο ελληνισμό. Τις περισσότερες φορές προτρέχοντας για να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις που θα στηρίζουν την εθνική προσπάθεια πριν ακόμη του ζητηθεί. Δείγματα της δράσης του αυτής θα έχουμε τη δυνατότητα να δούμε αναλυτικότερα στη συνέχεια. Πρέπει πάντως να σημειωθεί ιδιαίτερα το έργο της σταθεροποίησης της περιόδου 1897-1910 (διακανονισμός εσωτερικού χρέους, αναδιάρθρωση νομισματικού συστήματος) που αποτέλεσε τη στέρεη οικονομική βάση στην οποία στηρίχθηκαν οι νικηφόροι βαλκανικοί πόλεμοι. Η αριστοτεχνική δανειοληπτική πολιτική την οποία εφάρμοσε και η οποία επέτρεψε τη χρηματοδότηση της εθνικής προσπάθειας. Η δημιουργία των χρηματοπιστωτικών μηχανισμών, με την Τράπεζα Κρήτης και κυρίως την Τράπεζα Ανατολής, για την υπηρετήση του πέραν των κρατικών ορίων ελληνισμού.

1798-1800

ΡΩΣΙΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ

Τον Νοέμβριο του 1798, μετά την καταστροφή του γαλλικού στόλου στο Αμπουκίρ, ο Γάλλος φρούραρχος της Λευκάδας παραδίδει το νησί στον Ρώσο ναύαρχο Φ. Ουσακόφ, ο οποίος βρισκόταν στο Ιόνιο με ισχυρό στόλο.

1800-1807

«ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΩΝ ΕΠΤΑ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΝΗΣΩΝ»

Με τη διεθνή Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, της 21 Μαρτίου 1800, ιδρύεται η «Πολιτεία των Επτά Ηνωμένων Νήσων», η οποία θα διαρκέσει μέχρι το 1807.

1807-1810

ΔΕΥΤΕΡΗ ΓΑΛΛΙΚΗ ΚΑΤΟΧΗ

Με τη Συνθήκη του Τιλσίτ, η οποία συνομολογήθηκε μεταξύ του Ναπολέοντα και της Ρωσίας, τα Ιόνια νησιά παραχωρούνται εκ νέου στους Γάλλους.

1810-1864

ΑΙΤΛΟΚΡΑΤΙΑ

Τον Απρίλιο του 1810 αγγλικές δυνάμεις, οι οποίες είχαν αποκλείσει τα Επτάνησα, καταλαμβάνουν τη Λευκάδα. Στις 5 Νοεμβρίου του 1815 με τη Συνθήκη των Παρισίων περιέρχεται και *de jure* στους Άγγλους και αποτελεί τμήμα των «Ηνωμένων Πολιτειών των Ιονίων Νήσων», που τελούν υπό την προστασία της Μ. Βρετανίας.

1864

ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η ξένη κατοχή στη Λευκάδα, όπως και στο σύνολο των Ιονίων Νήσων, τερματίζεται με τη Συνθήκη του Λονδίνου, που υπογράφεται στις 2/14 Νοεμβρίου 1863. Η επίσημη ενσωμάτωση των Ιονίων νησιών στην Ελλάδα πραγματοποιείται στις 21 Μαΐου/ 2 Ιουνίου 1864, οπότε υψώνεται και στο φρούριο της Αγίας Μαύρας η ελληνική σημαία.

Ιωάννης Χ. Βαλαωρίτης, παππούς
του διοικητή της Ε.Τ.Ε.
Ιωάννη Α. Βαλαωρίτη.
Από την έκδοση: *Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, ο*
αρματολός της λύρας 1824-1879.

Αιμίλιος Τυπάλδος-Πρετεντέρης, παππούς
του Ιωάννη Α. Βαλαωρίτη, από τη μεριά
της μητέρας του.
Από την έκδοση: *Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, ο*
αρματολός της λύρας 1824-1879.

Ο Ιωάννης Βαλαωρίτης θα τοποθετηθεί και αυτός πολιτικά, όπως είχε κάνει και ο πατέρας του, στο εκσυγχρονιστικό, προοδευτικό ρεύμα της εποχής του το οποίο θα εκφρασθεί στη συγκεκριμένη συγκυρία από τον Ελευθέριο Βενιζέλο. Έχει άλλωστε κάνει τη γνωριμία του μεγάλου κρητικού άνδρα, όταν βρίσκεται στα Χανιά τον Απρίλιο του 1900 για την οργάνωση της Τράπεζας Κρήτης, και έχει διακρίνει τις μεγάλες ικανότητές του. Γράφει τότε στο διοικητή του, Στρέιτ:

«Η σημειωθείσα τάξις και ασφάλεια μοι προξένησαν, όσον και εις υμάς αρίστην εντύπωσιν. Αλλ' εκείνο το οποίον ελλείπει είναι υπερτέρα τις διάνοια και θέλησις ταχέως αποφασίζουσα και δρώσα. Ο μόνος υπέρτερος ανήρ, ο Βενιζέλος, είναι débordé εκ της ειδικώτερον εις το Υπουργείον του υπαγομένης εργασίας».

Την τοποθέτησή του αυτή θα εκφράσει και έμπρακτα με τη συμμετοχή του στις εκλογές για την Α' Αναθεωρητική Βουλή του 1910, όταν πρωτοεμφανίζεται ο Ελευθέριος Βενιζέλος στην ελλαδική πολιτική σκηνή.

Το πατρικό πρότυπο επενέργησε με ευτυχή τρόπο και σε έναν άλλο χώρο, που θα καταστεί καθοριστικός για την επιτυχία του Ιωάννη στον επαγγελματικό τομέα. Είναι η μεταλαμπάδευση της κοινωνικότητας και του πνεύματος του κοσμοπολιτισμού. Ο Ιωάννης Βαλαωρίτης, που δεν έκανε, όπως άλλα μέλη της οικογένειας, σπουδές στο εξωτερικό, ανέπτυξε, κατά το πρότυπο του Αριστοτέλη, μια άνεση στην επαφή με τον έξω κόσμο που είναι εκπληκτική. Το προτέρημα αυτό στάθηκε καθοριστικό σε κρίσιμες στιγμές της σταδιοδρομίας του. Η δυνατότητα να συνομιλεί με τον Aristide Briand, πρωθυπουργό της Γαλλίας, ή τον Ιταλό πολιτικό και οικονομολόγο Luigi Luzzati ήταν καθοριστική για τα τραπεζικά, αλλά κυρίως για τα εθνικά συμφέροντα.

Η αγάπη και το δέσιμο με τη γενέθλια γη, όπου η οικογένεια έχει ρίζες δύο αιώνων, είναι ένα άλλο χαρακτηριστικό του Ιωάννη Βαλαωρίτη, όπως και του πατέρα του Αριστοτέλη.

Μετά τις πανεπιστημιακές του σπουδές θα διοριστεί δικηγόρος Λευκάδας, όπου θα ασκήσει για τέσσερα χρόνια το επάγγελμα, επιμελούμενος ταυτόχρονα, μαζί με τη μητέρα του, την οικογενειακή κτηματική περιουσία. Ακόμη και μετά την οριστική εγκατάστασή του στην Αθήνα για επαγγελματική σταδιοδρομία με κάθε ευκαιρία θα ξαναβρεθεί στη Λευκάδα.

Η Μαδουρή, το ιδιόκτητο νησί της οικογένειας Βαλαωρίτη, με την έπαυλή της, που το κτίσιμό της ολοκληρώθηκε όταν ο Ιωάννης ήταν

Η ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΑ

*ΧΡΗΣΤΟΣ ΒΑΛΑΩΡΑΣ
17ος ΑΙΩΝΑΣ*

Γενάρχησ της οικογένειας Βαλαωρίτη φέρεται ο Χρήστος Βαλαώρας, καταγόμενος από το χωριό Βαλαώρα της Ευρυτανίας. Αναφέρεται ως ένας από τους συμπολεμιστές των Ενετών εναντίον των Τούρκων κατά την εκστρατεία του Μοροζίνη το 1684 μαζί με το γιο του Μόσχο. Για τις υπηρεσίες τους, τους παραχωρήθηκε το αρματολοίκι της Ηπείρου και μέρος του Βάλτου. Ακολούθησε τους Ενετούς, όταν οι τελευταίοι συγκρούστηκαν με τους αρματολούς οι οποίοι αμφισβήτησαν την κυριαρχία τους.

*ΜΟΣΧΟΣ Χ. ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ
1656-1737*

Γιος του Χρήστου. Εγκαταστάθηκε στη Λευκάδα μετά τη Συνθήκη του Κάρλοβιτς της 26ης Ιανουαρίου 1699, κατά την οποία αναγνωρίσθηκε η ενετική κυριαρχία σε Πελοπόννησο, Λευκάδα, Αίγινα και Τήνο. Οι Ενετοί, σε αναγνώριση των υπηρεσιών του, του παραχωρούν κτήματα και τον εγγράφουν στο Βιβλίο των εβδομήντα οικογενειών που αποτελούν το Αστικό Συμβούλιο της Λευκάδας. Ο Μόσχος απέκτησε δύο παιδιά με τη Λευκαδίτισσα σύζυγό του Ζαχαρένια, τον Αθανάσιο και τον Γεώργιο.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Μ. ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ

Γιος του Μόσχου. Απέκτησε τέσσερα παιδιά από το γάμο του με την Ηπειρώτισσα Αναστασία Γ. Σταύρου. Πέθανε κατά το λοιμό του 1770 μαζί με τρία από τα παιδιά του και τον αδερφό του Γεώργιο, ο οποίος είχε παραμείνει άγαμος.

Αριστοτέλης και Ελιοσία Βαλαωρίτη,
πατέρας και μητέρα του Ιωάννη Βαλαωρίτη.
Από την έκδοση: Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, ο αρματολός της λύρας 1824-1879.

Ο Ιωάννης Α. Βαλαωρίτης φοιτητής, μαζί με συναδέλφους του στην Αθήνα. Είναι ο έκτος από αριστερά στους ορθίους.
Από την έκδοση: Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, ο αρματολός της λύρας 1824-1879.

εννέα ετών, τα κτήματα σε όλο σχεδόν το νησί, το σπίτι στην πόλη, η εκκλησία του Παντοκράτορα, όπου και οι οικογενειακοί τάφοι, θα αποτελούν σταθερές στις οποίες προστρέχει κάθε φορά που αισθάνεται την ανάγκη να βρει στήριγμα, όπως συνέβη και με το θάνατο του αδελφού του Αιμίλιου.

Δείγμα του ενδιαφέροντός του για το νησί της καταγωγής του αποτελεί και το γεγονός ότι στη Λευκάδα θα ιδρυθεί το πρώτο υποκατάστημα της Εθνικής Τράπεζας στον ιόνιο χώρο, πέντε χρόνια νωρίτερα από τη σύσταση υποκαταστημάτων στα υπόλοιπα Επτάνησα.

Η επιρροή του Αριστοτέλη Βαλαωρίτη στη διαμόρφωση του χαρακτήρα, του προσανατολισμού των σπουδών και της σταδιοδρομίας του Ιωάννη δεν ήταν έμμεση μόνο ή απόρροια μιας στάσης ζωής. Οι «οδηγίες» που εγχειρίζει ο Αριστοτέλης στον νεαρό Ιωάννη όταν φεύγει για να σπουδάσει στην Αθήνα είναι άκρως ενδεικτικές:

Να συσχετισθής μετά των εκλεκτοτέρων συμφοιτητών σου και των εναρετωτέρων, αφού πρώτον τους γνωρίσης κατά βάθος.

Να αποφεύγης τα Χαυτεία και τα καφενεία.

Να μη πέσης ποτέ εις το ελάττωμα του καπνού, το οποίον θα κατέστρεφε την υγείαν σου.

Να περιορισθής εις μόνην την αγοράν των απολύτως αναγκαίων επίπλων.

Να προσπαθήσης να συμπεριλάβης και την δαπάνην του φωτός και του πλυσίματος εις τας 125 δραχμάς.

Να εξοικονομήσης το χρηματικόν, το οποίον θα φέρης μαζί σου μέχρι της επανόδου σου εις την Λευκάδα, έχων προ οφθαλμών τα μεγάλα οικογενειακά μας βάρη.

Να γυμνάζεσαι όσον το δυνατόν περισσότερον γράφων την καθομιλουμένην Ελληνικήν, διότι είσαι πολύ αδύνατος.

Να προφυλάττεσαι από τας αιφνιδίας μεταβολάς της ατμοσφαιρας, διότι υπό την έποψιν ταύτην αι Αθήναι είναι επικίνδυνοι.

Να περπατήης τακτικώς, χωρίς ν' απομακρύνεσαι πολύ της πόλεως.

Να πληροφορηθής αν υπάρχει εις τας Αθήνας ο φίλος μου Ζηνόπουλος και να τον επισκεφθής.

Να μη κάμης φορέματα παρά τα απολύτως αναγκαία.

Να αποφεύγης τας αμάξας διότι στοιχίζουν πολύ.

Να τακτοποιήσης τας ώρας του φαγητού, του ύπνου, της μελέτης των μαθημάτων και του περιπάτου και να μη παραβιάζης εκτός ανωτέρας ανάγκης το ωράριόν σου.

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ Α. ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ
1742-1798

Γιος του Αθανάσιου, επέζησε, όπως και η μητέρα του, του λοιμού του 1770. Ο Ενετός Προβλεπτής της Λευκάδας προστάτευσε τα υλικά και ηθικά συμφέροντα της χήρας και του ανήλικου παιδιού ώστε να καταλάβει «την εμπρέπουσαν αυτά κοινωνικήν και πολιτικήν θέσιν». Από το γάμο του με τη Σταματούλα Νέγρη απέκτησε τρία παιδιά: τον Αθανάσιο, τον Ευστάθιο και τον Ιωάννη. Ο Αθανάσιος έγινε ιερομόναχος στο Άγιο Όρος. Ο Ευστάθιος υπήρξε ο πρώτος Βαλαωρίτης που πήρε ευρωπαϊκή μόρφωση στην Ιταλία και τη Γαλλία.

ΙΩΑΝΝΗΣ Χ. ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ
1780-1856

Γιος του Χαραλάμπους. Ως έμπορος απέκτησε μεγάλη περιουσία, κυρίως κατά την ανώμαλη περίοδο των γεγονότων μεταξύ 1797 και 1815, οπότε, διασπώντας τον αποκλεισμό των Αγγλων, τροφοδοτούσε τα στρατεύματα του Massena στη Γένοβα και του στρατηγού Donzelot στην Κέρκυρα. Δημιούργησε μεγάλο εμπορικό και τραπεζικό οίκο και είχε ενεργό ανάμειξη στην επανησιακή πολιτική. Από το γάμο του με την Κεφαλλονίτισσα Αναστασία Τυπάλδου απέκτησε τέσσερις κόρες, τη Νίκη, την Ασπασία, την Ακριβή και την Κατίνα, και δύο γιους, τον Αριστοτέλη και τον Ξενοφώντα.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ Ι. ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ
1824-1879

Γιος του Ιωάννη. Αφού ολοκλήρωσε τις σπουδές του στην Ιόνιο Ακαδημία στην Κέρκυρα, συνέχισε στη Γενεύη της Ελβετίας και έπειτα στη Νομική Σχολή του Παρισιού. Μετά από διακοπή ενός έτους, για λόγους

Η Μαδουρή, το ιδιόκτητο νησάκι της οικογένειας Βαλαωρίτη. Στα 1860-1864 ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης έκτισε «πάνω στη θάλασσα» εξοχική κατοικία.

Φωτογραφία του 1906 από την έκδοση: Αριστοτέλους Βαλαωρίτου, Βίος και έργα. Επιμέλεια Ιω. Α. Βαλαωρίτη - Γ. Δροσίνη, έκδοση Βιβλιοθήκη Γρ. Μαρασλή, 1907.

Η έπαυλη της Μαδουρής στην πρώτη της μορφή. Αριστερά διακρίνεται ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης με το σκύλο του.

Από την έκδοση: Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, ο αρματολός της λύρας 1824-1879.

Κάτω από την αιωνόβια ελιά της Μαδουρής η οικογένεια Βαλαωρίτη το 1905. Στο κέντρο ο Ιωάννης Α. Βαλαωρίτης.

Από την έκδοση: Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, ο αρματολός της λύρας 1824-1879.

Μάθε να τηρής τάξιν εν τω δωματίω σου και εν τω σπουδαστηρίω σου. Προ πάντων πρόσεχε εις την καθαριότητα του σώματος, ήτις πρέπει να συμβαδίζει μετά της καθαρότητος της ψυχής και της καρδίας.

Έχε προ οφθαλμών ότι πρέπει να αναδειχθής διδάκτωρ εντός ορισμένου χρόνου προς εκπεραίωσιν των νεομισμένων μαθημάτων και μελέτα άόκνωσ, διότι ο πατήρ σου ήρχισε να μη αντέχη εις την διαχείρισιν των οικογενειακών συμφερόντων. Γνωρίζεις αφ' ετέρου πόσον αδρώσ πληρώνεται η ανατροφή σας και προσπάθησε, χωρίς να παραβλάψης την υγιάν σου, να φανής άξιος της εμπιστοσύνης των γονέων σου, της συμπαθείας των καθηγητών σου, της αγάπης των φίλων σου.

Έχε σύντροφον αχώριστον τας ευχάς της μητρός σου και τας ιδικάς μου.

Ο πατήρ σου

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ

Η επίδραση που μπορεί να ασκήσει στη διαμόρφωση της προσωπικότητας ενός ατόμου μια δεδομένη γεωπολιτική και ιστορική καταβολή, η συμβολή της συλλογικής οικογενειακής μνήμης στην τροπή που είναι ενδεχόμενο να πάρει η πορεία μιας ζωής, η επιρροή του πατρικού προτύπου στη διαμόρφωση ενός χαρακτήρα δεν θα επαρκούσαν για να εξηγήσουν τη συγκεκριμένη πορεία και ανέλιξη του Ιωάννη Βαλαωρίτη. Πα κάτι τέτοιο πρέπει κανείς κυρίως να εστιάσει την προσοχή του στον τρόπο με τον οποίο «χειρίστηκε» και μεγιστοποίησε τα ταλέντα του, ώστε να εξελιχθεί σε μια προσωπικότητα που σημάδεψε την εποχή της.

Πρώτα απ' όλα η μόνιμη επιδίωξή του να είναι απόλυτα καταρτισμένος και ενήμερος των εξελίξεων στους τομείς της επαγγελματικής του δραστηριότητας.

Ξεκινώντας από στέρεες νομικές βάσεις, θα εξειδικεύσει τις γνώσεις του στον τομέα των σιδηροδρομικών μεταφορών σε σημείο τέτοιο ώστε και μετά την παραίτησή του από τη γραμματεία του Διοικητικού Συμβουλίου των Θεσσαλικών Σιδηροδρόμων να μην υπάρχει σχεδόν σιδηροδρομική εταιρεία στην οποία να μη ζητείται η συμμετοχή του με τον ένα ή τον άλλο τρόπο.

Με την ανάληψη των καθηκόντων του στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος θα αποδυθεί στη συστηματική προσπάθεια απόκτησης εξειδικευμένων γνώσεων σχετικά με τη λειτουργία της Τράπεζας και σε πολύπλευρη μελέτη των χρηματοπιστωτικών θεμάτων, που δεν

υγείας, θα συνεχίσει νομικά στην Πίζα. Ο Αριστοτέλης, επαφελούμενος της οικονομικής άνεσης και της κοσμοπολίτικης νοοτροπίας που του παρείχε ο πλούτος και οι διασυνδέσεις του πατέρα του, έζησε στην Εσπερία χρόνια έντονα, ολοκληρώνοντας τις νομικές του σπουδές, αλλά και ξοδεύοντας επίσης πολύ χρόνο σε φιλοσοφικές και λογοτεχνικές αναζητήσεις. Θα εμπλακεί με τρόπο ενεργό και άμεσο στα κινήματα του 1848, ιδιαίτερα με το Risorgimento του Καβούρ. Το 1847 δημοσιεύει τα πρώτα του ποιήματα. Επιστρέφει στη Λευκάδα και αναμειγνύεται ενεργά στην πολιτική των Ιονίων. Υποστηρίζει την εξέγερση των Ηπειρωτών που εκρήγνυται κατά τον Κριμαϊκό πόλεμο το 1854, ενέργεια που θα του στοιχίσει ένα έτος εξορίας από τους Άγγλους. Θα ακολουθήσει η εκλογή του στην Ιόνιο Βουλή και, μετά την ενσωμάτωση των Επτανήσων στην Ελλάδα, στην Εθνοσυνέλευση. Από το 1864 θα αποτραβηχτεί στη Λευκάδα και θα ασχοληθεί κυρίως με την ποιητική δημιουργία φθάνοντας να αναγνωρισθεί ως εθνικός ποιητής. Από το γάμο του στη Βενετία, το 1852, με την Ελοϊσία Τυπάλδου απέκτησε τέσσερις κόρες, τη Μαρία Α', τη Ναθαλία, τη Μαρία Β', την Όλγα και τρεις γιους, τον Ιωάννη, τον Αιμίλιο και τον Αντρέα. Τα περισσότερα από τα παιδιά του πέθαναν σε νηπιακή ή πολύ νεαρή ηλικία.

*ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ
1855-1914*

Γιος του εθνικού ποιητή. Νομικός και τραπεζίτης, πέθανε ως διοικητής της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος. Βλέπε βιογραφικό διάγραμμα στις σελίδες 67-75.

Ο Ευστάθιος Χ. Βαλαωρίτης, 1773-1839, αδερφός του παππού του Ιωάννη Α. Βαλαωρίτη.
Από την έκδοση: Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, ο αρματολός της λύρας 1824-1879.

Ο Ξενοφών Ιω. Βαλαωρίτης, 1835-1915, ο νεότερος αδερφός του ποιητή Αριστοτέλη Βαλαωρίτη.
Από την έκδοση: Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, ο αρματολός της λύρας 1824-1879.

Ιωάννης Α. Βαλαωρίτης, 1855-1914.
Ι.Α./Ε.Τ.Ε., Φωτογραφικό αρχείο.

σταματά ακόμα και όταν έχει φθάσει στην κορυφή της τραπεζικής ιεραρχίας. Η προσπάθεια αυτή μυρμηγκιού, θα λέγαμε, για την απόλυτη γνώση του τομέα επαγγελματικής του δραστηριότητας πιστοποιείται με τον πιο εναργή τρόπο από τις πολλαπλές δημοσιεύσεις για τους κανόνες λειτουργίας της Εθνικής, με αποκορύφωμα την Ιστορία των εξήντα χρόνων λειτουργίας της, η οποία αποτελεί και σήμερα έργο αναφοράς. Πρέπει ιδιαίτερα να τονισθεί στο σημείο αυτό το γεγονός ότι η συγγραφική αυτή δραστηριότητα γίνεται παράλληλα με την επαγγελματική του σε θέσεις μάλιστα ύψιστης ευθύνης.

Ακόμη και το χρόνο της υποχρεωτικής του «αργίας», από τον Μάιο του 1898 έως τον Απρίλιο του 1899, για λόγους υγείας, θα τον αξιοποιήσει για τη μελέτη του διεθνούς νομισματικού συστήματος. Η βαθιά αυτή γνώση του νομισματικού τομέα θα του επιτρέψει να εισηγηθεί στην κυβέρνηση τις ρυθμίσεις εκείνες που θα αναμορφώσουν τα νομισματικά και συναλλαγματικά θέματα της χώρας. Να γίνει διακεκριμένος εκπρόσωπος της Ελλάδας στις συνελεύσεις της Λατινικής Νομισματικής Ένωσης και τέλος να δημοσιεύσει το 1902-1903 τόμο και παράρτημα με τίτλο “Notes, tableaux et graphiques relatifs à la question du cours forcé et du change en Grèce”.

Οι νομισματικές ρυθμίσεις τις οποίες εισηγήθηκε και πέτυχε να εφαρμοσθούν στην Ελλάδα αποτέλεσαν αντικείμενο ευρύτατου σχολιασμού σε διεθνές επίπεδο.

Η έντονη και επιτυχημένη επαγγελματική σταδιοδρομία δεν έκανε τον Ιωάννη Βαλαωρίτη μονοδιάστατο τεχνοκράτη. Σε όλη του τη ζωή ανέπτυξε τα καλλιτεχνικά του ενδιαφέροντα και την πολύπλευρη κοινωνική του ζωή.

Το ενδιαφέρον του για τη ζωγραφική αναδεικνύεται από τα φοιτητικά του χρόνια και θα υπάρξει μαθητής του Σπυρίδωνος Προσαλέντη για τρία χρόνια.

Οι φιλολογικές του αναζητήσεις θα τον φέρουν κοντά σε πολλούς λογοτέχνες της εποχής και θα συνδεθεί με στενή φίλια με τους Ι. Ψυχάρη και Γ. Δροσίνη.

Εκείνο το οποίο όμως είναι άκρως εντυπωσιακό είναι ο αριθμός συλλόγων, συνδέσμων, ενώσεων και σωματείων τα οποία βοήθησε να ιδρυθούν ή στήριξε τη δράση τους. Το φάσμα ενδιαφερόντων που καλύπτουν είναι ενδεικτικό και του ενδιαφέροντος του Ιωάννη Βαλαωρίτη για όλες σχεδόν τις πτυχές της κοινωνικής δραστηριότητας. Ο αναγνώστης του βιογραφικού διαγράμματος που παρατίθεται θα έχει μια εντυπωσιακή εικόνα, τόσο της πλευράς

ΜΙΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΕ ΕΝΤΟΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ

Από τις αρχές του 1800 και για ένα και πλέον αιώνα, η οικογένεια Βαλαωρίτη έχει έντονη παρουσία στα πολιτικά πράγματα των Ιονίων και, στην Ελλάδα, μετά την ενσωμάτωση των νησιών.

ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ Χ. ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ
1773-1839

Στάλθηκε, μαζί με τους Γ.-Σ. Θεοτόκη και Δ. Ρώμα, το 1809 κατά τη δεύτερη γαλλική κατοχή των Ιονίων Νήσων, σε αποστολή να συναντήσει τον Ναπολέοντα. Υπήρξε ο συντάκτης του υπομνήματος προς τον Γάλλο αυτοκράτορα με το οποίο τον ενημέρωνε για την κατάσταση της Ηπείρου και της Δυτικής Ελλάδας.

ΙΩΑΝΝΗΣ Χ. ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ
1780-1856

Επανελλημμένα βουλευτής στην Ιόνιο Βουλή. Το 1852 εξελέγη γερο-σιαστής. Ανήκε στη συντηρητική παράταξη που θεωρούσε πρόωρο το Ενωτικό κίνημα.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ Ε. ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ
1819-1887

Βουλευτής στην Ιόνιο Βουλή το 1849, οπαδός του κόμματος των Μεταρρυθμιστών και ακολούθως γεροσιαστής στην Ιόνιο Γερουσία. Ήταν ταγμένος υπέρ της Αγγλοκρατίας. Μετά την ενσωμάτωση εξελέγη πληρεξούσιος Ιονίων Νήσων στη Β' Εθνοσυνέλευση. Εξελέγη βουλευτής Επτανήσου στα 1868, 1869, 1872 και 1873, ακολουθώντας το κόμμα του Δημ. Βούλγαρη. Τοποθετήθηκε το 1875 πρεσβευτής στο Λονδίνο με ειδική αποστολή να πετύχει τη συγκατάθεση της Μ. Βρετανίας για κατάργηση του κοινοβουλευτικού πολιτεύματος. Αργότερα προσχώρησε στο Τρικουπικό κόμμα. Επανεξελέγη βουλευτής το 1879 και το 1885 και έγινε και πρόεδρος της Βουλής.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΙΩ. ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ
1824-1879

Το 1857 και το 1862 βουλευτής στην ΙΑ' και ΙΒ' Ιόνιο Βουλή ταγμένος με

Ο «λιγύφθογγος» Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, ο «Νέστωρ» Στέφανος Παδοβάς, και ο «πολύμητις» Κωνσταντίνος Λομβάρδος.
Το 1864, στην Αθήνα, για να συνεννοηθούν με την ελληνική κυβέρνηση για την ενσωμάτωση των Επτανήσων.
Από την έκδοση: Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, ο αρματολός της λύρας 1824-1879.

αυτής της δράσης του Ιω. Βαλαωρίτη όσο και των παράλληλων δραστηριοτήτων του σε επιχειρηματικές εταιρείες ή κρατικές αποστολές.

Βέβαια δεν πρέπει να περάσει απαρατήρητο το γεγονός ότι ο Ιωάννης Βαλαωρίτης είχε την τύχη, στον τομέα της κύριας επαγγελματικής του δραστηριότητας, να βρεθεί με διοικητές της Ε.Τ.Ε. του διαμετρήματος του Παύλου Καλλιγά και του Στέφανου Στρέιτ, οι οποίοι ήταν σε θέση να εκτιμήσουν και να αξιοποιήσουν τις ικανότητές του.

Κυρίως όμως, συνέπεσε ώστε την εποχή όπου ο ίδιος βρισκόταν στο στάδιο της προσωπικής και επαγγελματικής ωριμότητας η Τράπεζα και, ιδίως, η χώρα να βρίσκονται σε περίοδο αναγέννησης και εντυπωσιακής επέκτασης. Στο γενικότερο αυτό κλίμα ο Ιωάννης Βαλαωρίτης μπόρεσε να δώσει το μέτρο των ικανοτήτων του και να συμβάλει και προσωπικά ώστε οι δραστηριότητες της Εθνικής να επεκταθούν πέραν των ελλαδικών συνόρων, η δε χώρα από τη Μελόυνα να βρεθεί στην Ήπειρο και τη Μακεδονία.

Γ. Ν.

Αριστοτέλης Ιω. Βαλαωρίτης, 1892-1960, γιός του διοικητή Ιωάννη Βαλαωρίτη.

Από την έκδοση: Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, ο αρματολός της λύρας 1824-1879.

τους Ριζοσπάστες. Ένθερμος και μαχητικός Ενωτικός. Εξελέγη πληρεξούσιος στη Β' Εθνοσυνέλευση μετά την ενσωμάτωση των Ιονίων Νήσων στην Ελλάδα. Αλλωστε ο Α. Βαλαωρίτης, με τους Στέφ. Παδοβά και Κων. Λομβάρδο, ήταν μέλος της τριμελούς επιτροπής που έφτασε στην Αθήνα το 1864 για να ρυθμίσει με την ελληνική κυβέρνηση τα διαδικαστικά θέματα της Ένωσης. Επανεκλέχθηκε βουλευτής στις εκλογές του 1865 και 1868.

ΞΕΝΟΦΩΝ ΙΩ. ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ
1835-1915

Αδερφός του Αριστοτέλη. Εκλέχθηκε βουλευτής Λευκάδας σε τρεις διαδοχικές εκλογικές αναμετρήσεις: 1875, 1879 και 1881.

ΠΕΡΙΚΛΗΣ Σ. ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ

Γιος του Σπυρίδωνα. Οπαδός του Τρικουπικού κόμματος, εκλέχθηκε επτά φορές βουλευτής στα 1890, 1892, 1899, 1902, 1905, 1906 και 1910.

ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ
1855-1914

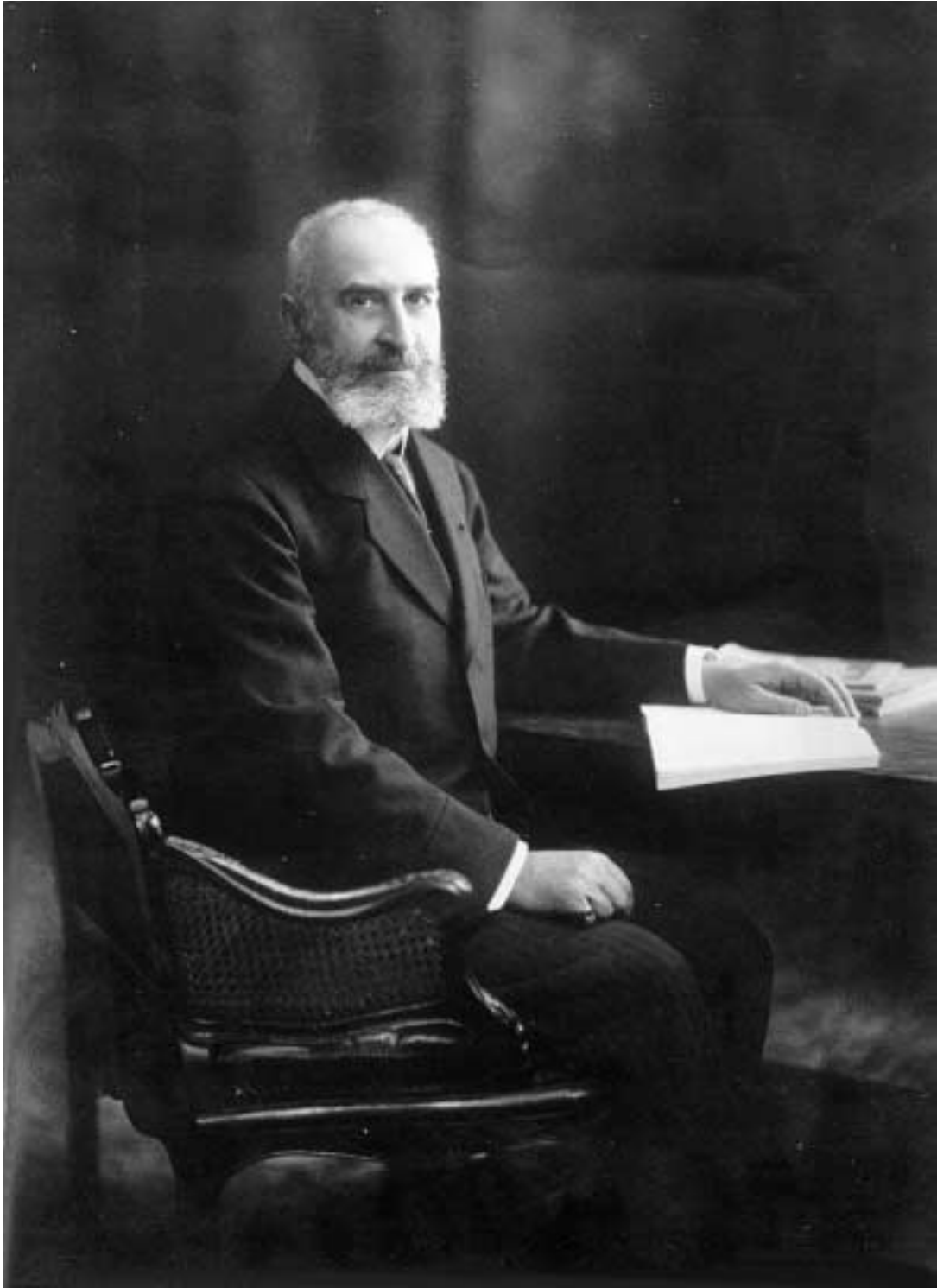
Συμμετείχε μία μόνο φορά σε εκλογική αναμέτρηση και εκλέχθηκε βουλευτής Κερκύρας -όπου υπαγόταν και η Λευκάδα- στην Α' Αναθεωρητική Βουλή του 1910, με τους βενιζελικούς. Μετά το σύντομο αυτό διάστημα βουλευτοποίησής του, από τις 8 Αυγούστου 1910 έως τις 12 Οκτωβρίου 1910, δεν ξαναπολιτεύτηκε.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ Π. ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ

Εκλέχθηκε βουλευτής Κερκύρας στις εκλογές του 1915 και του 1920.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΙΩ. ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ
1892-1960

Εκλέχθηκε βουλευτής με το κόμμα των Ελευθεροφρόνων του Ιωάννη Μεταξά. Χρημάτισε υφυπουργός Οικονομικών των κυβερνήσεων Κ. Δεμερτζή και Ιω. Μεταξά στο διάστημα 1935-1936. Παραιτήθηκε όμως στις 4 Αυγούστου 1936, μετά την επιβολή της δικτατορίας από την κυβέρνηση Μεταξά, μαζί με τους Γ. Μαντζαβίνο και Δ. Ελευθεριάδη.

«Είχε μαζί με την γαλήνην και έκφρασιν ευφροσύνης όταν δεν ακτινοβόλει
από φαιδρότητα επισκιάζουσαν κάθε αίσθημα καμάτου και πικρίας ...».
Ο Σ. Λοβέρδος για το διοικητή της Ε.Τ.Ε. Ιωάννη Α. Βαλαωρίτη.

Το γενικό πλαίσιο

Ο Ιωάννης Α. Βαλαωρίτης με την πρόσληψή του στην Εθνική Τράπεζα τον Απρίλιο του 1890 ως γενικού γραμματέα (διευθυντή του Τμήματος Γραφείου) θα ξεκινήσει μια σχέση με το πρώτο πιστωτικό ίδρυμα της χώρας, που θα διαρκέσει ως τον απρόσμενο, τραγικό θάνατό του τον Μάρτιο του 1914.

Έχοντας πίσω του σοβαρές σπουδές αλλά και σημαντική πείρα, που αποκτήθηκε κατά την προϋπηρεσία του στις σιδηροδρομικές μεταφορές, ο Ιω. Α. Βαλαωρίτης θα εξελιχθεί ταχύτατα στην ιεραρχία της Τράπεζας. Θα καταλάβει το 1895 τη θέση του υποδιοικητή της Ε.Τ.Ε. και τον Ιανουάριο του 1911 θα εκλεγεί διοικητής στη θέση του αποχωρήσαντος, για λόγους υγείας, Στέφανου Στρέιτ.

Η συμμετοχή του Ιω. Α. Βαλαωρίτη στις ανώτατες θέσεις διοίκησης της Ε.Τ.Ε. καλύπτει μια εικοσάχρονη σχεδόν περίοδο, κρίσιμη και για την Εθνική Τράπεζα αλλά και για την οικονομική και πολιτική κατάσταση της χώρας.

Παρά την ανασφάλεια που τον χαρακτηρίζει στα πρώτα βήματα της σταδιοδρομίας του στην Εθνική, η εξέλιξή του θα είναι όχι μόνο ταχύτατη αλλά και εντυπωσιακή. Σχετικά με το θέμα αυτό έγραφε στις 10 Σεπτεμβρίου 1893 προς τον Κωνσταντινοπολίτη τραπεζίτη φίλο του Θ. Μαυροκορδάτο, ιδρυτή των Θεσσαλικών Σιδηροδρόμων:

«... Καίτοι ο Διοικητής και οι δύο Υποδιοικηταί με μεταχειρίζονται ως συνάδελφο et de fait τα καθήκοντα Υποδιοικητού μάλλον ή Γενικού Γραμματέως εκτελώ, ουχ ήττον αμφιβάλλω αν θα υποδειχθώ ως διάδοχος του κ. Παπαδάκη. Και εν τούτοις ... ουδείς εκτός εμού θα ήτο εις θέσιν να βοηθήση την Διοίκησιν προς ανακαίνισιν της γηραιάς ταύτης και εσκωριασμένης μηχανής. Κατά την τελευταίαν ταύτην τριετίαν μου εβγήκεν η ψυχή σπουδάζων τα της Τραπεζής και των εργασιών αυτής εν σχέσει προς θεωρητικές μελέτας, ιδία δε προς τον κύκλο των εργασιών των εν τη αλλοδαπή τραπεζών. Δεν δύναμαι να σας αποκρύψω τον πόθον μου να γίνω Υποδιοικητής και ακριβώς υπό περιστάσεις δυσκόλους, ότε δύναται τις να έχη αφορμάς προς εργασίαν. Αφ' ετέρου δε σκέπτομαι την φοβεράν ευθύνην την στιγμήν ταύτην και το αναπότρεπτον της τρικυμίας και την αβαρίαν. Οι πλείστοι δε θα ευρεθώσι να είπωσι, ότι δεν είμαι κατάλληλος, διότι και τι γνωρίζω αγνοούσι και τι αι περιστάσεις απαιτούσι ...»¹.

Το ελληνικό κράτος, που από το 1893 έχει περιέλθει σε εξωτερική χρεοκοπία, θα δεχθεί την εθνική ταπείνωση του 1897, και θα υποστεί, από το 1898, τον Διεθνή Οικονομικό Έλεγχο.

---

¹ Βλ. Ε.Α.Ι.Α., Αρχείο Οικογένειας Βαλαωρίτη, Αρχείο Ιωάννη Αριστοτ. Βαλαωρίτη, φάκελος 15: Βιβλίο αντιγραφής επιστολών 1 (16.2.1882-6.1.1887).

Την ίδια περίοδο η μεγάλη οικονομική και δημοσιονομική κρίση θα φέρει σε δυσχέρεια τον εμπορικό κόσμο, κατ' επέκταση και την Εθνική, και θα συνδεθεί με τη μεγάλη μαζική υπερπόντια έξοδο. Το 1914 όμως όλα αυτά τα δεινά θα είναι πια πολύ μακρινά: η χώρα θα έχει ανακάμψει οικονομικά και η Τράπεζα θα είναι ισχυρή όσο ποτέ άλλοτε.

Αυτή η υπέρβαση της κρίσης προς όφελος και των δύο πλευρών συντελείται μέσα από ευνοϊκές συνθήκες που διαμορφώνονται για την ελληνική οικονομία από το 1900 και εφεξής, σε μια εποχή που χαρακτηρίζεται από τη μεγάλη κινητικότητα και διαπάλη του τραπεζικού κεφαλαίου, που οξύνονται ιδιαίτερα στην πρώτη δεκαετία του νέου αιώνα.

Η συμβολή του Ιωάννη Βαλαωρίτη στην υπέρβαση της κρίσης θα είναι πολλαπλή. Από τις διάφορες θέσεις τις οποίες θα καταλάβει στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος:

- 6 Απριλίου 1890 – 15 Φεβρουαρίου 1895, γενικός γραμματέας (διευθυντής Τμήματος Γραφείου) προταθείς από τον τότε διοικητή Μάρκο Ρενιέρη.
- 15 Φεβρουαρίου 1895 – 20 Ιανουαρίου 1911, υποδιοικητής. Στο διάστημα αυτό, από τις 21 Σεπτεμβρίου 1897 θα αναπληρώνει το διοικητή Στέφανο Στρέιτ, ο οποίος αναλαμβάνει υπουργός Οικονομικών, μέχρι τον Απρίλιο του 1898, οπότε θα αναχωρήσει στη Γαλλία για λόγους υγείας. Από το 1902 δε και μετά θα ισχύσει η «δίδυμος διοίκησης», όπου ο διοικητής Στρέιτ και ο υποδιοικητής Βαλαωρίτης ασκούν από κοινού τη Διοίκηση.
- 20 Ιανουαρίου 1911 – 16 Μαρτίου 1914, διοικητής.

Η συμβολή του Βαλαωρίτη επεκτείνεται και σε εξωτραπεζικούς τομείς, λόγω των ιδιαίτερων αποστολών που του αναθέτει το κράτος ή που με πρωτοβουλία της Τράπεζας εισηγείται στο κράτος. Δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι την εποχή αυτή η Εθνική ασκεί το εκδοτικό προνόμιο στο μεγαλύτερο μέρος της επικράτειας και επομένως έχει αυξημένο ενδιαφέρον για τη νομισματική πολιτική της χώρας.

Οι σημαντικότερες παρεμβάσεις του Ιωάννη Βαλαωρίτη θα εστιαστούν κυρίως:

- Στην αναδιοργάνωση του πιστωτικού ιδρύματος ώστε να είναι σε θέση να διαδραματίσει τον σημαντικό ρόλο τον οποίο καλείται να επιτελέσει στις νέες συνθήκες.
- Στο διακανονισμό του εσωτερικού χρέους και την αποκατάσταση της ισοτιμίας του ελληνικού νομίσματος προς τον χρυσό.
- Στις δραστικές αλλαγές του νομισματικού συστήματος τις οποίες εισηγήθηκε στο κράτος και διαπραγματεύτηκε με τους ξένους.
- Στην πλοήγηση της Εθνικής μέσα από τις συμπληγάδες των εσωτερικών και εξωτερικών αναταράξεων (Επανάσταση του 1909, αλλαγές στο πολιτικό σκηνικό, Ιταλοτουρκική σύρραξη, πρώτος και δεύτερος Βαλκανικός πόλεμος) χωρίς να προκληθεί κρίση στη λειτουργία και στα οικονομικά μεγέθη της Τράπεζας.
- Εξασφάλιση επαρκών δανειακών πόρων για τη χρηματοδότηση των εθνικών αγώνων.
- Διεύρυνση του εκδοτικού προνομίου της Εθνικής και δημιουργία θυγατρικών πιστωτικών ιδρυμάτων για την υπηρετήση των εθνικών συμφερόντων, του ευρύτερου ελληνισμού αλλά και της ίδιας της Τράπεζας.

Ο Ιωάννης Α. Βαλαωρίτης και ο Στέφανος Στρέιτ, στο τέλος της δεκαετίας του 1890, καταμερίζουν τις διοικητικές αρμοδιότητές τους σε σημαντικά θέματα που αφορούν την Εθνική Τράπεζα, την εθνική οικονομία και τον τόπο ευρύτερα. Ο Στέφανος Στρέιτ, μετακινούμενος από τη θέση του διοικητή της Ε.Τ.Ε. στη θέση του υπουργού Οικονομικών,

---

θα επιφορτισθεί με το διακανονισμό του χρέους του ελληνικού κράτους με τους ξένους πιστωτές, τους οποίους εκπροσωπεί ο Διεθνής Οικονομικός Έλεγχος, ενώ ο Ιω. Α. Βαλαωρίτης αρχίζει να καταπιάνεται με τα νομισματικά προβλήματα, τα οποία αυτή την περίοδο εκδηλώνονται με τη μορφή διπλής κρίσης: την ανεπάρκεια των κυκλοφορούντων χαρτονομισμάτων να καλύψουν τις οικονομικές συναλλαγές και τον υπέρμετρο υποβιβασμό της εξωτερικής αξίας του χρήματος.

Παρά τον τυπικό αυτό διαχωρισμό, ο Ιω. Α. Βαλαωρίτης θα συνεργασθεί στη σύνταξη υπομνήματος με τον Στ. Στρέιτ, το οποίο θα υποβληθεί στην Επιτροπή του Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου και με το οποίο επιχειρείται να ρυθμισθεί το εσωτερικό δημόσιο χρέος της Ελλάδας που από το 1893 έχει περιπέσει σε χρεοκοπία. Μέσα από αυτές τις ρυθμίσεις επιχειρείται η ενίσχυση της θέσης της Ε.Τ.Ε. Έτσι ο Ιω. Α. Βαλαωρίτης στο εν λόγω υπόμνημα σημειώνει:

«Ουχ ήττον δεν εθεωρήσαμεν αναφελές να εκθέσωμεν τα αφορώντα εις το θέμα τούτο, αφού το ζήτημα της ενισχύσεως της Εθνικής Τραπέζης εξεταστήσεται πιθανώς κατά την μελέτην των μέσων, άτινα δύνανται να συντελέσωσι γενικώς εις την οικονομικήν βελτίωσιν του τόπου, από της απόψεως δε ταύτης δύναται να προστεθεί νέον επιχείρημα εις τα ήδη εκτεθέντα.

Είναι πράγματι πρόδηλον ότι διευκολυνομένης της διαθέσεως των υπό της Τραπέζης, εν τω χαρτοφυλακίω της, κατεχομένων ομολογιών των εις τραπεζικά γραμμάτια δανείων του Κράτους, υποβοηθείται η ανάκτησις σημαντικών κεφαλαίων, άτινα αύτη δύναται να χρησιμοποιήση προς ενίσχυσιν των διαφόρων κλάδων της οικονομικής δράσεως του τόπου. Προς τούτο όμως δέον να μη υποστή αύτη επαισθητήν ζημίαν ...»².

Σταθεροποίηση και εκσυγχρονισμός του νομισματικού συστήματος

Ο διακανονισμός του ελληνικού κράτους με τους ξένους δανειστές του γίνεται πλέον με την παρέμβαση της Ε.Τ.Ε., εφόσον ο τέως διοικητής της αναλαμβάνει να παίξει τον κύριο ρόλο στις διαπραγματεύσεις. Στη δικαιοδοσία της Ε.Τ.Ε. περνά η συγκέντρωση των εισπράξεων των υπεργύων προσόδων και εν συνεχεία η κατάθεση στην ίδια των ποσών αυτών, η τροπή τους σε συνάλλαγμα και τέλος η ίδια η υπηρεσία εθνικών δανείων. Όλες αυτές οι παραχωρήσεις συνιστούσαν την αμοιβή των υπηρεσιών της Τράπεζας, η οποία ενισχύθηκε και με παραπέρα μηχανισμούς εξυγίανσης του ενεργητικού της. Μπροστά στον επερχόμενο ανταγωνισμό με τις ξένες και εγχώριες τράπεζες η Ε.Τ.Ε. φαίνεται τώρα πιο ισχυρή. Και η Τράπεζα και το ελληνικό κράτος φαίνεται να βγαίνουν κερδισμένοι, αλλά αυτό το σύστημα παροχής υπηρεσιών και αμοιβής, που συνεχίζει τη λειτουργία του και μετά την άνοδο του Ιω. Α. Βαλαωρίτη στη θέση του διοικητή, απαιτεί μια παραπέρα διερεύνηση.

Αναμφισβήτητα ο νόμος ,ΓΧΜΒ' «Περί της άρσεως της αναγκαστικής κυκλοφορίας» και ο νόμος ,ΓΧΜΑ' «Περί αντικαταστάσεως των κερματικών γραμματίων» συνιστούν μεγάλα επιτεύγματα που έρχονται ως αποτέλεσμα μιας μεγάλης κοπιώδους προσπάθειας του Ιω. Α.

---

2 Βλ. Ι. Α. Βαλαωρίτης: *Ιστορία της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος 1842-1902*, Αθήνα 1902, σ. 334.

Βαλαωρίτη για την εξυγίανση του νομισματικού προβλήματος. Με τον πρώτο νόμο επιλέγεται ένα τρίτο νομισματικό σύστημα, εκείνο του κανόνα χρυσού-συναλλάγματος, ανάμεσα στην αναγκαστική κυκλοφορία και τον χρυσό κανόνα που εφαρμόζονταν διεθνώς μέχρι τότε, το οποίο θα βοηθήσει στην εύρυθμη νομισματική λειτουργία και θα αποτελέσει το πρόπλασμα για τη δημιουργία αργότερα της Τράπεζας της Ελλάδος, ενώ με το νόμο 'ΓΧΜΑ' θα επιδιωχθεί η προσαρμογή στους όρους της συμβάσεως που υπογράφηκε με τη Λατινική Νομισματική Ένωση.

Η προσπάθεια του Βαλαωρίτη για την αναμόρφωση του νομισματικού συστήματος ξεκινά από το 1902 οπότε εκδίδει, και μάλιστα ξενόγλωσσα, ώστε να απευθύνεται στους ξένους πιστωτές που εκπροσωπούνται από την Επιτροπή του Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου, τους ξένους τραπεζίτες και τους ειδικούς στη νομισματολογία, τη μελέτη του *Notes, tableaux et graphiques relatifs à la question du cours forcé et du change en Grèce*. Η πραγματεία αυτή αποτελεί προέκταση του πραγματολογικού υλικού και της έκθεσης που είχε υποβληθεί μέσω του Στ. Στρέιτ στην Επιτροπή του Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου το 1898 και συμπληρώνεται από μια σοβαρή θεωρητική ανάλυση. Στη συνέχεια θα ακολουθήσει η προσπάθεια που στηρίζεται στην προηγούμενη εργασία του για τη λύση του νομισματικού προβλήματος.

Έτσι το 1909, όταν ήδη έχει αποκατασταθεί πλήρως η ισοτιμία του ελληνικού νομίσματος προς τον χρυσό, ο Ιω. Βαλαωρίτης θα προτείνει στον υπουργό Οικονομικών της κυβέρνησης Κυρ. Μαυρομιχάλη, Αθανάσιο Ευταξία, με ανοιχτή επιστολή της 7 Ιανουαρίου 1910, την αλλαγή του συστήματος. Το περιεχόμενο της επιστολής αυτής θα συντελέσει στη διαμόρφωση των νόμων 'ΓΧΜΑ' και 'ΓΧΜΒ' που δημοσιεύονται στο τεύχος Α', φύλλο αρ. 109/20.3.1910 της *Εφημερίδος της Κυβερνήσεως*.

Το νέο αυτό νομισματικό σύστημα, το οποίο έγινε νόμος του κράτους, αποτέλεσε αντικείμενο ευρύτατου ευμενούς σχολιασμού σε διεθνές επίπεδο, ακόμη δε και αντικείμενο έρευνας και πανεπιστημιακής διδασκαλίας.

Την ίδια χρονιά, ο Βαλαωρίτης θα επιφορτισθεί να διαπραγματευθεί, στο πλαίσιο της Λατινικής Νομισματικής Ένωσης, τις ρυθμίσεις που συνεπάγονταν, σε διεθνές επίπεδο, οι προβλέψεις των δύο παραπάνω νόμων.

Ήδη με τη λειτουργία ενός εξυγιασμένου νομισματικού συστήματος και ενός ισχυρού νομίσματος ανοίγουν νέες προοπτικές για την ελληνική οικονομία και την Εθνική Τράπεζα. Τα αποτελέσματα της νέας κατάστασης θα φανούν σύντομα, όταν θα χρειαστεί να γίνει η μεγάλη προσπάθεια για τη χρηματοδότηση των Βαλκανικών πολέμων.

Θα πρέπει να αναδειχθεί και μια άλλη σημαντική πτυχή από τη δράση του: η ενασχόλησή του με τα ζητήματα των συγκοινωνιών-μεταφορών.

Η συμμετοχή του σε αρκετά συμβούλια σιδηροδρομικών εταιρειών δεν έχει διακοσμητικό χαρακτήρα, όπως δεν είχε βεβαίως και πολλών άλλων υψηλόβαθμων τραπεζικών στελεχών. Ο Ιω. Α. Βαλαωρίτης υπερασπίζει εδώ τα επενδυμένα συμφέροντα της Τράπεζας αλλά και τα ίδια τα συμφέροντα του κράτους του οποίου υπήρξε από παλιά σύμβουλος για πολλά θέματα μεταφορών.

Στον τομέα αυτό γίνονται επιτυχείς ρυθμίσεις πολλών υποθέσεων που συνδέονται με τα ζητήματα των μεταφορών, όπως η ρύθμιση του προβλήματος της διώρυγας της Κορίνθου το 1906, όπου ο όμιλος τραπεζών Εθνικής, Αθηνών, Ανατολής, Βιομηχανικής Πίστεως και Comptoir National d'Escompte θα προβεί στην αγορά της *Εταιρείας της Διώρυγας της Κορίνθου*.

Ο ανταγωνισμός των τραπεζών μετά το 1900 στον ελληνικό χώρο και τις παρυφές του αφορά δύο ζητήματα: το πρώτο συνδέεται με την ύπαρξη μίας η πολλών εκδοτικών τραπεζών στον ελληνικό χώρο και το δεύτερο με τη διαπάλη των εμπορικών τραπεζών για την απόσπαση μεγαλύτερου μεριδίου της τραπεζικής αγοράς. Η Εθνική Τράπεζα ως διφυές τραπεζικό ίδρυμα, εμπορικό και εκδοτικό, εμπλέκεται σε όλες τις αντιπαραθέσεις. Ο Ιω. Α. Βαλαωρίτης θα αγωνισθεί και προς τις δύο αυτές κατευθύνσεις. Από το 1903, όταν θα αρχίσουν οι διαπραγματεύσεις του ελληνικού κράτους με την Ιονική Τράπεζα για την παράταση ή μη του εκδοτικού της προνομίου, θα είναι παρών σε όλες τις διευθετήσεις που θα οδηγήσουν βαθμιαία στη συγκέντρωση του εκδοτικού προνομίου τραπεζογραμματίων στην Εθνική.

Μέσα στις μεταβαλλόμενες οικονομικές και πολιτικές συνθήκες, στις οποίες αναπτύσσεται ο ανταγωνισμός του τραπεζικού κεφαλαίου, και τις αναταράξεις που μεταφέρουν οι οικονομικές και τραπεζικές κρίσεις το 1906, ο Ιωάννης Α. Βαλαωρίτης θα διατυπώσει ένα σημαντικό σχέδιο για την εξισορρόπηση του τραπεζικού συστήματος με τη δημιουργία δύο βασικών τραπεζικών πόλων.

Το 1906 σε επιστολή του προς τον Μαρίνο Κοργιαλένιο, Έλληνα Επτανήσιο χρηματιστή του Λονδίνου, σημειώνει μεταξύ άλλων:

«... Κατ' εμέ δεν έπρεπε να χάσωμεν την ευκαιρίαν ταύτην επί τω σκοπώ να εφαρμόσωμεν μίαν πολιτικήν de concentration των τραπεζών κατά τα συμβαίνοντα και αλλαχού, όπως θα ηδύνατο να γίνη η συγχώνευσις μετά της Banque d'Orient [Τράπεζας της Ανατολής] και να καταρτισθή ισχυρότατον ίδρυμα παραπλεύρως της Εθνικής και υπό τας εμπνεύσεις της επ' αγαθώ και του τόπου και των τραπεζών»³.

Οι παρεμβάσεις άλλωστε του μεγάλου τραπεζίτη στον πιστωτικό χώρο θα είναι συνεχείς από το ξεκίνημα σχεδόν της σταδιοδρομίας του. Μετά την ίδρυση της Τράπεζας Κρήτης το 1899, με τη συνεργασία της Εθνικής, του Οίκου Χάμπρο του Λονδίνου και του Κωνσταντινουπολίτη τραπεζίτη Ε. Ευγενίδη, θα επιμεληθεί όλα τα βασικά ζητήματα της οργάνωσης της.

Το 1903 θα κάνει πολύμηνες διαπραγματεύσεις με την Ιονική Τράπεζα για να συγχωνευθούν με την Εθνική τα καταστήματα της πρώτης που βρίσκονται στην Ελλάδα και να εκχωρηθεί το εκδοτικό προνόμιο της Ιονικής στην Εθνική. Οι διαπραγματεύσεις αυτές τελικώς θα ναυαγήσουν.

Το 1904 θα χειρισθεί το θέμα της ίδρυσης της Τράπεζας Ανατολής, από την Εθνική και τη γερμανική Nationalbank für Deutschland, με ίσα ποσοστά. Τον επόμενο χρόνο αναλαμβάνει διαπραγματεύσεις για την εξαγορά του γερμανικού μεριδίου. Για το θέμα αυτό αναφέρεται στον απολογισμό της Τράπεζας του έτους 1905:

«Η κατά το προηγούμενον έτος συσταθείσα Τράπεζα της Ανατολής ήρξατο λειτουργούσα ... εν διαφόροις κέντροις της Ανατολής. Βεβαιωθέντος δε από της ενάρξεως της δράσεως αυτής, ότι η σύμπραξις εν τη Διοικήσει μετά της συμμετασχούσης εις την ίδρυσιν Εθνικής

---

3 Βλ. Κώστας Κωστής – Βάσιος Τσοκόπουλος: *Οι Τράπεζες στην Ελλάδα 1898-1928*, Ε.Ε.Τ., Αθήνα 1988, σ. 54-55.

Τραπεζής δια την Γερμανίαν (National-Bank für Deutschland) απέβαινε δυσσυμβίβαστος προς τον ελληνικόν χαρακτήρα της νεοσυστάτου Τραπεζής, επήλθε φιλική μετά της ειρηνένης Γερμανικής Τραπεζής συνεννόησις, συνεπάγουσα την εξασφάλισιν του ελληνικού χαρακτήρος και του κυρίου προορισμού της Τραπεζής της Ανατολής προς καλλιέργειαν των οικονομικών σχέσεων αυτής μετά των ομογενών εν τη Ανατολή στοιχείων»⁴.

Στα τέλη του 1910 ο Στ. Στρέιτ θα παραιτηθεί από τη Διοίκηση της Εθνικής Τράπεζας υποδεικνύοντας ως διάδοχό του τον Ιωάννη Βαλαωρίτη. Στις 20 Ιανουαρίου του 1911 η έκτακτη Γενική Συνέλευση των μετόχων τον εκλέγει διοικητή, απόφαση η οποία θα επικυρωθεί παμψηφεί και στη Β' τακτική Γενική Συνέλευση των μετόχων στις 12 Μαρτίου.

Οι πρώτες ενέργειες του Ιω. Α. Βαλαωρίτη από τη θέση του ηγέτη της Εθνικής Τράπεζας είναι οι οργανωτικές, διοικητικές και λογιστικές ρυθμίσεις που επιδιώκουν αφενός να κάνουν την Τράπεζα πιο αποτελεσματική στην εσωτερική οργάνωση και λειτουργία της και αφετέρου να την καταστήσουν ικανή να ανταποκριθεί στις μεταβαλλόμενες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες.

Ο ανταγωνισμός των τραπεζών για την κατάκτηση των ελληνικών και ξένων αγορών, ισχυρότατος στην πρώτη εικοσαετία του 20ού αιώνα, συνιστά ανάμεσα στα άλλα και μια έντονη πίεση για ευρύτερες οργανωτικές μεταρρυθμίσεις της Ε.Τ.Ε., τις οποίες ο έμπειρος τραπεζίτης έχει κατά νου, αλλά ο αιφνίδιος θάνατός του, μόλις τρία χρόνια αργότερα, δεν θα του επιτρέψει να τις πραγματοποιήσει πλήρως.

Από το 1890 έχει δείξει την ικανότητά του να παρεμβαίνει στην αυθόρμητη εξέλιξη της τραπεζικής και οικονομικής ροής. Η γενικότερη θεώρησή του περιλαμβάνεται στην ομιλία του προς τη Γενική Συνέλευση των μετόχων μετά την «παμψηφεί» εκλογή του ως διοικητή της Ε.Τ.Ε.:

«... δεν πρέπει να παρίδωμεν, ότι εν τοις ανθρωπίνοις η στασιμότης είναι μοιραίως συνώνυμος προς την οπισθοδρόμησιν ... Και δεν αρκεί να τηρήσωμεν την εν τη γενική δράσει της Τραπεζής περιωπήν ημών, αλλά και να επιφέρωμεν, εις τας καθ' έκαστα εργασίας και εις την εσωτερικήν αυτής λειτουργίαν, τας τελειοποιήσεις και την ευρυθμίαν, άς η ανάπτυξις των εργασιών αυτής και αι νεώτεροι κοινωνικά και οικονομικά ανάγκαι επιβάλλουσι, μηδέποτε λησμονούντες, ότι το συμφέρον ημών πρέπει να συμβαδίζη αρρήκτως πάντοτε συνδεδεμένον μετά των συμφερόντων του κράτους και της χώρας»⁵.

Η εξασφάλιση των κρατικών δανείων

Ύστερα από την εξυγιαντική και σταθεροποιητική πολιτική της περιόδου 1897-1910, που επέφεραν τη βελτίωση στη λειτουργία του νομισματικού συστήματος και της οικονομίας γενικότερα, και αφού έχει πλέον αποκατασταθεί στο εξωτερικό η πίστη απέναντι στην ελληνική οικονομία, θα ξεκινήσουν οι μεγάλες παρεμβάσεις του για την εξασφάλιση μεγάλων δανείων.

---

4 Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος: *Απολογισμός του έτους 1905*, Αθήνα 1906, σ. στ'.

5 Βλ. Ι.Α./Ε.Τ.Ε., Α1Σ3Υ7. Πρακτικά Γενικών Συνελεύσεων των Μετόχων-Πλήρη Πρακτικά, Βιβλίο 3 (1895-1915), σ. 100-101.

Με εντολή της κυβέρνησης θα αναχωρήσει για το εξωτερικό με στόχο να πετύχει δάνειο ή προκαταβολή με βάση τις διατάξεις του νόμου 'ΓΧΜΒ' του 1910. Παρά τη δυσκολία των περιστάσεων, κατάφερε να πετύχει, με σύμβαση που υπογράφηκε στο Παρίσι στις 3/16 Ιουλίου του 1910 και εγκρίθηκε με β. διάταγμα στις 15/28 Ιουλίου, προκαταβολή προς την ελληνική κυβέρνηση 40.000.000 φράγκων, με δικαίωμα προτίμησης όταν θα συνομολογούνταν το δάνειο των 150.000.000 που προέβλεπε ο νόμος.

Στη ρύθμιση αυτή η Εθνική είχε μια συμμετοχή του 20%. Πρέπει δε να υπογραμμισθεί ότι όταν τον Οκτώβριο του ίδιου έτους έγινε η δημόσια εγγραφή για τις ομολογίες της προκαταβολής, αυτή στέφθηκε από πλήρη επιτυχία.

Για τη μεγάλη αυτή επιτυχία του Βαλαωρίτη ο καθηγητής Ανδρέας Μ. Ανδρεάδης έγραψε: « Έχω εις χείρας μου μίαν μακράν επιστολήν, εις την οποίαν ο Ι. Α. Βαλαωρίτης εκθέτει, με οικειότητα και με την συνήθη εις τούτον φιλαλήθειαν, τας δυσκολίας του εγχειρήματος. Η επιστολή αυτή απευθύνεται προς μεγάλην προσωπικότητα. Το έδαφος, εις το οποίον ούτος άφειλε να κινηθή, διά να επιτύχει τα όσα προεβλέποντο, βάσει του νόμου 'ΓΧΜΒ', ήτο λίαν περιορισμένον, άνευ περιθωρίων. Η Αγγλία, κύριον θύμα της πτωχεύσεως του 1893, δεν είσπευεν εις εγγυήσεις. Από την Γερμανίαν και την Αυστρίαν, ουδέν ηδύνατό τις ν' αναμένη. Ο Luzzati, πρόεδρος του ιταλικού υπουργικού συμβουλίου, ήτο μεν καλώς διατεθειμένος, αλλ' η χώρα του δεν εδάνειζε κεφάλαια. Έμενε μεν η Γαλλία. Εκεί το χρήμα ήτο άφθονον και οι γάλλοι είχαν λόγους να είναι ευχαριστημένοι από την Ελλάδα. Αλλά ο φόβος ότι το χρήμα, όπερ επρόκειτο να δανεισθή, θα επετάχυνεν ένα βαλκανικόν πόλεμον, επάγωνε και τας καλλιτέρας των διαθέσεων. «Δεν θα εύρετε ούτε έν εκατομμύριον!» έλεγεν εις παλαιός υπουργός των Οικονομικών της Γαλλίας εις τον επιτετραμμένον της Ελλάδος. Οπότε έφθασεν εις Παρισίους ο Ιω. Βαλαωρίτης. Και δεν εβράδυνε να πείση τους οικονομικούς κύκλους περί του συμφέροντος της εργασίας εκείνης. Ενεθύμισεν εις τους πολιτικούς κύκλους τους δεσμούς, οίτινες ενώνουν τας δύο χώρας. Εκέρδησε την εμπιστοσύνην του Αριστέιδου Briand, προέδρου του γαλλικού υπουργικού συμβουλίου, όστις επέδειξε διά την περίστασιν μίαν γενναιόδωρον συμπάθειαν. Και, τελικώς, έλαβε την προκαταβολήν των 40.000.000 φράγκων. Έτο δε το ποσόν τούτο μεγαλύτερον από ό,τι εχρειάζετο, διά την αντιμετώπισιν των οικονομικών αναγκών της Ελλάδος. Έτο δε πρωτίστως το αποφασιστικόν βήμα διά την επιτυχίαν του δανείου των 150.000.000 φράγκων. Ούτε ο πρώτος Βαλκανικός Πόλεμος, ούτε ο δεύτερος Ελληνοβουλγαρικός θα ήτο δυνατόν να γίνουν, άνευ των χρημάτων εκείνων»⁶.

Τα υπόλοιπα 110.000.000 φράγκα του δανείου των 150 εκ. εκδόθηκαν με τη σύμβαση της 4/17 Ιουνίου 1911, που κυρώθηκε με το νόμο 'ΓΨΠΕ'/28.5.1911. Η κάλυψη και του τμήματος αυτού στέφθηκε από επιτυχία και καλύφθηκε κυρίως στη Γαλλία.

Για να εκτιμήσουμε στη σωστή τους διάσταση τις επιτυχίες αυτές του Βαλαωρίτη πρέπει να θυμίσουμε ότι, κατά την εποχή που γίνονται οι διαπραγματεύσεις και κρίνεται το δάνειο, έχει προηγηθεί το κίνημα του 1909 στο Γουδί. Το 1911 έχει ξεκινήσει ο Ιταλοτουρκικός

---

6 Βλ. «Βαλαωρίτης Ιωάννης», *Μέγα Ελληνικόν βιογραφικόν Λεξικόν (Βοβολίνη)*, τόμ. Β', Αθήνα χ.χ. [1959/60], σ. 24-25.

πόλεμος και πυκνώνουν τα σύννεφα πάνω από τα Βαλκάνια.

Το δυσμενές αυτό κλίμα αναστράφηκε χάρις στις ικανότητες αλλά και στην επιρροή και τις σχέσεις που είχε ο Ιωάννης Βαλαωρίτης με εξέχουσες πολιτικές και οικονομικές προσωπικότητες της Ευρώπης και μεγάλους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς όπως το Comptoir National d'Escompte de Paris.

Σε όλη τη διάρκεια των Βαλκανικών πολέμων η Εθνική Τράπεζα στήριξε την εθνική προσπάθεια προεξοφλώντας γραμμάτια του ελληνικού δημοσίου και εξασφαλίζοντας στο εξωτερικό προσωρινά δάνεια, πάντα με τη δική της συμμετοχή⁷.

Κατά τη διάρκεια ακόμη των Βαλκανικών πολέμων, στις 22 Απριλίου 1913, ο Ιω. Βαλαωρίτης ορίζεται πληρεξούσιος απεσταλμένος της ελληνικής κυβέρνησης για να διαπραγματευθεί στο εξωτερικό μεγάλο δάνειο ύψους 500.000.000 φράγκων. Στις 2 Φεβρουαρίου του 1914 θα υπογραφεί στο Παρίσι η σύμβαση για το πρώτο μέρος του δανείου ύψους 250.000.000 φράγκων, η δε δημόσια εγγραφή θα ξεκινήσει τον Μάρτιο λίγες ημέρες πριν από το θάνατό του.

Οι χειρισμοί του για εξασφάλιση δανειακών πόρων έτυχαν της αναγνώρισης τόσο των κυβερνητικών οικονομικών υπευθύνων όσο και έγκριτων πανεπιστημιακών διδασκάλων.

Γράφει προς το διοικητή της Εθνικής ο υπουργός Οικονομικών Λάμπρος Κορομηλάς την 1η Αυγούστου του 1911:⁸

Κύριε Διοικητά,

Εκφράζομεν υμίν εξ ονόματος της Ελληνικής Κυβερνήσεως τας αμερίστους αυτής ευχαριστίας διά τας προσφάτους υμών και όλως εξαιρέτους υπηρεσίας κατά την διεξαγωγή των διαπραγματεύσεων προς έκδοσιν του δανείου των 110 εκατομμυρίων δραχμών. Μας εδόθη κατά την περίστασιν ταύτην άπαξ έτι η ευκαιρία όπως εν τω προσώπω υμών εκτιμήσωμεν τον αληθώς πολύτιμον των δημοσίων συμφερόντων παράγοντα, χάρις εις τον ακραιφνή του οποίου ζήλον καθίσταται ολιγώτερον χαλεπόν το έργον της Κυβερνήσεως εις ευόδωσιν ενεργειών, στενώς συνδεομένων προς ζωτικά της χώρας συμφέροντα. Αποβλέποντες εις το επιτευχθέν κατά την έκδοσιν του δανείου αποτέλεσμα, το διαπιστώσαν την τόσον βελτιωθείσαν του Κράτους πίστιν, δεν δυνάμεθα να μην αναμνησθώμεν ότι πολλάκις τας αναφείσας κατά το στάδιον των συνεννοήσεων δυσχερείας απεμάκρυνεν η ενεργός και περιουσιώδης υμών μεσολάβησις και να μην εκφράσωμεν μετ' ευλόγου χαράς την πεποιθήσιν, ότι διά της αγνής και ενεργού υμών φιλοπατρίας εξαίρονται επί μάλλον οι ηθικοί δεσμοί του πρώτου ημών πιστωτικού ιδρύματος προς το Κράτος.

Διατελώ μετ' εξαιρέτου υπολήψεως.

---

7 31.12.1911, προεξόφληση εντόκων γραμματίων 9.000.000 δρχ.

6/19.12.1912, προσωρινό εξωτερικό δάνειο 40.000.000 φράγκων με συμμετοχή της Ε.Τ.Ε. κατά 20.000.000.

28.3.1913, προσωρινό δάνειο 50.000.000 φρ. της Ε.Τ.Ε. προς το κράτος, κυρωθέν με το νόμο ΔΡΑΖ' /21.3.1913.

15.6.1913, εξωτερικό δάνειο 40.000.000 φράγκων, κυρωθέν με το β.δ. της 25.6.1913.

22.6.1913 και 30.7.1913, δάνειο προς το δημόσιο 50.000.000 φράγκων με συμμετοχή της Ε.Τ.Ε. κατά 10.000.000 φράγκα.

8 Ι.Α./Ε.Τ.Ε., Α1Σ3Υ3. Πρακτικά Γενικού (Διοικητικού) Συμβουλίου, Πλήρη Πρακτικά, Βιβλίο αριθ. 10 (6.5.1911-18.6.1914), σ. 20.

Και ο επίσης υπουργός Οικονομικών Αλέξανδρος Διομήδης στις 14/27 Δεκεμβρίου 1912 του γράφει:

«... Είμαι ευτυχής, ότι εις τας βαρείας αυτάς περιστάσεις έτυχον συμβούλου και παραστάτου ως υμείς. Αι επιστολαί σας υπήρξαν πολύτιμος συμβολή δι' εμέ, εχρησίμευσαν δε πολύ προς μόρφωσιν πεφωτισμένης γνώμης, επί του συνόλου της καταστάσεως, ην απτός αντιλαμβάνεσθε... Ελπίζω με την επιστολήν σας να μας φέρετε χαράς ευαγγέλια. Έχομεν όλοι ανάγκην χαράς και γαλήνης... Βαρύς ο πόλεμος. Ποίος θα ευρεθεί νέος Βαλαωρίτης να υμνήση τα ηπειρωτικά πεδία, με εμπνευσμένην μούσαν;»⁹

Ο δε Ανδρέας Μ. Ανδρεάδης γράφει για το έργο του Ιωάννη Βαλαωρίτη την περίοδο εκείνη:

«... Είναι δίκαιον, ότι εις το πλευρόν του βασιλέως Κωνσταντίνου και του Ελευθερίου Βενιζέλου, ο Ιωάν. Α. Βαλαωρίτης εχαιρετίσθη ως ο κύριος πρωτεργάτης της αναστάσεως της Ελλάδος. Αλλά το έργον του δεν ετελείωσε με την συνθήκην του Βουκουρεστίου. Αφού παρεσκεύασεν οικονομικώς την χώραν διά τον πόλεμον, ηθέλησε να την σφυρηλατήσει και διά την ειρήνην [...] Αντεπροσώπευσε την Ελλάδα εις τας μακράς και επιπόνους συνομιλίας, αίτινες κατέληξαν εις την σύναψιν του δανείου των 500.000.000 φράγκων [...] Ουδέποτε δε ούτος επέδειξε περισσώτερον πατριωτισμόν, περισσοτέραν πραότητα, περισσοτέραν εξειδίκευσιν, όσσην κατά το διάστημα των διαπραγματεύσεων εκείνων ...»¹⁰.

Παρά το γεγονός ότι ο Ιωάννης Βαλαωρίτης σχεδόν από τη στιγμή που ανέλαβε τα καθήκοντά του, ως διοικητής της Εθνικής Τράπεζας, αφιερώνει μεγάλο μέρος της δραστηριότητάς του στη διεκπεραίωση λεπτών και σημαντικών κρατικών υποθέσεων, δεν φαίνεται να μειώνει τις καθαρά τραπεζικές του δραστηριότητες που σχετίζονται με τη λειτουργία της Εθνικής.

Έτσι ανατρέχοντας στους απολογισμούς των τριών ετών ευθύνης του¹¹ βλέπει κανείς όλα τα μεγέθη σε άνοδο. Είναι ιδιαίτερα χαρακτηριστικό να σημειώσει κανείς ότι το 1912, χρονιά του Βαλκανοτουρκικού πολέμου, οι διακυμάνσεις της τιμής του συναλλάγματος διατηρήθηκαν περί το άρτιο (Ιανουάριος: 100,19 – Δεκέμβριος: 99,88). Οι προθεσμιακές και καταθέσεις ταμειωτηρίου εμφάνιζαν άνοδο. Τα διαθέσιμα στην Ελλάδα και το εξωτερικό επίσης.

Το πρώτο πιστωτικό ίδρυμα της χώρας, στην ταραγμένη συγκυρία των πολέμων, με το διοικητή του επιφορτισμένο με το ρόλο του κύριου χειριστή της οικονομικής προσπάθειας του κράτους και με μέρος του «εκ 467 υπαλλήλων, εισπρακτόρων και κλητήρων» προσωπικού του υπό τα όπλα¹², διατηρεί όλη την ευρωστία και τη δημιουργικότητά του.

---

9 Ι.Α./Ε.Τ.Ε., Α1Σ10Υ1. Δημόσια Δάνεια-λυτά έγγραφα, φάκ. 62, έγγραφο 266.

10 Βλ. «Βαλαωρίτης Ιωάννης», *Μέγα Ελληνικόν βιογραφικόν Λεξικόν (Βοβολίνη)*, τόμ. Β', Αθήνα χ.χ. [1959/60], σ. 31.

11 1911, Γενική Συνέλευση Μετόχων (Γ.Σ.Μ.) στις 10.2.1912· 1912, Γ.Σ.Μ. στις 14.2.1913· και 1913, Γ.Σ.Μ. στις 14.2.1914.

12 Πάνω από το 1/4 των εργαζομένων της Ε.Τ.Ε. είχαν στρατευθεί στους αγώνες του 1912-13, ενώ 4 έχασαν τη ζωή τους. Ο Ιω. Βαλαωρίτης στους ετήσιους απολογισμούς κάνει ιδιαίτερη μνεία για τους πεσόντες

Ο Ιωάννης Βαλαωρίτης, ο οποίος πορευόμενος μέσα από τις συμπληγάδες της συγκυρίας κατόρθωσε να συμβιβάσει την εξυπηρέτηση των εθνικών συμφερόντων με τα συμφέροντα του πιστωτικού ιδρύματος και μετόχων του, έλεγε στη Γενική Συνέλευση των Μετόχων της 1ης Μαρτίου του 1913 για τη συμβολή της Εθνικής Τράπεζας στους Βαλκανικούς πολέμους:

«... Ουδέν δε νομίζω το εξαιρετικόν εξεπληρώσαμεν εν τη περιπτώσει ταύτη, αλλ' απλούστατα στοιχειώδες καθήκον εισφοράς των οικονομικών δυνάμεων και της πίστεως ημών εν τω Εθνικώ αγώνι υπέρ των πάντων. Την μεγίστην δε των αμοιβών αποτελεί, ότι και ημείς ηδυνήθημεν να συναγωνισθώμεν εν τω κύκλω της δράσεως ημών μετ' εκείνων, οίτινες εισέφερον πολυτιμότερα ημών, ήτοι το αίμα και την ζωήν των ...»¹³.

Λίγες δε ημέρες πριν από το θάνατό του, στη Γενική Συνέλευση των Μετόχων, στις 14 Φεβρουαρίου 1914, προσδιόριζε τη γραμμή πλεύσης της Εθνικής ως ακολούθως:

«... Αλλ' εν τη οδώ ταύτη της συντηρητικότητος και της φρονήσεως πλέον παρά ποτέ είναι ανάγκη να εμμείνωμεν. Ίδρυμα, ως το ημέτερον, εις χείρας του οποίου είνε ανατεθειμένη η πιστωτική ημών κυκλοφορία και η περιφρούρησις του αρτίου του συναλλάγματος, επομένως δε και η ρύθμισις της νομισματικής ημών κυκλοφορίας, όπου συρρέουσι πανταχόθεν τα αποταμιεύματα του εν στερήσεσι και μόχθοις εργαζομένου Ελληνισμού, και όπερ, ως εκ των εν τω κύκλω της δράσεως αυτού ποικίλων εργασιών και των επιβαλλομένων καθηκόντων, είνε εκτεθειμένον εις πλείονας και μείζονας των συνήθων κινδύνους ζημιών, ενώ συνάμα είνε το κύριον στήριγμα του οικονομικού βίου του Έθνους, επιβάλλεται, είνε απαραίτητον όχι μόνον να στηρίζηται επί ενεργητικού απολύτως εκκαθαρισμένου, αλλά και να θέση τας βάσεις προβλέψεων, αίτινες να καθιστώσιν αβλαβεστέρας τας εξ οικονομικών κρίσεων εκτάκτους ζημίας, τόσω μάλλον όσω κατά τας τοιαύτας στιγμάς ιδίως ενδείκνυται ως καθήκον η ενεργός παρέμβασις ιδρυμάτων οίον το ημέτερον. Όσω δε υψούται εις όγκον το ημέτερον ίδρυμα, επί τοσούτον απαραίτητον είνε να ενισχύωνται τα θεμέλια αυτού και ό,τι προ τινος χρόνου εθεωρείτο επαρκές επιβάλλεται ήδη να κριθή υπό αυστηροτέρων κανόνων σταθερότητος και φρονήσεως. Δεν αμφιβάλλομεν δε ότι την τοιαύτην περί της οικονομικής πολιτικής της Εθνικής Τραπέζης γνώμην συμμαρίζονται και πάντες οι μέτοχοι αυτής, διότι εξυπηρετεί το πάγιον και καλώς εννοούμενον συμφέρον αυτών»¹⁴.

Η εμπιστοσύνη με την οποία περιβλήθηκε από τους απανταχού Έλληνες πολίτες η Εθνική Τράπεζα αντανακλούσε και ήταν επιστέγασμα των προσπαθειών αλλά και των μεθόδων διοίκησης όλων των παλαιότερων διοικητών, των οποίων ο Ιω. Α. Βαλαωρίτης έδρεψε μεν τους καρπούς, αλλά ήλθε ταυτόχρονα να προσθέσει ένα νέο, πιο σημαντικό έργο.

Θ. Κ. - Γ. Ν.

και τους τραυματίες. Βλ. Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος: *Απολογισμός του έτους 1912*, Αθήνα 1913, σ. λ'-λα' και *Απολογισμός του έτους 1913*, Αθήνα 1914, σ. λ'-λα'.

13 Βλ. Ι.Α./Ε.Τ.Ε., Α1Σ3Υ7. Πρακτικά Γενικών Συνελεύσεων των Μετόχων-Πλήρη Πρακτικά, Βιβλίο 3 (1895-1915), σ. 121-122. Επίσης εφημ. *Τα Οικονομικά Χρονικά*, Αθήνα, φύλ. 10/9.3.1913, σ. 2.

14 Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος: *Απολογισμός του έτους 1913*, ό.π., σ. η'- θ'.

Ο Ιωάννης Αριστ. Βαλαωρίτης, γόνος, από τη μεριά της μητέρας του, μιας μεγάλης ιταλο-ιονικής οικογένειας, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στις οικονομικές και τραπεζικές εξελίξεις στο νέο ελληνικό κράτος στα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ού αιώνα, δηλαδή σε μια περίοδο όπου τα Επτάνησα και η Λευκάδα έχουν μπει σε τροχιά πτωτικής τάσης, καθώς με την ενσωμάτωσή τους στην Ελλάδα αρχίζουν να χάνουν το συγκριτικό πολιτικό, πολιτιστικό και οικονομικό πλεονέκτημά τους, και μέχρι το 1914 εμπλέκονται στη διαδικασία αφομοίωσής τους με τον ελλαδικό κεντρικό κορμό.

Οι δεσμοί του Ιω. Α. Βαλαωρίτη με τα Επτάνησα και ιδιαίτερα με τη Λευκάδα είναι ισχυροί, αν και χαρακτηρίζονται από εναλλασσόμενες φάσεις ενδυνάμωσης και χαλάρωσης. Το ίδιο ισχυρή είναι και η επιρροή που έχει ασκήσει ο συγκεκριμένος χώρος στην όλη διαμόρφωση της ατομικής και της κοινωνικής του συγκρότησης.

Στη Λευκάδα ο Ιω. Α. Βαλαωρίτης είδε το πρώτο φως της ημέρας και πέρασε τα πρώτα τρυφερά, παιδικά του χρόνια. Η Λευκάδα κατέχει ιδιαίτερη θέση στη γεωγραφία των ταξιδιών όλης της οικογένειας Βαλαωρίτη. Είναι ένας ενδιάμεσος σταθμός ανάμεσα στην Αθήνα, όπου ο Ιωάννης έζησε τα φοιτητικά του χρόνια και σταδιοδρόμησε επαγγελματικά, και τη Βενετία, τόπο της οικογένειας των παππούδων του και τόπο διαμονής της μητέρας του για πολλά χρόνια. Ταυτόχρονα η Λευκάδα είναι τόπος επιστροφής και ψυχικής ξεκούρασης του νεαρού φοιτητή κατά τη διάρκεια των σπουδών του στην Αθήνα. Η Λευκάδα επίσης είναι ο τόπος αναχώρησης –αλλά και επιστροφής– του σημαδιακού ταξιδιού του, το 1880, στη Μαδέρα της Πορτογαλίας, για να επισκεφθεί τον άρρωστο αδελφό του Αιμίλιο: Λευκάδα-Κέρκυρα-Βενετία-Μιλάνο-Παρίσι-Λονδίνο-Μαδέρα και πάλι Μαδέρα-Λονδίνο-Παρίσι-Βενετία-Κέρκυρα-Λευκάδα. Η πόλη της Λευκάδας με το αστικό της πλαίσιο και η εξοχή της Μαδουρής, αλλά και όλο το υπόλοιπο νησί όπου εκτείνεται η αγροτική περιουσία της οικογένειας Βαλαωρίτη, συνιστούν, από τα πρώτα παιδικά του χρόνια, χώρους που περιέρχεται και αποκτά προσδέσεις μαζί τους, είτε ασκούμενος στο κυνήγι, είτε επιδιδόμενος στο κολύμπι, είτε διαχειριζόμενος αργότερα την πατρική του περιουσία. Η επιστροφή σ' αυτή τη γη σε δύσκολες ανθρώπινες στιγμές τού δίνει νέες δυνάμεις για τη συνέχιση των προσπαθειών του. Τούτη η γη και οι άνθρωποί της, σε μια μορφή ιδεατή, είναι που περνούν από τις ποιητικές αφηγήσεις του πατέρα του και τον συγκινούν ιδιαίτερα. Από αυτή την πατρίδα προέρχονται οι πρώτοι φίλοι του στα μαθητικά χρόνια στην Κέρκυρα και ύστερα στην Αθήνα, που θα αφήσουν βαθιές αναμνήσεις, χαρές αλλά και πόνους μαζί.

Η σύνδεση του Ιω. Α. Βαλαωρίτη με την τοπική κοινωνία της Λευκάδας, χωρίς να έχει ατονήσει τελείως καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του, διακρίνεται από την ενδυνάμωσή της σε ορισμένα χρονικά διαστήματα όπως τις περιόδους 1877-1881, 1900-1903 και 1908-1910.

Την περίοδο της δικηγορίας του στην Λευκάδα (1877-1881), περίοδο όπου σημειώνεται έντονη κοινωνική και εθνική δραστηριότητα στο νησί ενώ ταυτόχρονα η τοπική οικονομία αναπτύσσεται παραπέρα, ο Ιω. Α. Βαλαωρίτης δραστηριοποιείται κοινωνικά, συμμετέχει στη διοίκηση πολλών εθνικών και κοινωφελών οργανισμών και συμβάλλει στην εθνική εξόρμηση για την ενσωμάτωση της Ηπείρου στον εθνικό κορμό.

Οι νέες οικονομικές και κοινωνικές δυσκολίες που θα προκύψουν για τη Λευκάδα από την οινική κρίση του 1895 και μετά, οι οποίες θα έχουν ως αποτέλεσμα τον μεγάλο λιμό των ετών 1900-1902, θα ωθήσουν τον Βαλαωρίτη να έλθει αρωγός στο κοινωνικό πρόβλημα του νησιού, συμβάλλοντας αποφασιστικά στη δημιουργία του υποκαταστήματος της Ε.Τ.Ε. στη Λευκάδα το 1900.

Η διαχείριση της πατρικής περιουσίας και η διεύθυνση των οικογενειακών οικονομικών υποθέσεων την περίοδο της δικηγορίας του στη Λευκάδα, αλλά και η γενικότερη εποπτεία των οικονομικών υποθέσεων που γίνεται σε συνεργασία με τη μητέρα του, στα χρόνια που ακολουθούν, προσδένουν με έναν ακόμη δεσμό τον Ιω. Α. Βαλαωρίτη με τη γενέθλια γη.

Η οικονομική παρουσία της οικογένειας Βαλαωρίτη είναι αυτή την περίοδο αρκετά έντονη, παρά το γεγονός ότι από τα μέσα του 19ου αιώνα παρατηρείται μια φθίνουσα πορεία, καθώς η περιουσία αρχίζει να διασπάται. Οι κύριες πηγές αυτής της οικονομικής δύναμης είναι η αγροτική περιουσία –που εκτείνεται στο σύνολο του νησιού– και η αστική περιουσία, κυρίως ακίνητα που χρησιμοποιούνται από τις δημόσιες υπηρεσίες. Ταυτόχρονα η οικογένεια εμπλέκεται σε χρηματοοικονομικές και τραπεζικές δραστηριότητες. Από το τέλος του 19ου αιώνα έντονη είναι η οργανωμένη παρουσία της ευρύτερης οικογένειας στον οικονομικό αυτό χώρο τόσο στη Λευκάδα όσο και στα Επτάνησα γενικότερα.

Η αγροτική περιουσία αξιοποιείται με όρους περισσότερο κοινωνικούς παρά οικονομικούς: δεν εκσυγχρονίζεται και δεν σημειώνεται επέκτασή της, με αποτέλεσμα κυρίαρχος στόχος να είναι, κατά κανόνα, η απόσπαση μεγαλύτερου μεριδίου στα αγροληπτικά ή εμφυτευτικά συμβόλαια, όταν τα έξοδα της οικογένειας αυξάνονται (λόγω εκλογών, ταξιδιών, ασθeneιών). Μια τέτοια πρακτική είναι φανερό ότι προκαλεί συγκρούσεις και τριβές με τον αγροτικό κόσμο. Στο βαθμό δε που η ευρύτερη οικογένεια παίζει σοβαρό ρόλο στις πολιτικές υποθέσεις της Επτανήσου και ιδιαίτερα της Λευκάδας, οι πολιτικο-οικονομικές τριβές και εντάσεις, στις οποίες εμπλέκεται, χρωματίζουν ιδιαίτερα τη γενικότερη οικονομική-πολιτική διαπάλη στη Λευκάδα, όπως την περίοδο 1900-1903, όταν η οικογένεια προσπαθεί να προωθήσει τους δικούς της υποψήφιους δημοτικούς άρχοντες.

Ο Ιω. Α. Βαλαωρίτης, γόνος μιας κατεξοχήν πολιτικής οικογένειας, προσδέεται από τα παιδικά του χρόνια με την πολιτική και με τις άμεσες πολιτικές υποθέσεις της ευρείας οικογένειας στην Κέρκυρα, Λευκάδα και Αθήνα. Η οικογένεια Βαλαωρίτη, προσδεμένη κατ' αρχήν στην πολιτική ομάδα του Δημ. Βούλγαρη, μετά την Ένωση της Επτανήσου με την Ελλάδα θα εκπροσωπείται από τον πατέρα του Ιωάννη Βαλαωρίτη, Αριστοτέλη, και το θείο του Σπύρο Βαλαωρίτη. Μετά το θάνατο του πατέρα του, ο Σπύρος Βαλαωρίτης θα εκπροσωπήσει πολιτικά την ευρύτερη οικογένεια, η οποία θα απορροφηθεί αργότερα από το κόμμα του Χ. Τρικούπη, όπου θα προσχωρήσει μεγάλη μερίδα από την τέως παράταξη του Δ. Βούλγαρη.

Παρά τον έντονο ρόλο που παίζει η οικογένεια στις πολιτικές υποθέσεις, τοπικές και

κεντρικές, ο Ιω. Α. Βαλαωρίτης θα ακολουθήσει μια καριέρα έξω από την άμεση πολιτική και στη στροφή του αιώνα θα στηρίζει πολιτικά τον Ε. Βενιζέλο. Παρότι στις αρχές του 20ού αιώνα η πολιτική οικογένεια Βαλαωρίτη θα προσανατολιστεί στην έμμεση πολιτική ανέλιξη, προωθώντας νέες πολιτικές δυνάμεις στη Λευκάδα, όπως π.χ. το δήμαρχο Βερροιώτη, ο Ιωάννης θα αναμιχθεί άμεσα στην πολιτική με τους υποψηφίους το 1910 στο νομό της Κέρκυρας (της οποίας η Λευκάδα αποτελούσε τότε επαρχία) για τη διπλή Αναθεωρητική Βουλή. Η εκλογή του ως μέλους μιας ανεξάρτητης πολιτικής ομάδας, που εμφανίζεται αυτή την περίοδο στα Επτάνησα, σηματοδοτεί βαθύτερες πολιτικές διεργασίες που συντελούνται ταυτόχρονα σε ολόκληρο τον ελλαδικό χώρο.

Οπωσδήποτε αυτή η άμεση παρέμβαση του Ιω. Α. Βαλαωρίτη στην πολιτική συνδέεται με την αναθέμανση των σχέσεών του με τον πνευματικό και πολιτικό κύκλο της Επτανήσου, που εντείνεται με την έκδοση των έργων του πατέρα του το 1907 με δική του επιμέλεια. Στον Ιωάννη Βαλαωρίτη μετά την εκλογή του διανοίγονται ευοίωνες προοπτικές για υπουργοποίησης του ή ανάληψη της προεδρίας της Βουλής, όμως οι μεγάλες ανάγκες που συνδέονται με τη διεύθυνση της Εθνικής Τράπεζας, ενόψει των Βαλκανικών πολέμων, καθιστούν αυτή την άμεση παρέμβασή του στην πολιτική ένα βραχύβιο διάλειμμα στην όλη προσφορά του στις οικονομικές υποθέσεις του Έθνους και της Τράπεζας.

Θ. Κ.

Ο ναός του Παντοκράτορος. Ιδιόκτητη εκκλησία της οικογένειας Βαλαωρίτη. Πήρε τη σημερινή της μορφή το 1869. Μέσα στην εκκλησία βρίσκονται οι τάφοι του Αριστοτέλη Βαλαωρίτη και των προγόνων του.

Το εσωτερικό της οικογενειακής έπαυλης στη Μαδουρή, με πολλά αντικείμενα όπως τα άφησε ο ποιητής Αριστοτέλης Βαλαωρίτης. Από την έκδοση: Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, ο αρματολός της λύρας 1824-1879.

Η ακρογιαλιά του Νυδριού και απέναντι η Μαδουρή, το νησί των Βαλαωρίτη. Από την έκδοση: Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, ο αρματολός της λύρας 1824-1879.

Απέναντι:

Κλήρωση λαχειοφόρου δανείου στην αίθουσα συναλλαγών του Κεντρικού καταστήματος της Ε.Τ.Ε. Στο μέσο της φωτογραφίας διακρίνεται ο διοικητής Ιωάννης Α. Βαλαωρίτης. Στάθης Σπηλιωτόπουλος, Ιστορία της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος.

Ο Ιωάννης Α. Βαλαωρίτης με τους δύο γιούς του, Αριστοτέλη και Κωνσταντίνο, την εποχή της στράτευσής τους στους Βαλκανικούς πολέμους. Ι.Α./Ε.Τ.Ε., Φωτογραφικό αρχείο.

Λεπτομέρεια από το χάρτη της Πελοποννήσου ... και των προσκειμένων νησιών,
 Κεφαλλονιάς, Ζακύνθου, Τσιρίγου και Αγίας Μαύρας,
 F. de Wit, 1641. Συλλογή Βίκτ. Μελά.

β' μέρος

ΤΑ ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ ΚΑΙ Η ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

Μπαρτζωλάκης

Το Δημοτικόν Συμβούλιον τού Δήμου
 ζαβόν εν ούτω δὲ ἀποκατὰ μηχανάς τού Προνομίου ενδόσεως
 τραπεζιῶν γραμματίων τῆς Τονικῆς Τραπεζῆς το σὺνταγμα τῆς
 ἀνατιθέσεως ἢ μὴ τῶν προνομίων τούτων μὴτάκτω ενὸς τῆς Συνέλευ-
 νουσεως δὲ ἢ τῆς Κομμῆς, καὶτοι αὐτὸ τὸν 1840 ἢ Τονικὴ Τρα-
 पेζα πεινθῆεν το προνόμιον τούτο, ἀποκαταστάσεως τῶν κερδῶν καὶ
 κοινῶν προνομίων αὐτῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ γὰρ τῆς Ἑ-
 λλαδικῆς, οὐδὲν οὐτὲ ἰσχυρὸν Ἐθνικαὶστικὸν ἐν Κομμῆ, οὐ
 δε καὶ ἄλλοι τῶν τραπεζῶν ἐπέδωκε ἀρχῆς ἐν τῆς νῦν, ἐνὸς αὐ-
 τῶν καὶ γὰρ ἰσχυροῦν καὶ γὰρ τῆς ἐπισημοῦ καὶ γὰρ τῆς
 ἀνατιθέσεως ἰσχυροῦν ἐν αὐτῇ Ἐθνικαὶστικῶν, οὐ
 ἄλλοι τῆ ἢ Τονικὴ Τραπεζα ἐν ἐν τῶν ἰσχυροῦν αὐτῆς ἐν τῆς
 καὶ τὰ ἰσχυρὸν ἐν τῆς ἐπισημοῦ ἰσχυρὸν, ἰδὲ δὲ ἐν τῆς ἰσ-
 χυροῦν καὶ ἰσχυροῦν ἰσχυρὸν τὰ ἐπισημοῦ αὐτῶν κοινῶν
 ἢ Ἑθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος οὐ ἴσους τὰ ἐπισημοῦ καὶ
 ἰσχυροῦν τῆς Κομμῆς ἀποκαταστάσεως οὐδὲν αὐτῶν ἀνατι-
 θέσεως, καὶ τῶν ἰσχυροῦν τῆς Ἑλλάδος Ἑλλάδος καὶ Κομμῆς.
 τῆς ἢ καὶ τῶν ἰσχυροῦν τῆς νῦν ἰσχυροῦν ἢ ἐν αὐτῶν
 ἰσχυροῦν Ἐθνικαὶστικῶν τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς ἐπισημοῦ
 ἀνατιθέσεως ἰσχυροῦν τὰ ἀποκαταστάσεως τῶν ἐπισημοῦ καὶ τῶν
 ἰσχυροῦν ἢ ἢ ἰσχυροῦν Ἐθνικαὶστικῶν τῆς Τονικῆς Τραπεζῆς

Τὸν ἰσχυρὸν ζαβόν εν ούτω δὲ ἢ Ἑθνικῆς Τραπεζῆς
 τῆς Ἑλλάδος, καὶτοι οὐδὲν ἔχοντα ἰσχυρὸν τούτο ἐπισημοῦ
 ἐπισημοῦ τῆς νῦν Κομμῆς, οὐδὲν οὐτὲ τὰ δὲ τῆς
 ἐν ἰσχυροῦν κερδῶν ἐν τῆς νῦν Κομμῆς, ἰδὲ δὲ γὰρ
 τῆς νῦν Κομμῆς ὄραχ 1350000 γὰρ τῶ ὄραχ καὶ τῆς
 τῆς ἢ ἐπισημοῦ ἰσχυροῦν καὶ ἐπισημοῦ αὐτῆς ἰσχυροῦν
 τῆς ἐπισημοῦ τῶν αὐτῶν, καὶ τῆς Κομμῆς καὶ Κομμῆς
 καὶ τῆς ἀποκαταστάσεως ἰσχυροῦν τῆς νῦν αὐτῶν, ἀνα-
 τιθέσεως τῶν προνομίων τῆς νῦν ἰσχυροῦν, οὐ ἰσχυροῦν
 μὴ καὶ μὴ τῆς ἐπισημοῦ ἰσχυροῦν ἢ Ἑθνικῆς Τραπεζῆς ἰσχυ-
 ρουσεως Ἐθνικαὶστικὸν ἐν Κομμῆ καὶ δὲ ἐν τῆς οὐ-
 δὲ τῆς ἰσχυροῦν ἰσχυροῦν καὶ ἰσχυροῦν ἀνατιθέσεως
 ἀρχῆς ἐν τῶν καὶ τῶν τῆς νῦν.

Ἐπισημοῦ

- α.) Νὰ παραμυθῆ ἢ Κομμῆς ὅπως ἐν ἰσχυροῦν
 ἀνατιθέσεως τῶν Προνομίων τῆς Τονικῆς Τραπεζῆς μὴ ἐπι-
 σημοῦ ἢ Κομμῆς ἐν τῆς περιφέρειᾳ τῶν Προνομίων τῶν
 τῶν, ἀλλὰ τὰ νῦν ἐν τῆς περιφέρειᾳ τῶν Προνομίων
 τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος.
- β.) ἀνατιθέσεως τῶν ἰσχυροῦν τῶν νῦν τὰ ἀνατιθέσεως
 ἐν τῶν Κομμῆς Κομμῆς ἀνατιθέσεως ὅπως ἐπισημοῦ
 τῶν ἐν τῆς τῶν Συμβουλίου καὶ ἀνατιθέσεως
 το σὺνταγμα τῶν Ἐθνικῶν Τραπεζῆς τῆς Κομμῆς.

Ψήφισμα
 του Δημοτικου Συμβουλίου
 του Δήμου Λευκάδας του 1902
 που ζητά να μην περιληφθεί
 η Λευκάδα στην περιφέρεια
 του εκδοτικού προνομίου
 της Ιονικής Τράπεζας
 αλλά να υπαχθεί στην
 περιφέρεια του προνομίου
 της Εθνικής.
 Ι.Α./Ε.Τ.Ε., ΑΙΣ34Υ18. Βιομηχανική
 Πίστη, Πίστη-Ανταλλαγή,
 φάκ. 40 Ιονική Τράπεζα.

σελίδα 45
 Τραπεζογραμματίο Ε.Τ.Ε.
 των 10 δραχμών, της 12.10.1912,
 σειράς 9ης, υπογεγραμμένο
 από το διοικητή
 Ιωάννη Α. Βαλαωρίτη
 και η υπογραφή σε μεγέθυνση.

Οικονομία και κοινωνία στα Επτάνησα τον 19ο αιώνα

Η επτανησιακή κοινωνία στα μέσα του 19ου αιώνα είναι αγροτική, σε μεγάλο βαθμό όμως εκχρηματισμένη λόγω των εμπορευματικών προϊόντων (σταφίδα, λάδι, κρασί) και των λοιπών εξαγωγικών αγαθών της (αλάτι, μέλι, σαπούνι, βιοτεχνικά είδη). Αποτελεί παράλληλα μια κοινωνία με διακριτή διαστρωμάτωση και έντονες ταξικές αντιθέσεις, όπου συμβιώνουν θεσμοί σύγχρονοι δίπλα στα λείψανα της φεουδαρχίας. Τα επάλληλα καθεστώτα των ξένων κυριάρχων –Γάλλων, Ρώσων και Βρετανών– που με την εκπνοή του 18ου αι. διαδέχθηκαν τη μακραίωνη ενετική κυριαρχία, δεν κατέλυσαν το πολύπλεγμο σχέσεων και μορφών ιδιοκτησίας που είχαν εγκαθιδρύσει οι Λατίνοι και η Γαληνοτάτη δημοκρατία του Αδρια.

Έτσι στο εσωτερικό αυτής της ιδιόμορφης κοινωνίας αναπτύσσονται εντάσεις, τις οποίες πυροδοτεί το χρόνοιο, άλυτο αγροτικό ζήτημα, μεγάλη ιδιοκτησία – δεινή θέση ακτήμονων καλλιεργητών και μικροϊδιοκτητών, σε συνδυασμό με το Εθνικό, πάθος των κατοίκων των νησιών να ενωθούν με τον ελεύθερο ελλαδικό κορμό, και τα νέα πολιτικά και πνευματικά ρεύματα, ριζοσπαστικό κίνημα, φιλελεύθερες ιδέες από τη Δύση.

Οι θεσμοί που εισάγουν οι Βρετανοί, όπως λ.χ. το δίκαιο με τον περίφημο Ιόνιο Πολιτικό Κώδικα (1841), ουσιαστικά δεν θίγουν το ενετικό πρότυπο στις έγγιες σχέσεις, για να μην υπάρξουν σοβαρές κοινωνικές ανακατατάξεις και να διασφαλιστεί η θέση των ευγενών και γαιοκτημόνων, συνεργατών της προστασίας. Το ελληνικό κράτος επίσης, με το νόμο ΡΝ/20.1.1866, θα διατηρήσει σε ισχύ τον Ιόνιο Κώδικα. Έτσι, παρά την οικονομική υποχώρηση ή τη χρεοκοπία κάποιων αρχοντικών οικογενειών, η μεγάλη ιδιοκτησία και η γαιοπρόσοδος εξακολουθούν να χαρακτηρίζουν την οικονομία των μεγαλύτερων νησιών καθ' όλο τον 19ο αιώνα.

Η σχεδόν αποκλειστική καλλιέργεια της ελιάς, της σταφίδας και του αμπελιού, με τις διηνεκείς ή πρόσκαιρες αγροληπτικές συμβάσεις μεταξύ ιδιοκτητών και ακτημόνων γεωργών, διαμορφώνει ένα μοντέλο σχέσεων εξάρτησης-υπαγωγής στους πλούσιους κτηματίες. Παράλληλα τα ευπαθή, στις κλιματολογικές συνθήκες και στις διακυμάνσεις των τιμών της διεθνούς αγοράς, εξαγωγίμα αυτά προϊόντα, σε συνδυασμό με την έλλειψη σιτάρκειας και τη χρηματική-πιστωτική στενότητα σε όλα τα νησιά, αναδεικνύουν τους γαιοκτήμονες και εμπόρους σε τοκιστές του κυκλώματος παραγωγής και διάθεσης των προϊόντων. Συνήθως οι ακτήμονες χωρικοί ή οι φτωχοί μικροϊδιοκτήτες οδηγούνται στην υπερχρέωση και την οικονομική εξαθλίωση από τους υψηλούς τόκους.

Η ίδρυση της Ιονικής και ο τραπεζικός ανταγωνισμός

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο δημιουργείται στα Επτάνησα, από αγγλικά κεφάλαια του City του Λονδίνου, η Ιονική Τράπεζα το 1839, με στόχο να συνδράμει συν τοις άλλοις με χαμηλότο-

---

κες αγροτικές πιστώσεις τους κατοίκους των νησιών. Είναι μάλιστα εξοπλισμένη με ένα πολύ ισχυρό μέσο που θα της εξασφάλιζε σίγουρο κέρδος: το αποκλειστικό προνόμιο έκδοσης και κυκλοφορίας των τραπεζογραμματίων της στον Ιόνιο χώρο.

Η Ιονική συστήνει υποκαταστήματα στην Κέρκυρα, την Κεφαλλονιά και τη Ζάκυνθο (1840). Κυκλοφορεί επίσημα το τραπεζογραμμάτιό της σε όλα τα νησιά, χρηματοδοτεί το εμπόριο λαδιού και σταφίδας, διενεργεί αγοραπωλησία συναλλάγματος και μεταβιβάσεις κεφαλαίων, χορηγεί κτηματικά δάνεια και δέχεται καταθέσεις. Την πολιτική της στηρίζει και η αγγλική διοίκηση, αφού η Τράπεζα έρχεται αρωγός στο εξωτερικό εμπόριο με τη Βρετανία, σε μια εποχή που τα νησιά, εκτός από εξαγωγικά κέντρα, αποτελούν και διαμετακομιστικό κόμβο των πελοποννησιακών προϊόντων. Η δραστηριότητα όμως αυτή της Ιονικής ελάχιστα θα βοηθήσει τους μικρούς αγρότες, αφού, λόγω της ασάφειας ή της πολυπλοκότητας των σχέσεων ιδιοκτησίας και κατοχής στα Επτάνησα, τις πιστώσεις θα απολαμβάνουν κυρίως οι φερέγγυοι πελάτες, γαιοκτήμονες και μεγαλέμποροι, οι οποίοι μάλιστα ξαναδανείζουν τα ποσά στους καλλιεργητές με τοκογλυφικούς όρους.

Επιπλέον για πολλούς Επτανήσιους η Ιονική Τράπεζα, που αυτή την εποχή η πλειοψηφία των μετοχών της βρίσκεται ακόμη στα χέρια Άγγλων κεφαλαιούχων, είναι ταυτισμένη με το καθεστώς της Προστασίας. Έτσι στους γενικότερους πολιτικούς στόχους του αγώνα για την Ένωση με την Ελλάδα θα συμπεριληφθεί η κατάργηση του προνομίου της.

Όταν λοιπόν το ΙΑ' Ιόνιο Κοινοβούλιο ψηφίζει τον νόμο ΛΑ' της 4/16.2.1860 που επιτρέπει την ίδρυση και άλλων τραπεζών με δικαίωμα έκδοσης τραπεζογραμματίων, ώστε να εξασφαλίστούν μεγαλύτερες πιστώσεις στα νησιά και να περιοριστούν οι εξουσίες της Ιονικής, η Εθνική Τράπεζα, έπειτα από παραινήσεις Επτανησίων, ζητά από την ελληνική κυβέρνηση την άδεια να ιδρύσει υποκαταστήματα στην περιοχή¹. Η κυβέρνηση με έγγραφο της 4.7.1860 αρνείται, χαρακτηρίζοντας «πρόωρη» τη διάθεση κεφαλαίων της Τράπεζας στην αλλοδαπή, τη στιγμή που αυτά ήταν απαραίτητα για την υποστήριξη της νεαρής ελληνικής βιομηχανίας².

Οι ανταποκριτές της Ε.Τ.Ε.

Το 1860 η Εθνική, μην έχοντας καταφέρει να επεκτείνει το δίκτυό της στα Επτάνησα, αναδιπλώνεται διορίζοντας ανταποκριτές της στα τρία μεγαλύτερα νησιά των Ιονίων: τους Παραμυθιώτες στην Κέρκυρα, από το 1860 και εξής, τον Νικόλαο Πινατώρο στην Κεφαλλονιά, από τον Αύγουστο του 1864, και τον Ιωάννη Κρενδιρόπουλο στη Ζάκυνθο, από τον Ιούλιο του 1870 κ.ε., ισχυροί όλοι τους οικονομικοί και κοινωνικοί παράγοντες στους τόπους τους.

Οι ανταποκριτές της Ε.Τ.Ε. δεν παρέχουν δάνεια στους αγρότες. Ασχολούνται με μεσολαβητικές και παθητικές εργασίες, κυρίως καταθέσεις, αγορές μετοχών και ομολογιών της

---

1 Από την εποχή αυτή θα αρχίσει ένας μακροχρόνιος τραπεζικός ανταγωνισμός για την «εκμετάλλευση» της επτανησιακής αγοράς, με έντονες διακυμάνσεις στις σχέσεις των δύο πιστωτικών ιδρυμάτων, που θα καταλήξει το 1920 στην επικράτηση της Ε.Τ.Ε., η οποία θα κατέχει μόνη πλέον στο εξής το εκδοτικό προνόμιο για όλη την ελληνική επικράτεια (μέχρι την ίδρυση της κρατικής Τράπεζας της Ελλάδος το 1928).

2 Βλ. Ι.Α./Ε.Τ.Ε., Α1Σ20Υ1, Υποκαταστήματα, φάκ. 10, υποφάκ. 1.

Ε.Τ.Ε. για λογαριασμό διαφόρων Επτανησίων κεφαλαιούχων, αγορά συναλλάγματος³, πληρωμές τόκων και μερισμάτων, πληρωμές και κινήσεις κεφαλαίων σε άλλα ελληνικά μέρη, και με πολύ περιορισμένες προεξοφλήσεις εμπορικών γραμματίων στους φερέγγυους πελάτες: εμπόρους και μεγαλοκτηματίες. Αποτελούν τα «μάτια» και τα «αυτιά» της Εθνικής απέναντι στην ισχυρή ανταγωνίστρια Ιονική και μάλιστα άσκησης της πολιτικής της στην ευρύτερη περιοχή.

Κορύφωση του ανταγωνισμού μετά την Ένωση

Το 1864, όταν τα Επτάνησα εντάσσονται στο ελληνικό κράτος, η Ιονική εμφανίζεται ενισχυμένη, αφού μέσω των μονάδων που έχει ιδρύσει στην Αθήνα και την Πάτρα, από το 1845, μπορεί πλέον να αναπτύξει δραστηριότητες και να διακινήσει τα τραπεζογραμμάτια της σε ευρύτερο, ενιαίο οικονομικά και πολιτικά, χώρο. Η Ε.Τ.Ε. αντιδρά. Συγκεντρώνει αναφορές, αιτήματα κτηματιών και εμπόρων των νησιών που υποστηρίζουν την ανάγκη ίδρυσης υποκαταστημάτων της στην περιοχή, κινητοποιεί επιφανείς Επτανήσιους και άλλους τοπικούς παράγοντες. Μάλιστα αρχές Ιουνίου, λίγες ημέρες δηλαδή μετά την επίσημη Ένωση, ο Γεώργιος Σταύρος βρίσκεται στην Κέρκυρα, συντονίζοντας τη σχετική κίνηση, που καταλήγει σε επίσημο γραπτό υπόμνημα 90 περίπου κτηματιών και εμπόρων του νησιού, οι οποίοι ζητούν ίδρυση υποκαταστήματος της Εθνικής στο νησί⁴. Αντίστοιχο αίτημα θα υποβληθεί, την ίδια περίπου εποχή, από κατοίκους της Κεφαλλονιάς⁵. Η νέα αυτή προσπάθεια της Ε.Τ.Ε., όπως και μια παράλληλη του ομογενειακού κεφαλαίου για ίδρυση κτηματικής τράπεζας, δεν ευοδώνονται. Η Ιονική, με το βρετανικό της κύρος και δικτυωμένη επί 25 χρόνια με τα τοπικά οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα των νησιών, θα καταφέρει να διατηρήσει την προνομιακή της θέση ως μοναδικός επίσημος πιστωτικός φορέας στην περιοχή.

Επειδή ο σκληρός ανταγωνισμός προκαλούσε τελικά ζημιά και στις δύο μεγάλες τράπεζες, τον επόμενο χρόνο επιτυγχάνεται συμβιβασμός: Η Ιονική θα παραμείνει αποκλειστικός κύριος της επτανησιακής αγοράς, υπό τον όρο ότι δεν θα επεκτείνει το δίκτυό της σε ελληνικές πόλεις όπου έχει υποκαταστήματα η Ε.Τ.Ε. χωρίς τη συμφωνία του ανταγωνιστή της. Άλλωστε, το «παράδοξο» του διύσμου στην κυκλοφορία τραπεζογραμμάτων, σε μια μάλιστα σχετικά μικρή αγορά όπως η ελληνική (Παλαιά Ελλάδα – τραπεζογραμμάτιο της Εθνικής, Επτάνησα – τραπεζογραμμάτιο της Ιονικής), εκτιμούσε και η διοίκηση της Ιονικής στο Λονδίνο, προτείνοντας μάλιστα την εξαγορά του προνομίου ή ακόμη και τη συγχώνευση των δύο πιστωτικών ιδρυμάτων⁶.

---

3 Λόγω των εξαγωγών της σταφίδας, του λαδιού και του κρασιού κυκλοφορούσαν στην ιόνια αγορά πολλά είδη ξένου συναλλάγματος και νομίσματα.

4 Ι.Α./Ε.Τ.Ε., Α1Σ20Υ1, Υποκαταστήματα, φάκ. 10, υποφάκ. 3. Βλ. επίσης Πρόντζας Ευάγγελος: «Τραπεζική δικαιοταξία και κεφαλαιούχοι στο Ιόνιο Κράτος (1833-1864)», στην έκδοση Στέφανος Π. Παπαγεωργίου (επιμ.): *Ανάλεκτα Νεότερης Ελληνικής Ιστορίας. Αφιέρωμα στον Αλέξανδρο Ι. Δεσποτόπουλο*, Αθήνα 1995, σ. 193 κ.ε.

5 Ι.Α./Ε.Τ.Ε., Α1Σ21Υ15, Αλληλογραφία – Ιδιώτες, φάκ. 21, υποφάκ. 10.

6 Βλ. την εισήγηση του συμβούλου J. Horatio Lloyd στη Γενική Συνέλευση των μετόχων της Ιονικής, Λονδίνο 23.3.1869. Ι.Α./Ε.Τ.Ε., Α1Σ22Υ10, Τράπεζες-Ιονική Τράπεζα, φάκ. 1, υποφ. 2.

Παράλληλα βλέπουμε την Εθνική να αντιδρά και σε άλλες πρωτοβουλίες ιδιωτών τραπεζιτών να αναπτυχθούν στον Ιόνιο χώρο. Τον Αύγουστο του 1864 οι βουλευτές Παύλος Καλλιγάς και Ευθύμιος Κεχαγιάς, παράγοντες της Εθνικής, αντιτάσσονται στη σύμβαση κυβέρνησης και ομίλου του Έλληνα κεφαλαιούχου της διασποράς Επαμ. Ε. Βαλατζή με τον Γαλλοεβραίο τραπεζίτη Ern. Oppenheim, που προσπαθούν να ιδρύσουν κτηματική τράπεζα «εν Επτανήσω και εν ταις λοιπαίς επαρχίαις, ένθα δεν εσύστησεν έτι η Εθνική Τράπεζα υποκαταστήματα». Με τον ίδιο τρόπο θα αντιδράσουν επίσης οι κύκλοι της Ε.Τ.Ε. το 1873 στην προσπάθεια ομογενών και της Γενικής Πιστωτικής Τράπεζας για ίδρυση νέου τραπεζικού ιδρύματος στα νησιά⁷.

Εντωμεταξύ η Ε.Τ.Ε. θα ανοίξει, το 1872, μονάδα στο επιχειρηματικό κέντρο των δραστηριοτήτων της αντιπάλου, στην πρωτεύουσα των Ιόνιων νησιών, την Κέρκυρα.

Το πρώτο έμμισθο υποκατάστημα της Εθνικής Τράπεζας στην Κέρκυρα (1872-1881)

Το έμμισθο υποκατάστημα, που συστήνεται με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης των Μετόχων της 23.2.1872, θα λειτουργήσει σε ενοικιασμένους χώρους μέσα στην πόλη της Κέρκυρας από τον Ιούνιο του 1872 μέχρι τον Αύγουστο του 1881.

Το υποκατάστημα κατά κύριο λόγο προεξοφλεί εμπορικά γραμμάτια σε εμπόρους και γεωργοκτηματίες του νησιού, δέχεται καταθέσεις και εκτελεί διάφορες πληρωμές ή μεταφορές κεφαλαίων. Το χρονικό διάστημα Ιουνίου 1872 έως Απριλίου 1873 στεγάστηκε στη μονοκατοικία της Μαρτέλλας Σ. Χ. Ρίκκη, με μηνιαίο ενοίκιο 183 δρχ. και έπειτα «παρά τη Μητροπόλει» στην οικία του Νικόλαου Δαμύρη, συμβούλου του υποκαταστήματος, με ενοίκιο 200 δρχ.

Το Συμβούλιο του υποκαταστήματος συγκροτείται από έγκριτα μέλη της επτανησιακής-κερκυραϊκής κοινωνίας: εμπόρους, κτηματίες, οικονομικούς και κοινωνικούς παράγοντες⁸.

Το προσωπικό του υποκαταστήματος αποτελούν συνήθως ο διευθυντής και ένας λογιστής, ενώ κατά καιρούς, ανάλογα με την αύξηση των εργασιών, απασχολούνται επιπλέον άμισθοι ή έμμισθοι βοηθοί, ταμίες και κλητήρας.

Ως διευθυντές υπηρέτησαν οι Όθων Λεβέντης (1872-1878) και Ανδρέας Τριάντης (1878-1881). Καθ' όλη τη διάρκεια λειτουργίας της μονάδας απασχολήθηκε, ως άμισθος βοηθός στην αρχή και στη συνέχεια ως λογιστής, ο Διονύσιος Σπ. Παρζώνης.

Το υποκατάστημα, λόγω της οικονομικής συγκυρίας και της έντονης παρουσίας της Ιο-

---

7 Βλ. Γ. Δερτιλής: *Το ζήτημα των Τραπεζών (1871-1873). Οικονομική και πολιτική διαμάχη στην Ελλάδα του Ιθ' αιώνα*, Αθήνα 1980, σ. 124-127. *Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής*, Περίοδος Ε' - Σύνοδος Α', Προεδρεία Ιω. Δεληγιάννη (14.2.-12.6.1873), Αθήνα 1873, σ. 428 κ.ε. Μ. Σ. Ευλάμπιος - Διον. Καλογερόπουλος: *Η εν τη Εθνική Τραπεζή της Ελλάδος και τω κοινοβουλίω δράσις Ευθυμίου Ι. Κεχαγιά*, τόμ. Β', Αθήνα 1931, σ. 341-382. Βασ. Δ. Μήτσης: *Το εκδοτικό πρόνομο της Ιονικής Τράπεζας, 1839-1920*, Αθήνα 1987, σ. 40-43, 47-60.

8 Στο Συμβούλιο συμμετείχαν οι: Μ. Αλιβέλης, Ν. Βασιλάκης (1872-73), Μ. Fels, Γερ. Β. Ιγγλέσης, Σπ. Ι. Κεφαλάς, Α. Κυράγιος, Ζ. Μαρούλης, Ιω. Α. Παραμυθιώτης και οι ισραηλίτες Α. Τοντέσκος (1872-1879), Μόρδος (1872-1879), Α. Α. ΔεΣέμος (1879-1881). Τις υπηρεσίες τους ως δικηγόροι του υποκαταστήματος προσέφεραν διαδοχικά οι Αναστ. Λαζαράκης και Σ. Γερακάρης. Βλ. Ι.Α./Ε.Τ.Ε., Α1Σ21Υ3, Αλληλογραφία, φάκ. 139-143, Αλληλογραφία έμμισθου υποκαταστήματος Κέρκυρας προς το Λογιστικό Τμήμα της Ε.Τ.Ε.

νικής, δεν αποφέρει αξιολογικά αποτελέσματα. Δεν παρέχει άλλωστε ενυπόθηκες πιστώσεις, περιοριζόμενο στις εμπορικές προεξοφλήσεις και στις καταθέσεις. Ύστερα από τρεις μέτριες ετήσιες χρήσεις αρχίζει η βαθμιαία φθίνουσα πορεία του. Το 1880 από άποψη ενεργητικού κατατάσσεται στην τελευταία θέση όλων των μονάδων της Τράπεζας, με ποσό δρχ. 150.502,81⁹, και για το λόγο αυτό θα καταργηθεί λόγω μειωμένων εργασιών και αποδοτικότητας.¹⁰

Στον παρακάτω πίνακα σημειώνονται αναλυτικά τα αποτελέσματα του έμμισθου υποκαταστήματος στο διάστημα της λειτουργίας του:

*Έμμισθο υποκατάστημα Ε.Τ.Ε. Κέρκυρας (1872-1881)
Εργασίες & λογαριασμοί του υποκαταστήματος σε χιλιάδες δρχ. κατά έτος*

ΕΤΟΣ	ΠΡΟΕΞΟΦΛΗΣΕΙΣ	ΑΝΟΙΚΤΟΙ ΛΟΓ/ΜΟΙ	ΕΞΟΔΑ ΔΙΑΧ/ΣΗΣ	ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ ΑΝΕΥ ΤΟΚΟΥ	ΚΕΡΔΗ	ΖΗΜΙΕΣ
1872	1.303		12	64	1	
1873	5.468		18	753	29	
1874	4.882		17	280	17 ^(α)	
1875	1.558		16		1	
1876	250		15			6
1877	122	11	15	121		7
1878	28	1	15	26		6
1879	201	3	14	129		
1880	131	1	13	114		
1881			12			6 ^(α)

Σημείωση^(α): Με βάση τον ισολογισμό του υποκαταστήματος του Α' εξαμήνου.

Πηγή: Ι.Α./Ε.Τ.Ε., Α1Σ4Υ1, Απολογισμοί Ε.Τ.Ε. των ετών 1872-1881 και Α1Σ21Υ3, Αλληλογραφία έμμισθων υποκαταστημάτων προς το Λογιστικό Τμήμα της Ε.Τ.Ε., φάκ. 139-143.

Μετά την κατάργηση του έμμισθου υποκαταστήματος, οι εργασίες του ανατέθηκαν στην αντίστοιχη μονάδα της Ιονικής Τράπεζας. Στις 13 Αυγούστου του 1881 ο διευθυντής Ανδρέας Τριάντης παρέδωσε το χρηματικό υπόλοιπο, τις εκκρεμούσες επιταγές, τις καταθέσεις και το ταμείο τίτλων στο διευθυντή του υποκαταστήματος της Ιονικής Τράπεζας, ενώ τις επόμενες ημέρες φρόντισε μεθοδικά για την εκποίηση των επίπλων της μονάδας καθώς και για την αποστολή των χρηματοκιβωτίων, των λογιστικών βιβλίων και του αρχείου στο υποκατάστημα της Ε.Τ.Ε. Πειραιά.

Περίοδος 1880-1903

Το 1880 η Ιονική Τράπεζα ανανεώνει το εκδοτικό της προνόμιο για 25 ακόμη χρόνια, αφού υποχρεώνεται από το ελληνικό κράτος να αυξήσει τις τοποθετήσεις της σε ενυπόθηκα δάνεια καθώς και σε αγροτικά με τριτεγγυημένα γραμμάτια, ενώ η αντιπαράθεσή της με την Ε-

⁹ Βλ. Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος: *Απολογισμός του έτους 1880*, Αθήνα 1881, σ. 36.

¹⁰ «... μη ανταποκριθέν εις τας της ιδρύσεώς του προσδοκίας», κατά τον Ιω. Α. Βαλαωρίτη. Βλ. *Ιστορία της Εθνικής Τραπέζης ...*, σ. 60, 83. Πρβλ. επίσης Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος: *Απολογισμός του έτους 1881*, Αθήνα 1882, σ. 8.

θνική, μετά την κατάργηση από την Ε.Τ.Ε. των ανταποκριτών και του υποκαταστήματός της στην Κέρκυρα, σημειώνει ύφεση. Στη συνέχεια τα δύο πιστωτικά ιδρύματα θα προτιμήσουν μάλλον τη συνεργασία για να ανταποκριθούν στα πολύπλοκα προβλήματα που προκύπτουν από τη δυσμενή οικονομική κατάσταση της χώρας, τον κρατικό δανεισμό και την αναγκαστική κυκλοφορία των χαρτονομισμάτων τους.

Στις αρχές του 20ού αιώνα ανακινείται πάλι το ζήτημα του εκδοτικού προνομίου και της λειτουργίας τραπεζών στα Επτάνησα, μετά την πρώτη αίτηση της Ιονικής στην ελληνική κυβέρνηση, τον Μάρτιο του 1901, για ανανέωση του προνομίου της που λήγει το 1905. Τον επόμενο χρόνο η Εθνική θα προτείνει στην κυβέρνηση να αναλάβει η ίδια τις αντίστοιχες εργασίες της «συναδέλφου» και «ευπολήπτου» Ιονικής Τράπεζας, αφού επισημαίνει στο υπουργείο Εσωτερικών την ανάγκη λειτουργίας ενιαίας εκδοτικής τράπεζας σε όλο τον ελληνικό χώρο. Η Διοίκηση της Ε.Τ.Ε. μάλιστα τονίζει ιδιαίτερα το γεγονός ότι ήδη χορηγούσε κεφάλαια σε δήμους και λιμενικές επιτροπές των νησιών, ενώ παράλληλα δεν μπορούσε να ανταποκριθεί στα συνεχή αιτήματα των κατοίκων για δανειοδότηση λόγω του καταστατικού της. Τέλος, αν η κυβέρνηση δεν ρυθμίσει την ενιαία κυκλοφορία τραπεζογραμματίων, η Διοίκηση της Εθνικής είναι αποφασισμένη να καταργήσει και το μοναδικό της υποκατάστημα στη Λευκάδα και να εκχωρήσει τα δικαιώματα από τις τοποθετήσεις της στην περιοχή στην Ιονική Τράπεζα¹¹.

Όλο το υπόλοιπο διάστημα μέχρι το τέλος περίπου του 1903 ο ανταγωνισμός οξύνεται. Εκδίδονται διάφορα ψηφίσματα και αποφάσεις συλλογικών οργάνων των νησιών υπέρ της λειτουργίας της Εθνικής ή της Ιονικής. Στη διαμάχη εμπλέκονται δημοτικοί, πολιτικοί και κοινωνικοί παράγοντες, μαζικοί φορείς, ο τοπικός τύπος και ομάδες συμφερόντων των δύο πλευρών¹². Διατυπώνονται μάλιστα αιτήματα των μικρότερων νησιών για ίδρυση υποκαταστημάτων της Ε.Τ.Ε. και όχι της Ιονικής, ενώ χαρακτηριστικό είναι το ψήφισμα του Δημοτικού Συμβουλίου Λευκάδας που ζητά, στην περίπτωση που η Ιονική πετύχει την ανανέωση του προνομίου της στα Επτάνησα, η Λευκάδα να εξαιρεθεί και να υπαχθεί στην περιοχή του εκδοτικού προνομίου της Εθνικής, της οποίας το νεοϊδρυθέν υποκατάστημα είχε συμβάλει θετικά στην ανάπτυξη του νησιού¹³.

Κατάληξη όλων αυτών είναι οι χωριστές συμβάσεις του κράτους με τις δύο τράπεζες στις 28.2.1903 –στις σχετικές διαπραγματεύσεις συμμετείχε και ο Ιω. Α. Βαλαωρίτης– που προβλέπουν οριστική κατάργηση του προνομίου της Ιονικής στις 26.4.1920 και εκχώρησή του στην Ε.Τ.Ε., η οποία ανανεώνει το δικό της προνόμιο μέχρι το 1930. Παράλληλα, ο νόμος ΒΩΕ' της 17.3.1903, που επικυρώνει τις προηγούμενες συμβάσεις, θα προβλέπει τη δυνατότητα συμφωνίας των μερών για μεταβίβαση του προνομίου της Ιονικής και ολική ή μερική συγχώνευσή της στην Εθνική.

---

11 Βλ. Ι.Α./Ε.Τ.Ε., Α1Σ22Υ10, Τράπεζες-Ιονική Τράπεζα, φάκ. 2, υποφ. 2.

12 Βλ. Βασ. Δ. Μήτσης: *Το εκδοτικό προνόμιο της Ιονικής Τράπεζας*, ό.π., σ. 82-100.

13 Ι.Α./Ε.Τ.Ε., Α1Σ34Υ18, Βιομηχανική Πίστη - Πίστη-ανταλλαγή, φάκ. 18-040. Ιονική Τράπεζα, υποφ. 5. Παρόμοια περίπτωση αποτελεί ανάλογο ψήφισμα του Δημοτ. Συμβουλίου Ιστιαίων Κέρκυρας, όπου κατηγορείται η Ιονική ότι δεν χορηγούσε γεωργικά δάνεια στους κατοίκους της περιοχής. Βλ. Ι.Α./Ε.Τ.Ε., Α1Σ22Υ10, Τράπεζες-Ιονική Τράπεζα, φάκ. 3, υποφ. 1.

Από τον Μάιο έως τον Σεπτέμβριο του 1903 διεξάγονται διαπραγματεύσεις και οι δύο τράπεζες προωθούν τη διαδικασία εξαγοράς, έναντι 62.800 λιρών, του προνομίου της Ιονικής και της συγχώνευσης του δικτύου της στα Επτάνησα. Ο ίδιος ο υποδιοικητής της Ε.Τ.Ε. Ιω. Βαλαωρίτης, Ιόνιος και κορυφαίος μελετητής των επτανησιακών τραπεζικών και νομισματικών ζητημάτων της εποχής του, συντονίζει το κλιμάκιο στελεχών της Εθνικής Τράπεζας, αποτελούμενο από τους Δ. Μάξιμο, Α. Παλινά και Α. Κομιώτη, το οποίο εκτελεί τη λεπτομερή αποτίμηση των εργασιών και στοιχείων των υποκαταστημάτων της Ιονικής στα Επτάνησα και την Πάτρα¹⁴.

Όμως, παρά τη γνώμη των διευθυντών και των ξένων μετόχων της Ιονικής, που επιθυμούσαν τη συγχώνευση, αφού εκτιμούσαν ότι ο ανταγωνισμός με την Εθνική ήταν πλέον δυσβάσταχτο βάρος, το όλο εγχείρημα ματαιώνεται, κυρίως λόγω της αντίδρασης των Κερκυραίων μετόχων της Ιονικής Τράπεζας, οι οποίοι κατείχαν πλέον την πλειοψηφία των μετόχων της.

Η τελευταία προσπάθεια για τη συγχώνευση της Ιονικής γίνεται την εποχή της διοίκησης του Ιωάννη Βαλαωρίτη, όταν πάλι το γενικότερο κλίμα εμφανίζεται ευνοϊκό: οι καλλιέργειες στα Επτάνησα περνούν κρίση, τα υποχρεωτικά αγροτικά δάνεια έχουν γίνει φορτικά και τα κέρδη της Ιονικής εξαιτίας του ανταγωνισμού μειώνονται, το εκδοτικό της προνόμιο σταδιακά ισχναίνει, ενώ το κύριο βάρος των εργασιών της το έχει κατευθύνει ανατολικότερα, στην υπό βρετανική κατοχή Αίγυπτο, όπου χρηματοδοτεί το εξαγωγικό εμπόριο του βαμβακιού. Οι νέες προσπάθειες του διοικητή της Ε.Τ.Ε. στο Λονδίνο και την Αθήνα, το 1912, αλλά και του καλοπροαίρετου Βρετανού προέδρου της Ιονικής Falconer Larkworthy, σκοντάφτουν πάλι στην αρνητική στάση των Κερκυραίων μετόχων¹⁵. Έτσι το εκδοτικό προνόμιο θα μεταβιβαστεί ομαλά στην Εθνική Τράπεζα το 1920, ενώ η Ιονική θα διατηρήσει σε λειτουργία τις υφιστάμενες μονάδες της στα μεγάλα νησιά Κέρκυρα, Κεφαλλονιά και Ζάκυνθο.

Τα υποκαταστήματα της Εθνικής Τράπεζας στα Επτάνησα (1900-1914)

Η Εθνική Τράπεζα, σύμφωνα με το νόμο ΒΩΞ/17.3.1903¹⁶, που απορρέει από τη σύμβαση μεταξύ ελληνικού δημοσίου και Ε.Τ.Ε. της 28.2.1903, ιδρύει το 1905, με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης των Μετόχων της 18.2.1905, υποκαταστήματα στην Κέρκυρα, Κεφαλλονιά, Ζάκυνθο, Ιθάκη, Παξούς και Κύθηρα¹⁷. Την 1.7.1905 αρχίζουν να λειτουργούν: το υποκατάστημα της Κέρκυρας, με πρώτο διευθυντή τον Γ. Φλαμπουριάρη και έδρα την πόλη της Κέρκυρας, το υποκατάστημα Κεφαλλονιάς, με προσωρινό διευθυντή τον Β. Δούκα και έδρα το Αργοςτόλι¹⁸, το υποκατάστημα Ζακύνθου, με πρώτο διευθυντή τον Αλ. Αντωνόπουλο και έδρα

14 Βλ. Ι.Α./Ε.Τ.Ε., Α1Σ22Υ10, Τράπεζες-Ιονική Τράπεζα, φάκ. 7, υποφ. 1.

15 Βλ. Ι.Α./Ε.Τ.Ε., Α1Σ22Υ10, Τράπεζες-Ιονική Τράπεζα, φάκ. 8.

16 Βλ. ΦΕΚ Α' αρ. 45/ 17.3.1903, σ. 101-104 και Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος: *Απολογισμός του έτους 1903*, Αθήνα 1904, σ. ε'-ιβ'.

17 Βλ. Ι.Α./Ε.Τ.Ε., Α1Σ3Υ7 Πρακτικά Γενικών Συνελεύσεων Μετόχων. Πλήρη Πρακτικά, Βιβλίο αρ. 3 (15.2.1895-14/27.2.1918 και Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος: *Απολογισμός του έτους 1905*, Αθήνα 1906, σ. ε'.

18 Από το 1932 θα μετονομαστεί σε υποκατάστημα Αργοςτολίου.

την πόλη της Ζακύνθου, και το υποκατάστημα Κυθήρων, με διευθυντή τον Διον. Καλούτση και έδρα τα Κύθηρα.

Στις 22.10.1905 θα αρχίσουν να λειτουργούν το υποκατάστημα Ιθάκης, με πρώτο διευθυντή τον Σ. Λομβέρδο και έδρα την Ιθάκη, και το υποκατάστημα Παξών, με διευθυντή τον Ν. Πολυχρονόπουλο και έδρα τον Γάιο¹⁹.

Το υποκατάστημα Λευκάδας έχει ήδη ιδρυθεί κατ' εξαίρεση, μετά από παρέμβαση του Ιωάννη Βαλαωρίτη, υποδιοικητή τότε της Ε.Τ.Ε., και απόφαση της Γενικής Συνέλευσης των Μετόχων της 18.12.1899, και λειτουργεί από τον Απρίλιο από το 1900, με πρώτο διευθυντή τον Αντ. Παλινά και έδρα την πόλη της Λευκάδας.

Η ίδρυση των υποκαταστημάτων της Ε.Τ.Ε. στα Επτάνησα αποτελεί σημαντικό βήμα της επέκτασης της Ε.Τ.Ε. στην αγροτική περιφέρεια, σε μια περίοδο που η αγροτική οικονομία, η βιοτεχνία και το εμπόριο της Επτανήσου διέρχονται βαθιά κρίση. Χαρακτηριστικά είναι όσα ο Ιωάννης Βαλαωρίτης σημειώνει στην Έκθεσή του για την τοπική οικονομία της Κέρκυρας, τον Μάιο του 1903, προς το διοικητή της Ε.Τ.Ε. Στ. Στρέιτ για τα υποκαταστήματα της Ιονικής Τράπεζας στα Επτάνησα και ενόψει της συγχώνευσης της Ιονικής με την Εθνική:

«... Το εμπόριον ευρίσκεται εις μαρασμόν, βιομηχανία ελαχίστη υπάρχει, το δε πάντων σπουδαιότερον διά τόπον κυρίως γεωργικόν, η ακίνητος ιδιοκτησία, αγροτική τε και αστική, υπέστη σπουδαιοτάτην υποτίμησιν, εκτός δε εξαιρέσεων πλήρη απρασίαν οφειλομένην εις την ανωμαλίαν της παραγωγής του προϊόντος του ελαίου, την υποτίμησιν των οίνων, την έκπτωσιν των ενοικίων, άπαντα αίτια και αποτελέσματα της οικονομικής της νήσου καχεξίας. ... Ουχ ήττον νομίζομεν ότι εντονωτέρα τραπεζική δράσις εν τε τω κλάδω της εμπορικής πίστωσης, αλλ' ιδία εν τω κλάδω της κτηματικής και γεωργικής πίστωσης, θέλουσιν ουσιωδώς συντελέσει εις την οικονομικήν ανόρθωσιν της Κερκύρας»²⁰.

Μέσα σε αυτές τις συνθήκες η επέκταση των υποκαταστημάτων της Ε.Τ.Ε. στα Επτάνησα έρχεται αντιμέτωπη με τις εκεί υφιστάμενες και λειτουργούσες μονάδες της Ιονικής Τράπεζας, οι οποίες έχουν δημιουργήσει τα δικά τους δίκτυα πελατών και ελέγχουν το εμπόριο και την αγορά συναλλάγματος, ιδιαίτερα στην Κέρκυρα και τη Ζάκυνθο. Εξαίρεση αποτελούν η Λευκάδα και τα μικρά νησιά Παξοί, Ιθάκη και Κύθηρα, όπου δεν υπάρχουν υποκαταστήματα της Ιονικής. Έτσι η Ε.Τ.Ε. δεν έχει να αντιμετωπίσει στα πρώτα χρόνια της λειτουργίας των υποκαταστημάτων της τα συνήθη προβλήματα με τους τοπικούς τοκιστές, όπως είχε συμβεί στο παρελθόν με την ίδρυση του δικτύου της στην Παλαιά Ελλάδα, ενώ ταυτόχρονα είναι έντονη και η παρουσία αντιπροσώπων άλλων πιστωτικών ιδρυμάτων. Σημειωτέον ακόμη ότι η επέκταση αυτή της Ε.Τ.Ε. στα Επτάνησα γίνεται με τη διατήρηση του εκδοτικού προνομίου της Ιονικής στην περιοχή.

Το ιδιόρρυθμο καθεστώς αγροτικής ιδιοκτησίας στα Επτάνησα αλλά και οι στοχεύσεις της Ιονικής, όπως απορρέουν από τον οργανισμό της, οδηγούν σε μια περιορισμένη άσκηση της αγροτικής και κτηματικής πίστης. Άλλωστε και αυτή η περιορισμένη δραστηριότητα, για ορισμένα νησιά όπως η Κεφαλλονιά και η Ζάκυνθος, αφορούσε αποκλειστικά τα εξαγώγιμα

---

19 Βλ. Ζήσιμος Χ. Συνοδινός: Χρονολόγιο ίδρυσης των υποκαταστημάτων της Εθνικής Τράπεζας (1842-1988), χ.χ. [1988]. Δακτυλογραφημένη εργασία στο Ι.Α./Ε.Τ.Ε.

20 Ι.Α./Ε.Τ.Ε.: Α1Σ22Υ10Φ7, υποφάκ. 1.

αγροτικά προϊόντα, τη σταφίδα και το λάδι, ώστε, στην περίπτωση μιας άσχημης εμπορικής εξέλιξης του ενός από τα δύο προϊόντα, ο κίνδυνος να περιορίζεται. Την πρώτη δεκαετία του αιώνα ολοκληρώνεται το οδικό δίκτυο των νησιών και κατασκευάζονται νέα λιμάνια ή επεκτείνονται τα παλιά, με σκοπό να συντελέσουν στην καλύτερη σύνδεση των νησιών μεταξύ τους ή με άλλα εμπορικά κέντρα. Η εγκατάσταση υποκαταστημάτων της Ε.Τ.Ε. στα νησιά συνδέεται αναπόφευκτα με τη στήριξη των αναπτυξιακών αυτών έργων που έχουν ως φορείς εκτέλεσης τους τοπικούς δήμους και τα λιμενικά ταμεία. Αυτές οι δύο δραστηριότητες της Ε.Τ.Ε., δηλαδή η ενίσχυση της αγροτικής πίστης και οι τοποθετήσεις της στα δημόσια ή δημοτικά έργα, την εμπλέκουν στις τοπικές πολιτικές διαμάχες που ξεσπούν γύρω από τη διαχείριση και τον έλεγχο των διοχετευόμενων πιστώσεων στον αγροτικό και αστικό χώρο.

Από την άλλη πλευρά, η οικονομική κατάρρευση μεγάλων εμπορικών οίκων αλλά και πλούσιων γαιοκτημόνων, ως αποτέλεσμα της εμπορικής κρίσης στα τέλη του 19ου αιώνα, στερεί την Τράπεζα από την ομάδα των εγγυητών για την παροχή πιστώσεων στον κόσμο των ακτημόνων και των μικροϊδιοκτητών.

Υποκατάστατο του παλαιού μηχανισμού εγγυήσεων θα αποτελέσει η εμφάνιση των πρώτων συνεταιριστικών οργανώσεων στα Επτάνησα, στο τέλος της πρώτης δεκαετίας του αιώνα (στη Λευκάδα ιδρύεται το *Ταμείον Αμύνης Οινοπαραγωγών Λευκάδος (Τ.Α.Ο.Λ.)*, το 1910, και από το 1914 -βάσει του αναγκαστικού νόμου 601- ιδρύονται, με πρώτη την Κέρκυρα, πολλοί αγροτικοί συνεταιρισμοί). Οι ατέλειες και οι ελλείψεις όμως που συνοδεύουν τη συγκρότηση αυτών των οργανώσεων δεν θα επιτρέψουν στην Εθνική να επεκτείνει το σύστημα των αγροτικών πιστώσεων σύμφωνα με τις ανάγκες της αγροτικής οικονομίας των νησιών. Οι αντιδράσεις των αγροτικών συνεταιρισμών στο συγκεκριμένο πρόβλημα αναδεικνύουν ευρύτερα ζητήματα, όπως εκείνο της αγροτικής ιδιοκτησίας, και χρωματίζουν έντονα την αρχική περίοδο λειτουργίας των υποκαταστημάτων της Ε.Τ.Ε. στον ιόνιο χώρο.

Η Ε.Τ.Ε. ενισχύει από το 1905 μέχρι το 1914 την τοπική οικονομία, επεκτείνοντας τις βασικές εργασίες της: εμπορική και αγροτική πίστη, τοκοχρεολυτικά δάνεια, χορηγήσεις σε δημόσιους και δημοτικούς φορείς. Αυτή όμως η επέκταση διαφέρει από νησί σε νησί και έχει να κάνει με την υιοθέτηση συγκεκριμένων κριτηρίων, που συνδέονται με τις τοπικές οικονομικές, εμπορικές και αγροτικές ιδιομορφίες και τη συμπεριφορά των επιμέρους πελατών.

Εξετάζοντας από τους ισολογισμούς της Ε.Τ.Ε. την εξέλιξη των εμπορικών προεξοφλήσεων και των αγροτικών χορηγήσεων την περίοδο 1905-1914, παρατηρούμε τα παρακάτω:

A. Εμπορικές προεξοφλήσεις

- Στην Κέρκυρα οι εμπορικές προεξοφλήσεις από το 1905 μέχρι το 1914 θα αυξηθούν περίπου πάνω από 5 φορές. Το 1907 θα ανέλθουν στο υψηλότερο σημείο, ενώ την περίοδο 1907-1911 σημειώνεται ελαφρά κάμψη για να υπάρξει ανάκαμψη από το 1911 και μετά.
- Στη Λευκάδα η μεγάλη αύξηση των εμπορικών προεξοφλήσεων θα σημειωθεί κατά το χρονικό διάστημα 1900-1904. Από το 1905, έτος συγκρίσιμο με τα άλλα νησιά, οι προεξοφλήσεις θα κινηθούν με αρνητικούς ρυθμούς και από το 1906 η πτώση θα είναι συνεχής.
- Στην Κεφαλλονιά οι εμπορικές προεξοφλήσεις θα κινηθούν ανοδικά και θα 25πλασιαστούν από το 1905 μέχρι το 1914. Η ανοδική φάση θα καλύψει την περίοδο 1905-1910, ενώ από το 1910 αρχίζει μια πτωτική κίνηση με ήπιους ρυθμούς.

- Στη Ζάκυνθο οι εμπορικές προεξοφλήσεις θα εννεαπλασιαστούν την περίοδο 1905-1914. Η ανοδική φάση θα σημειωθεί στο διάστημα 1905-1912, για να αρχίσει από το 1913 η πτωτική φάση.

B. Αγροτικές χορηγήσεις

- Στην Κέρκυρα οι αγροτικές χορηγήσεις θα διπλασιαστούν μέσα στο διάστημα 1905-1914, με υψηλότερο σημείο τους το 1907, ακολουθώντας μια κυκλική διακύμανση.
- Στη Λευκάδα μετά το 1904 σημειώνεται κάμψη των αγροτικών χορηγήσεων. Αξιοσημείωτο είναι ότι οι δύο καμπύλες των εμπορικών προεξοφλήσεων και των αγροτικών χορηγήσεων εξελίσσονται κατά τον ίδιο τρόπο και σημειώνεται θετική συσχέτιση μεταξύ τους.
- Στην Κεφαλλονιά οι αγροτικές χορηγήσεις κατά την περίοδο 1905-1914 θα τριπλασιαστούν. Στην περίπτωση της υπάρχει σύμπτωση στην εξέλιξη των δύο καμπυλών των εμπορικών προεξοφλήσεων και των γεωργικών χορηγήσεων. Εδώ η κάμψη θα αρχίσει από το 1912.
- Στη Ζάκυνθο οι αγροτικές χορηγήσεις θα αρχίσουν να παρέχονται από το 1906, και μέσα στο διάστημα 1906-1914 θα αυξηθούν κατά 1,5 φορές. Και στην περίπτωση της Ζακύνθου οι καμπύλες εμπορικών προεξοφλήσεων και αγροτικών χορηγήσεων εξελίσσονται κατά τον ίδιο τρόπο και σημειώνεται θετική συσχέτιση μεταξύ των δύο μεγεθών, ενώ η κάμψη θα αρχίσει από το 1912.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι στα τρία μικρότερα νησιά, Παξοί, Ιθάκη και Κύθηρα, το σχετικό μέγεθος των εμπορικών προεξοφλήσεων και των αγροτικών χορηγήσεων είναι περιορισμένο και η ανάλυσή τους δεν επηρεάζει σημαντικά τις προηγούμενες εκτιμήσεις. Ακόμη να προστεθεί ότι τότε η Ε.Τ.Ε. δεν χρηματοδοτεί τις βιοτεχνικές δραστηριότητες, εποχή κατά την οποία τα επανησιακά βιοτεχνικά προϊόντα αντιμετωπίζουν το σκληρό ανταγωνισμό των ξένων προϊόντων και εκείνο των μεγαλύτερων ελληνικών βιομηχανικών κέντρων.

Αναλυτική εικόνα της κατάστασης των εμπορικών προεξοφλήσεων και των αγροτικών χορηγήσεων δίνεται στους πίνακες που ακολουθούν:

Πίνακας Ι. *Εμπορικές προεξοφλήσεις υποκαταστημάτων Ε.Τ.Ε. Επτανήσου, 1905-1914 (σε χιλιάδες δρχ.)*

ΕΤΟΣ	ΚΕΡΚΥΡΑ	ΛΕΥΚΑΔΑ	ΚΕΦΑΛΛΟΝΙΑ	ΖΑΚΥΝΘΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ
1905	479	1.279	38	106	1.902
1906	2.229	1.404	474	588	4.695
1907	3.108	1.284	551	738	5.681
1908	2.983	1.215	1.189	1.007	6.394
1909	2.544	1.064	1.595	1.052	6.255
1910	2.347	1.279	1.704	1.302	6.632
1911	2.129	992	1.585	1.647	6.353
1912	2.620	879	1.421	1.795	6.715
1913	2.150	540	979	1.008	4.677
1914	2.255	678	924	961	4.818
Σύνολο	22.844	10.614	10.460	10.204	54.122

Πίνακας II. Αγροτικές χορηγήσεις υποκαταστημάτων Ε.Τ.Ε. Επτανήσου, 1905-1914
(σε χιλιάδες δρχ.)

ΕΤΟΣ	ΚΕΡΚΥΡΑ	ΛΕΥΚΑΔΑ	ΚΕΦΑΛΛΟΝΙΑ	ΖΑΚΥΝΘΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ
1905	23	470	5	-	498
1906	51	217	88	33	389
1907	126	246	210	68	650
1908	50	105	254	84	493
1909	99	226	343	89	757
1910	60	82	286	75	503
1911	97	36	278	97	508
1912	40	25	188	102	355
1913	36	66	138	62	302
1914	41	26	143	48	258
Σύνολο	623	1.499	1.933	658	4.713

Πίνακας III. Ποσοστιαία κατανομή εμπορικών και αγροτικών χορηγήσεων των υποκαταστημάτων Ε.Τ.Ε. Επτανήσου, 1905-1914
(σε χιλιάδες δρχ.)

ΕΙΔΟΣ ΠΙΣΤΩΣΕΩΝ	ΚΕΡΚΥΡΑ			ΛΕΥΚΑΔΑ			ΚΕΦΑΛΛΟΝΙΑ			ΖΑΚΥΝΘΟΣ			ΣΥΝΟΛΟ 4 ΝΗΣΙΩΝ		
	% των πιστώσεων Κέρκυρας	Χιλιάδες δρχ.	% επί των τεσσάρων νησιών	% των πιστώσεων Λευκάδας	Χιλιάδες δρχ.	% επί των τεσσάρων νησιών	% των πιστώσεων Κεφαλλονιάς	Χιλιάδες δρχ.	% επί των τεσσάρων νησιών	% των πιστώσεων Ζακύνθου	Χιλιάδες δρχ.	% επί των τεσσάρων νησιών	% των πιστώσεων	Χιλιάδες δρχ.	% επί των τεσσάρων νησιών
Εμπορικές προεξοφλήσεις	97,35	22.844	42,21	87,62	10.614	19,61	84,40	10.460	19,33	93,94	10.204	18,85	91,99	54.122	100,00
Αγροτικές χορηγήσεις	2,65	623	13,20	12,38	1.499	31,80	15,60	1.933	41,10	6,06	658	13,90	8,01	4.713	100,00
Σύνολο πιστώσεων	100,00	23.467	39,89	100,00	12.113	20,59	100,00	12.393	21,06	100,00	10.862	18,46	100,00	58.835	100,00

Πηγή: Ι.Α./Ε.Τ.Ε. ΑΙΣ4Υ1. Απολογισμοί. Απολογισμοί της Ε.Τ.Ε. των ετών 1905-1914.

Οι παράγοντες που συνδέονται με τις συγκεκριμένες εξελίξεις των προηγούμενων μεγεθών είναι πολλοί. Γενικά, η Ε.Τ.Ε. θα δείξει κι αυτή, όπως η Ιονική, επιφυλακτική στάση στα ε-
νυπόθηκα αγροτικά δάνεια, λόγω της ρευστότητας του γαιοκτητικού καθεστώτος, ενώ θα δα-
νειοδοτήσει με ικανά ποσά τους δήμους και τα λιμενικά ταμεία των νησιών. Οπωσδήποτε οι
καθυστερήσεις των εμπορικών προεξοφλήσεων και των αγροτικών χορηγήσεων καθώς και οι
προβλέψεις για την επόμενη σοδειά παίζουν σημαντικό ρόλο. Η περίπτωση της Λευκάδας
είναι χαρακτηριστική, καθώς η συνεχής μείωση των αγροτικών χορηγήσεων συνοδεύεται
παράλληλα από αυξανόμενη διόγκωση των καθυστερήσεων των αγροτικών γραμματίων και
της καταχρέωσης των αγροτών.

Θ. Κ. - Ζ. Σ.

Έγχρωμο τοπογραφικό σχέδιο της διάρυγας της Λευκάδας και των γύρω περιοχών.

*Luigi Erizzo, μηχανικός, Λευκάδα 10 Αυγούστου 1856.
Γ.Α.Κ. Αρχεία Ν. Κέρκυρας, Α.Ι.Γ., φάκ. 518, υποφ. 7 φ. 1.*

Λευκάδα, άποψη από την ακρόπολη της αρχαίας πόλης.

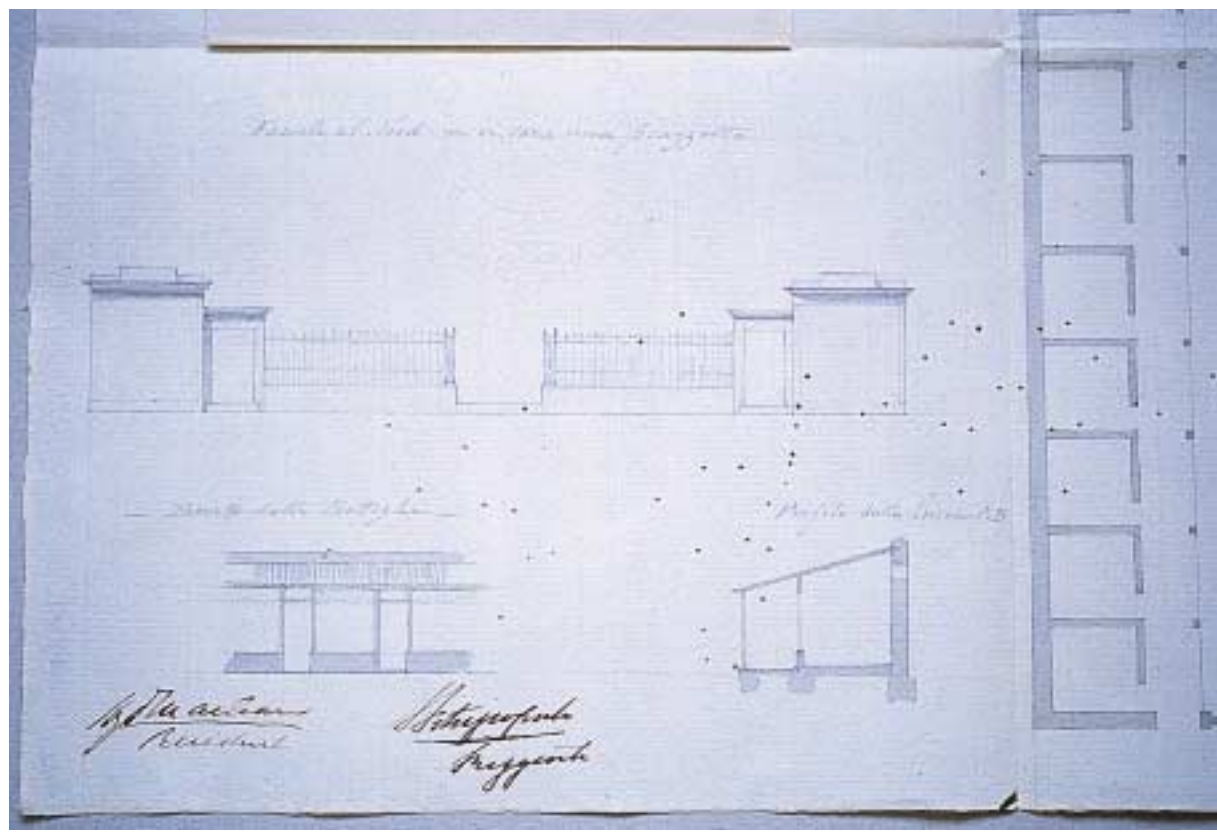
Ακουατίνα του Joseph Cartwright, Λονδίνο 1821. Από το Λεύκωμα της Ε.Τ.Ε.: Ματιές στα Ιόνια Νησιά, 1980.

Οικία Ζουλίνου στην
 πόλη της Λευκάδας,
 κατασκευής του 1905.
 Φωτογραφία του 1924.
 Υποκατάστημα της
 Εθνικής Τράπεζας από το
 1924 έως το 1953. Σήμερα
 στεγάζει τη Δημόσια
 Βιβλιοθήκη Λευκάδας.
 Ι.Α./Ε.Τ.Ε.Α1Σ37, Τεχνικές
 Υπηρεσίες (αταξινόμητο
 υλικό).

Αρχιτεκτονικό σχέδιο, κάτοψη, κλειστής αγοράς της Λευκάδας, 1829.
 Γ.Α.Κ. Αρχεία Ν. Κέρκυρας, Α.Ι.Γ., φάκ. 517, υποφ. 11 φ. 12.

Παραστάσεις

Τα έσοδα του 1900 με τα έξοδα εγκατάστασης του υποκαταστήματος Ε.Τ.Ε. Λευκάδας και ο ισολογισμός δευτέρου εξαμήνου της ίδιας χρονιάς.

1 Έσοδα έκδοσης	283 10
2 Έσοδα	48 -
3 Έσοδα από πωλήσεις	238 75
4 - - -	483 17
5 Έσοδα από	17 -
6 Έσοδα	843 40
7 Έσοδα	74 70
8 Έσοδα από	128 40
9 Έσοδα	134 18
10 Έσοδα από	478 -
11 - - -	48 48
12 Έσοδα από	24 25
13 Έσοδα από	74 42
14 Έσοδα	34 87
15 Έσοδα από	7 42
16 Έσοδα από	11 00
17 - - -	9 48
18 Έσοδα από	46 56
19 Έσοδα από	21 04
20 Έσοδα από	3 72
21 Έσοδα από	27 23
22 Έσοδα από	10 17
23 Έσοδα από	15 42
24 Έσοδα από	4227 43

25 Έσοδα από	181 88	321 87
26 Έσοδα από	3443	
27 Έσοδα από	128 40	4183 47
28 Έσοδα από	180 42	
29 Έσοδα από	13 40	293 57
30 Έσοδα από		248 47
31 Έσοδα από		18 -
32 Έσοδα από		5752 17
33 Έσοδα από		4447 43
34 Έσοδα από		1402 87

Ο Γενικός Λογιστής
Ε.Τ.Ε. Λευκάδας

Λογιστική κατάσταση του 1900 με τα έξοδα εγκατάστασης του υποκαταστήματος Ε.Τ.Ε. Λευκάδας και ο ισολογισμός δευτέρου εξαμήνου της ίδιας χρονιάς.
ΙΑ/Ε.Τ.Ε., ΑΙΣ21Υ3Φ213. Αλληλογραφία έμμισθου υποκαταστήματος Λευκάδας.

Έξοδα

Παραστάσεις

Τα έξοδα του 1900 με τα έσοδα εγκατάστασης του υποκαταστήματος Ε.Τ.Ε. Λευκάδας και ο ισολογισμός δευτέρου εξαμήνου της ίδιας χρονιάς.

1 Έξοδα	122125 60
2 Έξοδα	467601 40
3 Έξοδα	2400 -
4 Έξοδα	41357 70
5 Έξοδα	8327 -
6 Έξοδα	65447
7 Έξοδα	1508 70
8 Έξοδα	112481 46
9 Έξοδα	8471 10
10 Έξοδα	9121 -
11 Έξοδα	1198 50
12 Έξοδα	11138 88
13 Έξοδα	421685 40
14 Έξοδα	340 50
15 Έξοδα	473 95
16 Έξοδα	3442 10
17 Έξοδα	374 50
18 Έξοδα	84 70
19 Έξοδα	4618 81
20 Έξοδα	3449 86

21 Έξοδα	320250 41
22 Έξοδα	3382 85
23 Έξοδα	1374 47
24 Έξοδα	3896 40
25 Έξοδα	4074 75
26 Έξοδα	4074 86
27 Έξοδα	3409 06

Ο Γενικός Λογιστής
Ε.Τ.Ε. Λευκάδας

ΤΟ ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΣΤΗ ΛΕΥΚΑΔΑ

Μέχρι τις αρχές του αιώνα μας καμία από τις τράπεζες που αναπτύσσουν δραστηριότητα στον ελλαδικό και τον ιόνιο χώρο δεν έχει ιδρύσει υποκατάστημα στη Λευκάδα¹, με αποτέλεσμα η πίστη στο νησί να ασκείται αποκλειστικά από τους κεφαλαιούχους, εμπόρους ή μεγαλοκτηματίες-τοκιστές, οι οποίοι συνήθως δάνειζαν τον αγροτικό πληθυσμό με υψηλό επιτόκιο. Επειδή από τα τοκογλυφικά δάνεια οι χωρικοί οδηγούνταν συχνά στην υπερχρέωση και την οικονομική εξαθλίωση, πρόβαλλε κατά καιρούς επιτακτικό το αίτημα να λειτουργήσει στη Λευκάδα υποκατάστημα μιας από τις δύο επικρατέστερες τράπεζες, της Ιονικής ή της Εθνικής.

Μετά το 1860 η Διοίκηση της Ε.Τ.Ε. τοποθετεί ανταποκριτές της στα τρία μεγαλύτερα νησιά, ενώ στην απέναντι από τη Λευκάδα ακαρνανική ακτή ιδρύει προσωρινά το άμισθο υποκατάστημα της Βόνιτσας (Απρ. 1873 - Δεκ. 1880). Λίγο αργότερα, τον Αύγουστο του 1882, θα προστεθεί στο εγγύτερο νότιο τμήμα της απελευθερωμένης Ηπείρου το υποκατάστημα της Προνομιούχου Τράπεζας Ηπειροθεσσαλίας στην Άρτα. Λόγω των αποστάσεων το πιστωτικό αυτό δίκτυο γύρω από τη Λευκάδα ελάχιστα και μόνον έμμεσα θα βοηθήσει το νησί.

Όμως, μετά την απόφαση της Προνομιούχου Τράπεζας Ηπειροθεσσαλίας για συγχώνευση της με την Εθνική, το Γενικό Συμβούλιο της Ε.Τ.Ε., στη συνεδρίασή του στις 15.12.1899, μετά από πρόταση του διοικητή Στ. Στρέιτ, αποφασίζει να προτείνει στη Γενική Συνέλευση των Μετόχων τη σύσταση υποκαταστήματος στη Λευκάδα. Η Γενική Συνέλευση των Μετόχων της Ε.Τ.Ε. στις 18.2.1899 ψηφίζει την πρόταση, ενώ το Γενικό Συμβούλιο με νεότερη απόφασή του της 7.6.1900 θα διορίσει τους συμβούλους, τους εκτιμητές και το διευθυντή του υποκαταστήματος². Είναι γνωστό ότι την όλη προσπάθεια για εγκαθίδρυση υποκαταστήματος στη Λευκάδα οργάνωσε και συντόνισε υποδειγματικά ο επιφανής Λευκαδίτης, υποδιοικητής της Εθνικής, Ιωάννης Α. Βαλαωρίτης, βαθύς γνώστης όχι μόνο της τραπεζικής τεχνικής αλλά και της ιδιόμορφης τοπικής κοινωνίας και οικονομίας του νησιού.

Το υποκατάστημα αρχίζει να λειτουργεί από τα μέσα Απριλίου του 1900. Για την εγκατάστασή του επιλέχθηκε τμήμα της οικίας που είχε στην πόλη της Λευκάδας ο ίδιος ο

---

1 Λόγω κυρίως του αναμενόμενου μικρού μεγέθους εργασιών στο νησί, και συνακόλουθα των κερδών. Η ιδρυμένη από το 1839 και κατέχουσα το αποκλειστικό εκδοτικό προνόμιο τραπεζογραμματίων στα νησιά Ιονική Τράπεζα είχε κρίνει πιο συμφέρουσα τη λύση να συγκεντρώσει τις δυνάμεις της στα τρία μεγαλύτερα και πλουσιότερα νησιά (1840 κ.ε.).

2 Στο πρώτο Συμβούλιο του υποκαταστήματος μετείχαν οι Ανδρ. Θεριανός, Γεώργ. Καλκάνης, Ανδρ. Σταματόπουλος και Ιω. Π. Σταύρου, ενώ εκτιμητές διορίστηκαν οι Σπ. Βερύκιος, Ανδρ. Ζούγκος, Σπ. Κόγκας, Παν. Μπαριάμης και Γεώργ. Σέρβος. Βλ. Ι.Α./Ε.Τ.Ε., Α1Σ3Υ3. Πρακτικά Γενικού Συμβουλίου –Πλήρη Πρακτικά, Βιβλίο 8 (1900-1905), Συνεδρίαση 7.6.1900.

Ιω. Α. Βαλαωρίτης, Μάλιστα ο υποδιοικητής φρόντισε προσωπικά να αποσταλούν έγκαιρα 5 χιλιάδες δρχ. για τις αναγκαίες επισκευές της³.

Από μια αναλυτική κατάσταση, που στέλνει ο διευθυντής του υποκαταστήματος Αντώνιος Παλινάς στη Διοίκηση της Τράπεζας στις 27.10.1900, μαθαίνουμε ότι τα συνολικά έξοδα εγκατάστασης της μονάδας ανήλθαν στις 9.601,05 δρχ.⁴

Από το ξεκίνημά του το υποκατάστημα επιδίδεται σε προεξοφλήσεις εμπορικών γραμματίων, τοποθετήσεις επί υποθήκη, χορηγήσεις σε γεωργούς, δήμους και λιμάνια, καταθέσεις όψεως και ταμειωτηρίου, επιδεικνύοντας σχετικό δυναμισμό⁵, που όμως λίγα χρόνια αργότερα θα υποχωρήσει αισθητά.

Η κίνηση των εργασιών του υποκαταστήματος στα πρώτα έξι χρόνια λειτουργίας του, μέχρι δηλαδή την επέκταση της Ε.Τ.Ε. και στα υπόλοιπα Επτάνησα, παρουσιάζεται ως εξής:

*Υποκατάστημα Ε.Τ.Ε. Λευκάδας
Εργασίες και λογαριασμοί του υποκαταστήματος (1900-1905)
(σε χιλιάδες δρχ. κατά έτος)*

Έτος	Εμπορικές προεξοφλήσεις	Καθυστερήσεις προεξοφλήσεων (υπόλοιπα)	Απλά ενυπόθηκα δάνεια	Χρεολογικά ενυπόθηκα δάνεια	Αγροτικές χορηγήσεις	Καθυστερήσεις αγροτικών χορηγήσεων (υπόλοιπα)	Δάνεια σε λιμενικά ταμεία και δήμους	Καταθέσεις άνευ τόκου	Καταθέσεις ταμειωτηρίου	Έξοδα διαχείρισης
1900	61	-	2	-	75	11*	114	132	-	7
1901	691	-	19	36	451	11*	1.052	542	-	10
1902	1.008	-	10	35	454	18	484	709	-	11
1903	1.120	-	1	23	451	19	89	226	2	12
1904	1.405	4	61	7	369	19	88	213	46	13
1905	1.279	4	6	60	470	33	88	287	45	14

* Πρόκειται για τις καθυστερήσεις του διαλυθέντος, από το 1880, υποκαταστήματος Βόνιτσας.
Πηγή: Ι.Α./Ε.Τ.Ε. Α1Σ2Υ1. Απολογισμοί. Απολογισμοί Ε.Τ.Ε. των ετών 1900-1905.

Αυτή την εποχή δίνεται ισχυρή ώθηση στο υποκατάστημα από την κεντρική διοίκηση της Τράπεζας και ο παρεμβατικός ρόλος του Ιω. Α. Βαλαωρίτη είναι αποφασιστικός, καθώς η

3 Το υποκατάστημα για πολύ μικρό χρονικό διάστημα στην αρχή, πριν γίνουν οι οικοδομικές μεταρρυθμίσεις στο επιλεγμένο κτήριο, στεγάστηκε προσωρινά στην οικία Στεφανίτση. Πρβλ. Ι.Α./Ε.Τ.Ε., Α1Σ2Υ4, Αλληλογραφία-Αλληλογραφία έμμισθου υποκαταστήματος Λευκάδας με το Δικαστικό Τμήμα της Ε.Τ.Ε., φάκ. 37.

4 Ι.Α./Ε.Τ.Ε., Α1Σ2Υ3, Αλληλογραφία-Αλληλογραφία έμμισθου υποκαταστήματος Λευκάδας με το Λογιστικό Τμήμα της Ε.Τ.Ε., φάκ. 213.

5 Το γεγονός σχετίζεται άμεσα με τον τραπεζικό ανταγωνισμό, την προσπάθεια να διαμορφωθεί μια πρώτη θετική εικόνα της Ε.Τ.Ε. στην περιοχή, αλλά και με τη θέληση του Ιω. Βαλαωρίτη να βοηθήσει την ιδιαίτερη πατρίδα του. Είναι χαρακτηριστική η μεταφορά της μερίδας των καθυστερήσεων του διαλυθέντος, είκοσι και πλέον χρόνια πριν, έμμισθου υποκαταστήματος Βόνιτσας στους λογαριασμούς του υποκαταστήματος Λευκάδας.

κίνηση αυτή συνδέεται με τη στήριξη της τοπικής οικονομίας και κοινωνίας που έχουν περιέλθει σε βαθιά κρίση.

Το υποκατάστημα θα λειτουργήσει στην αρχή με ολιγομελές προσωπικό: το «διευθυντή γ' τάξεως» Αντώνιο Παλινά και έναν «βοηθό α' τάξεως», στους οποίους θα προστεθεί λίγο αργότερα ένας δόκιμος και ένας κλητήρας.

Η οικία Βαλαωρίτη, παρά την αύξηση των εργασιών του υποκαταστήματος, την κάπως ακατάλληλη θέση της στην πόλη, την παλαιότητα και τη σχετική της στενότητα⁶, θα εξακολουθήσει να στεγάζει την Τράπεζα επί 25 περίπου χρόνια.

Το 1924 η Ε.Τ.Ε. θα αγοράσει, σε πολύ μικρή απόσταση από το υποκατάστημα, ένα αξιόλογο νεοκλασικό κτήριο του 1905, τη διώροφη «εντός ευρυτάτου καταφύτου κήπου» οικία της Κούλας Π. Ζουλίνου, έναντι 210.000 δρχ.⁷ Η οικία Ζουλίνου θα χρησιμοποιηθεί ως υποκατάστημα μέχρι το 1953, οπότε, με τη συγχώνευση των τραπεζών Εθνικής και Αθηνών, η μονάδα θα μετακινηθεί στο κτήριο του υφιστάμενου υποκαταστήματος της πρώην Τράπεζας Αθηνών, επειδή αυτό βρισκόταν σε καταλληλότερο και εμπορικότερο σημείο της πόλης⁸.

Θ. Κ. - Ζ. Σ.

---

6 Επειδή το μπροστινό τμήμα της οικίας χρησιμοποιούνταν από την οικογένεια Βαλαωρίτη, το υποκατάστημα αντιμετώπιζε εκτός των άλλων και προβλήματα φωτισμού, εξαερισμού και κύρους, βρισκόμενο ανάμεσα σε νεότερες ψηλές οικοδομές και σε μέρος της πόλης «απόκεντρον, συγκοινωνούν διά στενωπών ανηλίων». Στα 1920-22 μάλιστα επισημαίνεται επανειλημμένα το γεγονός στη Διοίκηση της Τράπεζας. Βλ. Ι.Α./Ε.Τ.Ε., Α1Σ29Υ2, Επιθεώρηση, Εκθέσεις επιθεωρητών υποκαταστημάτων, φάκ. 56 και Α1Σ37 (αταξινόμητο υλικό).

7 Πρβλ. Ι.Α./Ε.Τ.Ε., Α1Σ29Υ2, Επιθεώρηση, Εκθέσεις ό.π., φάκ. 56, 63, 73, όπου στις εκθέσεις των επιθεωρητών για τις εργασίες του υποκαταστήματος περιέχονται πληροφορίες για την κατάσταση του κτηρίου. Επίσης Ι.Α./Ε.Τ.Ε., Α1Σ37, Τεχνικές Υπηρεσίες (αταξινόμητο υλικό).

8 Λίγο καιρό αργότερα η Ε.Τ.Ε. πούλησε την οικία Ζουλίνου στο δημόσιο. Το κτήριο στέγαζε, από το 1955, το δημόσιο ταμείο, την οικονομική εφορεία και τη Δημόσια Βιβλιοθήκη Λευκάδας. Σήμερα το νεοκλασικό αυτό ιστορικό κτήριο στεγάζει τη Δημόσια Βιβλιοθήκη Λευκάδας και την αξιόλογη Συλλογή μεταβυζαντινών εικόνων Επτανησιακής Τέχνης. Βλ. Πάνος Γ. Ροντογιάννης: «Το χρονικό της σύστασης της τωρινής Δημόσιας Βιβλιοθήκης και του Μουσείου αντικειμένων Μεταβυζαντινής εκκλησιαστικής τέχνης Λευκάδος», Ανάτυπο από τον τόμο Η' (1995) της Εταιρείας Λευκαδικών Μελετών, σ. 207-259.

γ' μέρος

ΣΥΝΟΔΕΥΤΙΚΑ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

ΙΩΑΝΝΗ Α. ΒΑΛΑΩΡΙΤΗ (1855-1914)

- 1855** 17 Ιουνίου. Γέννηση του Ιωάννη Βαλαωρίτη στη Λευκάδα, στο νησάκι Μαδουρή, απέναντι από το Νυδρί. Πιος του εθνικού ποιητή Αριστοτέλη Ιω. Βαλαωρίτη (1824-1879) και της Ελοΐσίας-Ρόζας-Αννας Τυπάλδου-Πρετεντέρη (1831-1901), κόρης του Αιμίλιου Κ. Τυπάλδου-Πρετεντέρη (1798-1878), καθηγητή ναυτικού δικαίου, ιστορίας και γεωγραφίας στη Ναυτική Ακαδημία της Βενετίας. Οι γονείς του παντρεύτηκαν στις 10 Ιουνίου 1852 στη Βενετία και δύο χρόνια αργότερα εγκαταστάθηκαν στη Λευκάδα. Το 1853 απέκτησαν το πρώτο από τα επτά παιδιά τους, τη Μαρία Ι (1853-1855), η οποία πέθανε πολύ μικρή.
- 1856** Θάνατος στη Λευκάδα του παππού του, Ιωάννη Χαραλ. Βαλαωρίτη (1780-1856), και της γιαγιάς του Αναστασίας Τυπάλδου Φορέστη.
- 1857** 9 Αυγούστου. Γεννιέται στη Βενετία ο αδελφός του Αιμίλιος (1857-1882). Αρχίζει η πολιτική σταδιοδρομία του πατέρα του, Αριστοτέλη Βαλαωρίτη, με την πρώτη εκλογή του στην Ιόνια Βουλή.
- 1860** Ο πατέρας του Αριστοτέλης αρχίζει την οικοδόμηση της έπαυλης της οικογένειας στο ιδιόκτητο νησάκι Μαδουρή, η οποία ολοκληρώθηκε το 1864.
- 1866** Θάνατος της Μαρίας ΙΙ, της άλλης αδελφής του Ιωάννη Βαλαωρίτη.
- 1867** Ο Ιωάννης Βαλαωρίτης αποφοιτά από το Β' Ελληνικό Σχολείο Λευκάδας και μετά από εξετάσεις εγγράφεται στην Α' τάξη του Ελληνικού Γυμνασίου Λευκάδας, όπου είχε δασκάλους, μεταξύ άλλων, τους Ιω. Σταματέλο, Ιω. Κλήμη και Νικ. Ιερώνυμο. Την ίδια χρονιά γεννιέται ο αδελφός του Ανδρέας (1867-1887).
- 1868** Προάγεται στη Β' τάξη του Ελληνικού Γυμνασίου Λευκάδας, μετά από επιτυχείς εξετάσεις στα ελληνικά, λατινικά, μαθηματικά, γαλλικά και άλλα μαθήματα.
- 1869** Ιανουάριος. Μαζί με τον αδελφό του Αιμίλιο αναχωρεί από τη Λευκάδα για να συνεχίσει τις σπουδές του στην Κέρκυρα, όπου εγγράφεται στη Β' τάξη του Β' Γυμνασίου Κερκύρας.
Γέννηση της αδελφής του Όλγας (1869-1897).
Εκδηλώνεται η καρδιοπάθεια του πατέρα του.
Θάνατος Γ. Σταύρου. Διοικητής της Ε.Τ.Ε. ο Μάρκος Ρενιέρης (1869-1890).
- 1870** Γεννιέται η μικρότερη αδελφή του Ναταλία, που κι αυτή θα πεθάνει πολύ νωρίς, μετά από πέντε χρόνια, στη Βενετία.
- 1872** Οκτώβριος. Αρχίζει τις σπουδές του στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, έχοντας μεταξύ άλλων ως καθηγητές τους Παύλο Καλλιγά, Νικόλαο Σαρίπολο και Ιωάννη Σούτσο.
25 Μαρτίου. Αποκαλυπτήρια ανδριάντα του Γρηγορίου του Ε' στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης απαγγέλλει τον περίφημο διθύραμβο για τον πατριάρχη. Ομόφωνα οι αθηναϊκές εφημερίδες τον «χρήζουν» εθνικό ποιητή.
- 1873** 14 Μαρτίου. Ο Ιω. Α. Βαλαωρίτης γίνεται τακτικό μέλος του Φιλολογικού Συλλόγου «Παρνασσός».
- 1874** Αρχίζει εντατικά μαθήματα γαλλικής και γερμανικής γλώσσας, ενώ γνωρίζει ήδη πολύ καλά τα ιταλικά. Αργότερα θα τελειοποιήσει τις γνώσεις του και στην αγγλική γλώσσα.

- 1875** Πεθαίνει ο Σπυρίδων Προσαλέντης, καθηγητής του Ιω. Βαλαωρίτη στη ζωγραφική κατά την περίοδο 1873-75.
- 1876** 22 Μαΐου. Θάνατος στη Λευκάδα του επιστήθιου φίλου του Φίλιππου Βλαντή. Δημοσιεύει μονόφυλλο με επικήδειο: *Έν δάκρυ επί του τάφου του προσφιλοῦς ημών Φιλίππου Α. Βλαντή, θανόντος εν Λευκάδι τη 22 μαΐου 1876.*
- 1877** Ιούνιος. Ολοκληρώνει τις σπουδές του στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και επιστρέφει στη Λευκάδα για να συνδράμει τον άρρωστο πατέρα του και να επιμεληθεί τα θέματα της οικογενειακής περιουσίας του. Συμμετέχει στο ένοπλο επαναστατικό κίνημα για την απελευθέρωση της Ηπείρου. Στις 14 Σεπτεμβρίου ορίζεται από το Υπουργείο Δικαιοσύνης δικηγόρος δικαστηρίων Λευκάδας και αρχίζει να ασκεί στο νησί το δικηγορικό επάγγελμα. Ασχολείται παράλληλα με τη φιλολογία και διάφορα σπορ: κυνήγι, ιππασία, κολύμπι, ψάρεμα. Έχει μεγάλη αγάπη για τη θάλασσα, που κάποτε θα του στοιχίσει τη ζωή. Αργότερα θα αποκτήσει δικό του κότερο, τη «Σαπφώ», που θα το οδηγήει συνήθως ο ίδιος.
- 1878** 26 Μαρτίου. Πεθαίνει στη Βενετία ο παππούς του, από τη μεριά της μητέρας του, Αιμίλιος Κ. Τυπάλδος-Πρετεντέρης.
- 1879** 24 Ιουλίου. Πεθαίνει στη Λευκάδα ο πατέρας του Αριστοτέλης, σε ηλικία 55 ετών. 10 Αυγούστου. Γίνεται μέλος του αδελφάτου του Δημοτικού Νοσοκομείου Λευκάδας, επί δημαρχίας Ε. Σταματόπουλου.
- 1880** 15 Ιουνίου. Ταξιδεύοντας από τη Λευκάδα μέσω Τορίνου-Παρισιού και Λονδίνου φθάνει στη νήσο Μαδέρα των Καναρίων, όπου θα μείνει 45 μέρες κοντά στον αδελφό του Αιμίλιο, ο οποίος πάσχει από φυματίωση και διαμένει, από το 1878, στο εξωτικό αυτό νησί για θεραπεία.
- 1881** Δεκέμβριος. Ο Ιωάννης Βαλαωρίτης αναχωρεί από τη Λευκάδα για να εγκατασταθεί μόνιμα στην Αθήνα με σκοπό μια νέα επαγγελματική σταδιοδρομία.
- 1882** Ιανουάριος. Προσλαμβάνεται στο δικηγορικό γραφείο του Ξενοφώντα Ψαρρά, ο οποίος –μαζί με τους Μ. Ρενιέρη (πρόεδρο), Π. Θεολόγου, Ι. Χωρέμη, Γ. Αθηνογένη και Ε. Χαρίλαο– θα συμμετέχει, τον Οκτώβριο της ίδιας χρονιάς, στο πρώτο Διοικητικό Συμβούλιο της *Εταιρείας Σιδηροδρόμου Θεσσαλίας*. 10 Ιουλίου. Πεθαίνει στη Μαδέρα ο αδελφός του Αιμίλιος, που λίγους μήνες πριν είχε διοριστεί γενικός πρόξενος της Ελλάδας στο νησί, και ενταφιάζεται στο εκεί αγγλικό κοιμητήριο. Ο Ιωάννης, συντριμμένος από το γεγονός, καταφεύγει στη Λευκάδα για να βρει στήριγμα στην πατρώα γη. Το αμέσως επόμενο διάστημα επισκέπτεται τη Βαυκερή, το Νυδρί και άλλα χωριά του νησιού και εποπτεύει την πατρική περιουσία. Οκτώβριος. Αναλαμβάνει καθήκοντα γενικού γραμματέα στο Διοικητικό Συμβούλιο της *Εταιρείας Σιδηροδρόμου Θεσσαλίας*, θέση που θα τιμήσει μέχρι το 1890. Στο πλαίσιο της δουλειάς του θα μελετήσει βαθιά τα σιδηροδρομικά ζητήματα και θα προτείνει λύσεις για τις συγκοινωνίες που θα υιοθετηθούν από την Πολιτεία.
- 1883-84** Δικηγόρος Αθηνών παρ' εφέταις και εργαζόμενος στη γραμματεία του Δ.Σ. της Εταιρείας Θεσσαλικού Σιδηροδρόμου, με παρότρυνση των Ξ. Ψαρρά και Στ. Στρέιτ, ετοιμάζεται να διεκδικήσει τη θέση του υφηγητή στην έδρα του εμπορικού δικαίου της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών.
- 1885** Η πρώτη δημοσιευμένη μελέτη του στην *Εφημερίδα της Ελληνικής και Γαλλικής Νομολογίας*, τόμος Ε', με τίτλο: «Ιωάννης ο Νομοφύλαξ και η περί επανιδρύσεως της εν Κωνσταντινουπόλει Νομικής Σχολής Νεαρά Κωνσταντίνου του Μονομάχου». Ο Παύλος Καλλιγιάς υποδιοικητής της Ε.Τ.Ε. (1885-1890).
- 1887** 11 Μαρτίου. Πεθαίνει στην Αθήνα και ο άλλος αδελφός του Ανδρέας, σε ηλικία 20 ετών. Επίσης πεθαίνει ο θείος του, πρώτος εξάδελφος του πατέρα του, Σπυρίδων Ευστ. Βαλαωρίτης (1819-1887), εξέχουσα πολιτική προσωπικότητα.

- Τα επόμενα χρόνια ο Ιω. Α. Βαλαωρίτης θα ασχοληθεί παράλληλα και με τη δημοσιογραφία και θα διατελέσει ανταποκριτής στην Αθήνα του λονδρέζικου πρακτορείου Center News Agency.
- 1888** 7 Μαρτίου. Μέλος του *Ομίλου των Φιλόπων*, σκοπός του οποίου είναι η εκγύμναση των εταίρων στο χειρισμό των όπλων και στις οπλομαχητικές ασκήσεις. Παρασημοφορείται με τον *Αργυρό Σταυρό των Ιπποτών του Βασιλικού Τάγματος του Σωτήρος*.
- 1889** 12 Μαρτίου. Τακτικό μέλος της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος. Ο Στέφανος Στρέιτ υποδιοικητής της Ε.Τ.Ε. (1889-1896).
- 1890** Ιανουάριος. Μέλος του Δ.Σ. της Εταιρείας *Σιδηρόδρομοι Βορειοδυτικής Ελλάδος*, μαζί με τους Θ. Γκίκα (πρόεδρο), Π. Καλλιγά, Π. Μπασιάκο, L. Rossels, Σ. Τυπάλδο και Γ. Αντανόπουλο. 6 Απριλίου. Μετά από πρόταση του διοικητή Μάρκου Ρενιέρη στο Γενικό Συμβούλιο της Ε.Τ.Ε., προσλαμβάνεται ως γενικός γραμματέας (διευθυντής του Τμήματος Γραφείου) στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος. Μέχρι τον Ιούλιο συμβάλλει ενεργά, από τη θέση του γραμματέα του Γραφείου, στην προσπάθεια εκλογής του παλαιού καθηγητή του, Παύλου Καλλιγά, ως διοικητή της Ε.Τ.Ε., εκπροσωπώντας μάλιστα στη Γενική Συνέλευση της Τράπεζας (2.7.1890) μετοχές του κράτους (Υπουργείο Εκκλησιαστικών) και διαφόρων ιδιωτών. Στη νευραλγική αυτή θέση, στα τέσσερα περίπου χρόνια μέχρι να εκλεγεί υποδιοικητής, μελετά επίμονα και μεθοδικά οικονομικά, τραπεζικά και νομισματικά θέματα που σχετίζονται με τη δράση του Ιδρύματος. 9 Νοεμβρίου. Τακτικό μέλος του Δ.Σ. της *Εταιρείας των Μεσημβρινών Σιδηροδρόμων της Ελλάδος*, μαζί με τους Α. Συγγρό (πρόεδρο), Στ. Στρέιτ, Χ. Αποστολίδη, Σ. Δείμεζη και Ε. Rollin. 24 Νοεμβρίου. Τακτικό μέλος της *εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας*. Ο Παύλος Καλλιγάς διοικητής της Ε.Τ.Ε. (1890-1896) με υποδιοικητές τους Στ. Στρέιτ και Παντελή Σημηριώτη (1890-1892).
- 1891** Παντρεύεται τη Ζωή (1868-1928), κόρη του Κωνσταντίνου Κ. Μουρούζη (1821-1876), γόνου φαναριώτικης οικογένειας, και της Ελένης Μαυρομιχάλη (1841-1920), εγγονής του Πετρόμπεη. Αντιπρόεδρος του Δ.Σ. της *Εταιρείας «ο Σιδηρόδρομος Θεσσαλίας»* (1891-1899). 8 Φεβρουαρίου. Τακτικό μέλος του Μουσικού Δραματικού Συλλόγου Αθηνών, που ιδρύθηκε το 1883 με σκοπό την καλλιέργεια της μουσικής, τη σύσταση και πρόοδο του Εθνικού Θεάτρου. 14 Φεβρουαρίου. Αναπληρωματικό μέλος Δ.Σ. του *Σιδηροδρόμου Πύργου-Κατακόλου*. 16 Δεκεμβρίου. Συμμετέχει, μαζί με τους Ξεν. Ψαρρά, Αλκ. Κρασά, Ιω. Ευταξία, Διον. Στεφάνου και Αχ. Αγαθόνικο, στην Επιτροπή για τη σύνταξη του Αστικού Κώδικα. Θα συμμετάσχει επίσης και στην Επιτροπή Μελέτης του Ιόνιου Κώδικα. Δημοσιεύεται η μελέτη του *Περί προστασίας της διακατοχής και κατοχής κατά το Ιόνιον Δίκαιον*. Κυκλοφορεί από το Βιβλιοπωλείον της Εστίας, με επιμέλεια Ιω. Α. Βαλαωρίτη και Μ. Π. Λάμπρου, το δίτομο έργο *Αριστοτέλους Βαλαωρίτου, Ποιήματα*. Η κοινωνική του δραστηριότητα και η αγάπη του για τα γράμματα και τις τέχνες θα τον φέρουν κοντά σε αρκετούς εκπροσώπους της ελληνικής διανοήσης, με μερικούς εκ των οποίων (Ι. Ψυχάρης, Γ. Δροσίνης κ.ά.) θα αναπτύξει στενή φιλία.
- 1892** Γέννηση του πρωτότοκου γιου του, Αριστοτέλη, κατοπινού νομικού, βουλευτή και μέλους του Δ.Σ. της Ε.Τ.Ε. (1924-1953), ο οποίος θα πεθάνει το 1960, αφήνοντας μία κόρη, την Ελένη Βαλαωρίτη-Καραπαναγιώτη. Τον Παντ. Σημηριώτη διαδέχεται στη θέση του υποδιοικητή της Ε.Τ.Ε. ο Θεόφραστος Παπαδάκης (1892-1894).

- 1893** Φεβρουάριος. Πρόεδρος του Δ.Σ. του Σιδηροδρόμου Πύργου-Κατακόλου (1893-1914).
 24 Φεβρουαρίου. Τακτικό μέλος του Δ.Σ. της ελληνικής Εταιρείας της Διώρυγας της Κορίνθου. Αργότερα ως υποδιοικητής της Ε.Τ.Ε. θα διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στις προσπάθειες λειτουργίας της Διώρυγας.
 17 Μαρτίου. Τακτικό μέλος του Δ.Σ. του Σιδηροδρόμου Βορειοδυτικής Ελλάδος (1893-1899).
 21 Απριλίου. Γίνεται μέλος του Ιππικού Συλλόγου.
 17 Μαΐου. Μέλος του Δ.Σ. της Ελληνικής Εταιρείας Γενικών Ασφαλειών «η Εθνική».
 1 Δεκεμβρίου. Τακτικό μέλος της Φιλαρμονικής Εταιρείας Αθηνών.
 Γεννιέται ο δευτερότοκος γιος του, Κωνσταντίνος (1893-1936), πατέρας του ποιητή Νάνου Βαλαωρίτη.
 Αρχίζει η οικοδόμηση της οικίας του Ιω. Α. Βαλαωρίτη στην Κηφισιά.
- 1894** 23 Μαρτίου. Ο υποδιοικητής Θεόφραστος Παπαδάκης υποβάλλει στη Γενική Συνέλευση των Μετόχων της Ε.Τ.Ε. την παραίτησή του.
- 1895** 15 Φεβρουαρίου. Μετά από πρόταση του διοικητή Π. Καλλιγά, ο Ιω. Βαλαωρίτης εκλέγεται από τη Γενική Συνέλευση των Μετόχων παμψηφεί υποδιοικητής της Ε.Τ.Ε., «διότι εν τω προσώπω αυτού ευρίσκει η Διοίκησης τα προσόντα εκείνα τα οποία απαιτούνται προς ομόφωνον σύμπραξιν και αίσαν διεξαγωγήν των πολλών και ποικίλων εργασιών της Εθνικής Τραπέζης». Αναγνωρισμένη ήδη οικονομική και κοινωνική προσωπικότητα, τα επόμενα χρόνια θα αποκτήσει σχεδόν ισότιμη θέση με τον κατοπινό διοικητή Στ. Στρέιτ, με τον οποίο θα διαχειρισθούν από κοινού τις τύχες της Τράπεζας. Την επόμενη εικοσαετία οι λύσεις στα σημαντικότερα οικονομικά και τραπεζικά ζητήματα της χώρας θα έχουν τη σφραγίδα του, αφού θα αναδειχθεί ο «εμπειρότερος περί τα νομισματικά και τα πιστωτικά θέματα Έλληνα των αρχών του αιώνας». Γέννηση της πρώτης κόρης του Ελοΐσιας.
 4 Οκτωβρίου. Συμμετέχει, μαζί με τους Ιω. Καμπούρογλου, διευθυντή Τμήματος Δημόσιας Οικονομίας, τον Δ. Αραβαντινό, γενικό διευθυντή Ταχυδρομείων, τον Ν. Καζάζη, καθηγητή Πανεπιστημίου Αθηνών, τον Κ. Τσακανόπουλο, διευθυντή του Γενικού Λογιστηρίου, και τον Α. Καλλέργη, διευθυντή της Τράπεζας Αθηνών, στην Επιτροπή σύνταξης νομοσχεδίου για τα «Λαϊκά Ταμειούτριά».
- 1896** 28 Απριλίου. Εκλέγεται από τη Γενική Συνέλευση των Μετόχων πρόεδρος του Δ.Σ. του Μετοχικού Ταμείου των Πολιτικών Υπαλλήλων για την περίοδο 1896-99.
 8 Ιουνίου. Επανεκλέγεται τακτικό μέλος του Δ.Σ. της Εταιρείας της Διώρυγας της Κορίνθου.
 Μετά το θάνατο του Π. Καλλιγά, ο αρχαιότερος υποδιοικητής Στέφανος Στρέιτ εκλέγεται διοικητής της Ε.Τ.Ε (1896-1910).
- 1897** Πεθαίνει η αδελφή του Όλγα, σε ηλικία 28 ετών.
 Αύγουστος. Μέλος του Δ.Σ. της Εταιρείας του απ' Αθηνών εις Πειραιά Σιδηροδρόμου για μία τετραετία.
 21 Σεπτεμβρίου. Με την υπουργοποίηση του διοικητή της Ε.Τ.Ε. Στέφανου Στρέιτ (21.9.1897-30.10.1898) στην κυβέρνηση Αλ. Ζαΐμη, ο Ιω. Βαλαωρίτης εκτελεί χρέη διοικητή στην Τράπεζα, μέχρι τον Απρίλιο του 1898. Με την ιδιότητα του διοικούντος την Ε.Τ.Ε. υποβάλλει υπόμνημα προς την κυβέρνηση, με το οποίο ρυθμίζεται το εσωτερικό χρέος της Ελλάδας, που από το 1893 είχε περιέλθει σε κατάσταση εξωτερικής χρεοκοπίας. Η ρύθμιση γίνεται με βάση το νόμο 'ΒΦΜΑ' / 21.3.1898.
 1 Οκτωβρίου. Γίνεται μέλος της Αθηναϊκής Λέσχης.
- 1898** 26 Ιανουαρίου. Παραίτησή του από την ιδιότητα του δικηγόρου δικαστηρίων Αθηνών.
 Μάιος. Αναχωρεί για τη Γαλλία, για λόγους υγείας, όπου θα παραμείνει μέχρι τον Απρίλιο του επόμενου έτους. Το διάστημα αυτό αξιοποιεί μελετώντας τα σύγχρονα οικονομικά και νομισματικά θέματα. Κατά την απουσία του, χρέη υποδιοικητή εκτελούν

- οι σύμβουλοι Αλ. Αντωνόπουλος (22.9.1897-30.6.1898) και Νικ. Φιλάρετος (30.6.1898-30.10.1898).
- Ιούλιος*. Συμπληρώνεται η δεύτερη θέση υποδιοικητή από τον Ιω. Ευταξία (1898-1914).
- 1899** Πρόεδρος του Δ.Σ. των Εταιρειών *Σιδηρόδρομος Θεσσαλίας* και *Σιδηρόδρομος Βορειοδυτικής Ελλάδος* (1899-1914).
- 12 Ιουνίου*. Εκ νέου μέλος του Δ.Σ. της *Εταιρείας της Διώρυγος της Κορίνθου*.
- Σεπτέμβριος*. Ίδρυση στην Κρητική Πολιτεία, από την Ε.Τ.Ε. και τους τραπεζίτες C. I. Hambro & Sons (Λονδίνο) και Ε. Ευγενίδη (Κων/πολη), της Τράπεζας Κρήτης (1899-1919). Στην οργάνωσή της ο Ιω. Α. Βαλαωρίτης θα συμβάλει ουσιαστικά.
- 24 Νοεμβρίου*. Τακτικό μέλος της *Στατιστικής Εταιρείας της Ελλάδος*.
- Μέλος του Δ.Σ. του *Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού* (1899-1904).
- 1900** *29 Ιανουαρίου*. Μέλος του Δ.Σ. της *Ελληνικής Βιοτεχνικής Εταιρείας*.
- Απρίλιος*. Με την υποστήριξη του Ιω. Βαλαωρίτη ιδρύεται στη Λευκάδα υποκατάστημα της Εθνικής Τράπεζας, με πρώτο διευθυντή τον Α. Παλινά. Τα υπόλοιπα υποκαταστήματα της Ε.Τ.Ε. στα Επτάνησα (Κέρκυρας, Κεφαλληνίας, Ζακύνθου, Κυθήρων, Ιθάκης και Παξών) θα συσταθούν το 1905 βάσει της από 28.2.1903 σύμβασης μεταξύ Ελληνικού Δημοσίου και Ε.Τ.Ε. (νόμος ,Β.ΩΞ'/17.3.1903) για ίδρυση 6 νέων υποκαταστημάτων στον ιόνιο χώρο.
- 29 Απριλίου*. Στα Χανιά, στην Α' τακτική Γενική Συνέλευση των Μετόχων της Τράπεζας Κρήτης εκπροσωπεί τη συμμετοχή της Ε.Τ.Ε. και εκλέγεται πρόεδρος της Γενικής Συνέλευσης, θέση την οποία θα καταλαμβάνει στις ετήσιες τακτικές γενικές συνελεύσεις μέχρι το 1904 καθώς και την περίοδο 1908-1909. Καθ' όλο αυτό το διάστημα δίνει τραπεζικές συμβουλές στους διευθυντές της Τράπεζας Κρήτης, όπως και συμβουλές για θέματα οργάνωσης της διοίκησης στον ύπατο αρμοστή της Μεγαλονήσου Αλέξανδρο Ζαΐμη.
- 19 Μαΐου*. Μέλος της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας Αθηνών, μετά από πρόταση του Κων. Καραπάνου.
- Μέλος της Καλλιτεχνικής Ενώσεως Αθηνών, η οποία έχει σκοπό τη σύμπραξη και αλληλοβοήθεια των επαγγελματιών καλλιτεχνών, ζωγράφων και γλυπτών.
- Του απονέμεται από το βασιλιά Γεώργιο Α' ο Χρυσός Σταυρός των Ιπποτών του Βασιλικού Τάγματος του Σωτήρος.
- 1901** Πεθαίνει η μητέρα του Ελοΐσία.
- Μέλος του *Συλλόγου προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων*.
- Ευαρέσκεια από το Μετσόβιο Πολυτεχνείο, επειδή δωρίζει στο Ίδρυμα 4 λιθογραφικές εκτυπώσεις του φημισμένου Ιταλού γλύπτη Antonio Canova.
- 1902** Γέννηση της δεύτερης κόρης του Ελένης (1902-1985), η οποία θα παντρευτεί τον πολιτικό Φίλιππο Δραγούμη (1890-1980) και θα αφήσει δύο παιδιά, τον Μάρκο Δραγούμη, μουσικολόγο, και τη Ζωή συζ. Ιωάννη Κ. Μαζαράκη.
- Στο πλαίσιο του επίσημου εορτασμού της 60ετηρίδας της Ε.Τ.Ε. (23 Μαρτίου) εκδίδεται από την Τράπεζα το μνημειώδες έργο του *Ιστορία της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος, 1842-1902*. Από αυτήν την εποχή ο διοικητής Στέφανος Στρέιτ, του οποίου γιορτάστηκε ταυτόχρονα η 30ετηρίδα του στην Τράπεζα, υποδεικνύει ως διάδοχό του τον Ιω. Βαλαωρίτη.
- 30 Μαρτίου*. Μέλος του Δ.Σ. της *Εταιρείας των Σιδηροδρόμων Πειραιώς-Αθηνών-Πελοποννήσου* (1902-1906).
- Η Εθνική Τράπεζα εκδίδει τη σπουδαία μελέτη του για την αναγκαστική κυκλοφορία και την τιμή συναλλάγματος στην Ελλάδα: *Notes, tableaux et graphiques relatifs à la question du cours forcé et du change en Grèce*, διατυπωμένη ως αναφορά προς το διοικητή Στ. Στρέιτ και συνταγμένη στα γαλλικά για ευρύτερη απήχηση στους ξένους και τη Διεθνή Οικονομική Επιτροπή.
- 30 Νοεμβρίου*. Τακτικό μέλος της *Εταιρείας της υπέρ των πατρίων Αμύνης*, ενώ ως μέλος

- του Δ.Σ. του *Συλλόγου προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων* δραστηριοποιείται για την περαιτέρω ενίσχυση του Μακεδονικού Αγώνα.
- 1903** 25 Ιουνίου. Τακτικό μέλος της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας.
Μάιος-Ιούλιος. Ο Ιω. Α. Βαλαωρίτης με ειδική εντολή του διοικητή της Ε.Τ.Ε. ταξιδεύει στα Επτάνησα. Σε συνεργασία με τα στελέχη της Τράπεζας Δ. Μάξιμο, Α. Παλινά και Α. Κομιώτη, προβαίνει σε λεπτομερή αποτίμηση των εργασιών και στοιχείων των υποκαταστημάτων της Ιονικής Τράπεζας ενόψει της συμφωνημένης συγχώνευσης των δύο τραπεζών στον Ιόνιο χώρο, συγχώνευση όμως που τελικά ματαιώνεται. Του απονέμεται από τη γαλλική κυβέρνηση το παράσημο της Γαλλικής Λεγεώνας της Τιμής.
Η Ε.Τ.Ε. εκδίδει το δεύτερο τεύχος της μελέτης του: *Notes, tableaux et graphiques relatifs à la question du cours forcé et du change en Grèce, Deuxième fascicule.*
- 1904** Συμμετοχή του (1904-1911) στο Δ.Σ. της νεοσύστατης Τράπεζας της Ανατολής, μαζί με το διοικητή της Ε.Τ.Ε. Στ. Στρέιτ και δύο διευθυντές της Nationalbank für Deutschland. Η νέα τράπεζα θα αναπτύξει δραστηριότητα κυρίως στο ελληνικό στοιχείο στη Μακεδονία, την Κωνσταντινούπολη, τα μικρασιατικά παράλια και την Αίγυπτο. Ο Ιω. Α. Βαλαωρίτης θα ασχοληθεί σοβαρά με τη λειτουργία της, θα συμβάλει ενεργά τον επόμενο χρόνο στις διαπραγματεύσεις για τη διάλυση της αδιέξοδης κοινοπραξίας των δύο ιδρυτριών τραπεζών, Ε.Τ.Ε. και Nationalbank für Deutschland, και θα φροντίσει για την αναδιοργάνωση και ανάπτυξη της.
Αντιπρόεδρος του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού (1904-1906).
4 Οκτωβρίου. Επίτιμο μέλος της «Φιλανθρωπικής Αδελφότητας Ηπειρωτών εν Αθήναις». Εξακολουθεί να υποστηρίζει θερμά τον Μακεδονικό Αγώνα και το σπίτι του στην Κηφισιά αναδεικνύεται κέντρο των παράνομων συνελεύσεων «διά την Μακεδονικήν ιδέαν».
Παρασημοφορείται με το Σταυρό των Ταξιαρχών του Βασιλικού Τάγματος του Σωτήρος.
- 1905** Από την εποχή αυτή, λόγω της εξασθένησης της υγείας του Στ. Στρέιτ, ο Ιω. Α. Βαλαωρίτης αναλαμβάνει ενεργότερο ρόλο στη διοίκηση της Τράπεζας.
- 1906** Ο Ιω. Α. Βαλαωρίτης στο Παρίσι για τη διευθέτηση του οικονομικού προβλήματος της *Εταιρείας Διάρυγος της Κορίνθου*.
Μέλος του Δ.Σ. της Τράπεζας Αθηνών (1906-1910).
Τακτικό μέλος του Ναυτικού Ομίλου.
17 Δεκεμβρίου. Πρόεδρος του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού.
Εκδίδει -και υπογράφει μόνο με τα αρχικά του, Ι.Α.Β.- τη μελέτη *Η διάρυξ της Κορίνθου: Το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον*.
- 1907** Μάρτιος. Μέλος του Δ.Σ. της *Ελληνικής Γεωργικής Εταιρείας*.
7 Απριλίου. Πρόεδρος της *Επιτροπής Ελέγχου και Συγκρότησης του Γεωργικού Ταμείου Θεσσαλίας*.
16 Απριλίου. Με βασιλικό διάταγμα ορίζεται μέλος της Επιτροπής Τύπου του υπουργείου Εξωτερικών.
Σεπτέμβριος. Πρόεδρος του Δ.Σ. (1907-1913) της νεοιδρυθέισας *Νέας Εταιρείας της Διάρυγος της Κορίνθου*, μαζί με τους Στ. Στρέιτ, Ιω. Ευταξία, στελέχη της Τράπεζας Αθηνών και άλλους Έλληνες και ξένους ομολογιούχους της παλαιάς εταιρείας.
Μέλος της *εξελεγκτικής και χρηματικής διαχείρισεως* της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων (Μεσοολυμπιάδας των Αθηνών του 1906).
Ξεκινούν από την Ε.Τ.Ε. πρωτοβουλίες και μελέτες για την υδροδότηση και την κατασκευή υπνόμων σε Αθήνα και Πειραιά, πολλές από τις οποίες ο Ιω. Α. Βαλαωρίτης παρακολουθεί στενά.
Με επιμέλεια Ιω. Α. Βαλαωρίτη και Γ. Δροσίνη κυκλοφορεί από τη Βιβλιοθήκη Γρ. Μαρασλή (τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου), η τρίτομη μνημειώδης έκδοση *Αριστοτέλους*

-
- Βαλαωρίτου, Βίος και έργα*, αφιερωμένη «εις τους αδελφούς μας, τους αγωνιζομένους εν Μακεδονία υπέρ της πατρίδος και υπέρ της θρησκείας».
- 1908** 6 *Φεβρουαρίου*. Με απόφασή του ο Σύλλογος Γυμνασίου Λευκάδας τον ανακηρύσσει «ευεργέτη» του για την οικονομική και ηθική αρωγή του (υπογράφουν ο γυμνασιάρχης Δ. Δάλλας και οι υπόλοιποι καθηγητές).
4 *Νοεμβρίου*. Εκπροσωπεί την Ελλάδα στη Συνδιάσκεψη της Λατινικής Νομισματικής Ένωσης στο Παρίσι και συνυπογράφει την πρόσθετη νομισματική σύμβαση μεταξύ Ελλάδας, Βελγίου, Ιταλίας και Ελβετίας για την αύξηση του ποσού των κυκλοφορούντων αργυρών κερμάτων.
- 1909** Διαμορφώνει και υποβάλλει τροποποιήσεις στο νομοσχέδιο του υπουργείου Οικονομικών για τα αργυρά νομίσματα.
- 1910** 7 *Ιανουαρίου*. Επιστολή-υπόμνημα Ιω. Βαλαωρίτη προς τον υπουργό Οικονομικών Αθανάσιο Ευταξία για την επίλυση του νομισματικού προβλήματος της χώρας. Ο υπουργός καταθέτει στη Βουλή σχέδιο νόμου για εξωτερικό δάνειο 240 εκατομμυρίων φράγκων.
20 *Μαρτίου*. Δημοσιεύονται στην *Εφημερίδα της Κυβερνήσεως* (φύλ. Α' 109) οι νόμοι ,ΓΧΜΑ' και ,ΓΧΜΒ'/19.3.1910, συνταγμένοι από τους Ιω. Βαλαωρίτη και Στ. Στρέιτ, βασικοί νόμοι που θα ρυθμίσουν με επιτυχία νομισματικά και συναλλαγματικά προβλήματα της χώρας (νομισματική κυκλοφορία, αντικατάσταση κερματικών γραμματίων με μεταλλικά νομίσματα, δάνειο των 240 εκατομμ. φράγκων, υποχρεώσεις από παλαιότερα δημόσια δάνεια, αγορά συναλλάγματος και χρυσού κτλ.). Ειδικά ο ν. ,ΓΧΜΒ', αποκαλούμενος διεθνώς «σύστημα Βαλαωρίτου» (Valaoritit' Scheme), ρύθμισε με επιτυχία τη νομισματική κυκλοφορία, σταθεροποίησε την τιμή του συναλλάγματος και εξασφάλισε στη χώρα τις απαραίτητες ποσότητες χρυσού και συναλλάγματος, ισχυροποιώντας ταυτόχρονα την Εθνική Τράπεζα.
Μάιος-Ιούλιος. Με εντολή της κυβέρνησης (από 15.4.1910) επισκέπτεται τη Ρώμη και το Παρίσι όπου προσπαθεί να επηρεάσει θετικά τις κυβερνήσεις και τις τράπεζες των δύο χωρών σχετικά με τη σύναψη ελληνικού δανείου. Ήδη αυτή την εποχή έχει αναπτυχθεί στενή φιλία του Ιωάννη Βαλαωρίτη με δύο κορυφαίες προσωπικότητες της Ευρώπης: τον σπουδαίο γάλλο πολιτικό Aristide Briand (1862-1932) και τον διαπρεπή ιταλό οικονομολόγο και πολιτικό Lodovico Luzzati (1841-1927), καθώς και με ισχυρά στελέχη διαφόρων ευρωπαϊκών τραπεζών.
Συμμετέχει στη Συνδιάσκεψη των χωρών της Λατινικής Ένωσης στο Παρίσι, διαπραγματεύεται και εξασφαλίζει ένα μεγάλο εξωτερικό δάνειο 110 εκατομμυρίων φράγκων, επιτυγχάνοντας παράλληλα συνομολόγηση προκαταβολής προς την Ελλάδα 40 εκατομμυρίων φράγκων, στην οποία συμμετέχει η Ε.Τ.Ε. κατά 20%.
8 *Αυγούστου*. Εκλέγεται πληρεξούσιος Λευκάδας στην πρώτη διπλή Αναθεωρητική Βουλή του 1910. Τον επόμενο μήνα θα αρνηθεί ευγενικά την πρόταση υποψηφιότητας προέδρου της Αναθεωρητικής Βουλής λόγω της «ενδελεχούς και αδιαλείπτου εργασίας εν τη Εθνική Τραπεζή».
4 *Νοεμβρίου*. Η Φιλαρμονική Λευκάδας, υπό την προεδρεία του Ιωάννη Κατηφόρη, ανακηρύσσει τον Ιω. Βαλαωρίτη ευεργέτη για την υλική και ηθική αρωγή του.
7 *Δεκεμβρίου*. Ο διοικητής της Ε.Τ.Ε. Στ. Στρέιτ λόγω ασθένειας υποβάλλει την παραίτησή του στην Τράπεζα και υποδεικνύει στο Γενικό Συμβούλιο της Ε.Τ.Ε. διάδοχό του για τη θέση τον Ιωάννη Βαλαωρίτη.
- 1911** 20 *Ιανουαρίου*. Μετά την αποχώρηση του Στέφανου Στρέιτ, η έκτακτη Γενική Συνέλευση των Μετόχων εκλέγει τον Ιω. Βαλαωρίτη διοικητή της Εθνικής Τράπεζας.
9 *Μαρτίου*. Επανεκλέγεται, μαζί με τους Στ. Στρέιτ, Ιω. Ευταξία, Ε. Ευγενίδη, Α. Ζαρίφη, Α. Σκουζέ, Μ. Καμάρα, Α. Αμβουργερ, Φ. Σερπιέρη, Ι. Ρωστάν κ.ά., στο Δ.Σ. της Τράπεζας της Ανατολής.
12 *Μαρτίου*. Η τακτική Γενική Συνέλευση των Μετόχων, στη Β' Συνεδρίασή της, τον

ανακηρύσσει παμψηφεί διοικητή της Ε.Τ.Ε. για μία επταετία. Με πρόταση του νέου διοικητή, ο Στ. Στρέιτ εκλέγεται επίτιμος διοικητής της Ε.Τ.Ε., με δικαίωμα να χρησιμοποιεί «ισοβίως» το μικρό τμήμα του Κεντρικού καταστήματος όπου διέμενε μέχρι τότε.

Από την πρώτη στιγμή της διοικήσεώς του αρχίζει να εφαρμόζει σταδιακά πολύ σημαντικά μέτρα αναδιοργάνωσης της Τράπεζας και του προσωπικού της (τροποποιήσεις Καταστατικού Ε.Τ.Ε., αποκέντρωση της διοίκησης με το διορισμό δύο διευθυντών –του Δημ. Μάξιμου και του Ιω. Δροσόπουλου–, αλλαγές στο λογιστικό σύστημα και την κατάρτιση του ισολογισμού, αναδιοργάνωση του τμήματος Επιθεώρησης, του Κεντρικού καταστήματος και των μονάδων της Τράπεζας, φροντίδα για την ασφαλή φύλαξη των αρχείων της Ε.Τ.Ε., ίδρυση Ταμείου Αλληλοβοηθείας των Υπαλλήλων, τροποποιήσεις-προσθήκες στον Οργανισμό Υπηρεσίας και στον κανονισμό του Ταμείου Συντάξεων του Προσωπικού, σύσταση Πειθαρχικού Συμβουλίου κτλ.).

Την ίδια εποχή ο Ιω. Βαλαωρίτης αναλαμβάνει πρόεδρος του Δ.Σ. της Τράπεζας της Ανατολής (1911-1914), με επίτιμο πρόεδρο τον Στ. Στρέιτ.

1 Ιουνίου. Επανεκλέγεται μέλος του Δ.Σ. της *Ελληνικής Γεωργικής Εταιρείας*.

4 Ιουνίου. Υπογράφει στην Αθήνα –εκ μέρους της Ε.Τ.Ε. και ως πληρεξούσιος των ξένων τραπεζών– την προσθήκη της διεθνούς σύμβασης για την προκαταβολή 40 εκατομμυρίων του συνολικού εξωτερικού δανείου των 150 εκατομμυρίων, που περιόρισε στα 110 εκατομμ. φράγκα. Το δάνειο των 110 εκατομμυρίων καλύφθηκε με επιτυχία από τη γαλλική αγορά και η κυβέρνηση Ε. Βενιζέλου εξέφρασε επίσημα τις ευχαριστίες της στον Ιω. Βαλαωρίτη για τη διεξαγωγή των διαπραγματεύσεων και τους συμφέροντες για τη χώρα όρους που πέτυχε στην έκδοση του δανείου.

Ανακηρύσσεται γενικός πρόεδρος του Εμπορικού & Βιοτεχνικού Επιμελητηρίου Πειραιά. Του απονέμεται από το βασιλιά Βίκτορα Εμμανουήλ τον Γ' ο Μεγαλόσταυρος του Ιταλικού Στέμματος.

1912

Η Ε.Τ.Ε. συνδράμει το δημόσιο με προεξόφληση έντοκων γραμματίων 9 εκατομμυρίων δρχ. και συμμετέχει κατά το ήμισυ στο προσωρινό δάνειο 40 εκατομμυρίων που χορηγεί όμιλος ξένων τραπεζών προς το κράτος ενόψει του Α' Βαλκανικού Πολέμου.

4 Φεβρουαρίου. Ο ορθόδοξος πατριάρχης Ιεροσολύμων Δαμιανός τον αναγορεύει Ιππότη του Παναγίου Τάφου, παραδίδοντάς του χρυσό σταυρό με Τίμιο Ξύλο.

15 Μαρτίου. Εκλέγεται για μία πενταετία μέλος του Δ.Σ. της *Εταιρείας Διαχείρισεως των εις την υπηρεσίαν του Ελληνικού Δημοσίου Χρέους Υπεργύων Προσόδων*.

Μάρτιος-Ιούλιος. Νέες συντονισμένες προσπάθειες του Ιω. Α. Βαλαωρίτη στο Λονδίνο και την Αθήνα για να απορροφηθεί η Ιονική Τράπεζα από την Ε.Τ.Ε. Τελικά δεν επέρχεται συμφωνία λόγω της αντίδρασης των μετόχων της Ιονικής.

Οκτώβριος. Η Ε.Τ.Ε. συνδράμει με σεβαστό ποσό τον Ερυθρό Σταυρό, καθώς και τις επιτροπές εράνων και περιθάλψεως του Βαλκανικού Πολέμου.

Παρασημοφορείται από το βασιλιά του Βελγίου Αλβέρτο με το Μεγαλόσταυρο του Τάγματος του Λεοπόλδου Β'.

1913

13 Μαρτίου. Στη Γενική Συνέλευση των Μετόχων της Ε.Τ.Ε. προτείνει –και γίνεται αποδεκτή– την ίδρυση υποκαταστημάτων της Τράπεζας στη Θεσσαλονίκη και τα Ιωάννινα, πρωτεύουσες των απελευθερωμένων περιοχών Μακεδονίας και Ηπείρου.

28 Μαρτίου. Λόγω των επιτακτικών αναγκών του Βαλκανικού Πολέμου και της αδυναμίας του ελληνικού κράτους να εξασφαλίσει άμεσα πόρους από το εξωτερικό, η Ε.Τ.Ε. χορηγεί προκαταβολή 50 εκατ. φρ. για την «νικηφόρον αποπεράτωσιν του κατά της Τουρκίας πολέμου».

22 Απριλίου. Ορίζεται πληρεξούσιος, απεσταλμένος της ελληνικής κυβέρνησης, για να διαπραγματευθεί στη Γαλλία και την Αγγλία μεγάλο εθνικό δάνειο. Για το σκοπό αυτό θα βρεθεί πολλές φορές, σε όλη τη διάρκεια του έτους, στο εξωτερικό.

---

4 *Ιουνίου κ.ε.* Με την ιδιότητα αυτή συμμετέχει στη Διάσκεψη της Διεθνούς Οικονομικής Επιτροπής στο Παρίσι, με την οποία επιδιώκεται η επίλυση των οικονομικών προβλημάτων των χωρών της χερσονήσου του Αίμου, που έχουν προκύψει από τον Βαλκανικό πόλεμο (Commission Financière des affaires Balkaniques). Το επόμενο διάστημα θα καταφέρει, με σκληρές διαπραγματεύσεις, να πετύχει στο Παρίσι δάνειο συνολικού ύψους 500 εκατομμυρίων φράγκων με ιδιαίτερα ευνοϊκούς όρους για το ελληνικό κράτος (το μεγαλύτερο δάνειο που είχε μέχρι τότε εξασφαλίσει η χώρα), ενώ τμήμα του δανείου θα αναλάμβανε η Ε.Τ.Ε.

Ιούνιος-Ιούλιος. Νέα προσωρινά δάνεια 40 και 50 εκατομμ. φρ. της Ε.Τ.Ε. προς το κράτος για να ανταποκριθεί στις ανάγκες του Β' Βαλκανικού Πολέμου με τους Βουλγάρους.

12 *Αυγούστου.* Παρασημοφορείται με το Σταυρό των Ανωτέρων Τάξιων του Βασιλικού Τάγματος του Σωτήρος «διά τας εξαιρετούς προς το Κράτος υπηρεσίας του».

25 *Αυγούστου.* Υποβάλλει στο υπουργείο Οικονομικών εμπιστευτική έκθεση «επί των εργασιών της εν Παρισίοις συνελθούσης Οικονομικής Επιτροπής των βαλκανικών υποθέσεων κατά Ιούνιον και Ιούλιον 1913».

1914

Ιανουάριος. Ο Ιω. Α. Βαλαωρίτης στο Παρίσι για τη διατύπωση των τελικών όρων του μεγάλου δανείου.

2 *Φεβρουαρίου.* Υπογράφεται στη γαλλική πρωτεύουσα (στο κτήριο της ελληνικής πρεσβείας) η σύμβαση για το δάνειο, ενώ η επίσημη αναγγελία της έκδοσης του πρώτου μέρους των 250 εκατομμ. φρ. και η έναρξη των εγγραφών θα γίνει τον Μάρτιο, λίγες μέρες πριν από το τέλος του φλογερού πατριώτη.

16 *Μαρτίου.* Ο Ιωάννης Βαλαωρίτης πεθαίνει σε ναυτικό δυστύχημα στον προλιμένα του Πειραιά, όπου είχε εξέλθει για μεσημεριανό θαλάσσιο περίπατο, όταν το κόττερο στο οποίο επέβαινε, ιδιοκτησίας αδελφών Λεωνίδα και Μαρή Εμπερικού, διεμβολίστηκε και κόπηκε στα δύο από το ατμόπλοιο «Ποσειδών» της τακτικής γραμμής Πειραιά-Σαλαμίνας. Οι επιβάτες του κόττερου βρέθηκαν στη θάλασσα όπου επικρατούσε θαλασσοταραχή και σώθηκαν όλοι εκτός από τον επιφανή τραπεζίτη, που, αν και δεινός κολυμβητής, έπαθε εγκεφαλική συμφόρηση στα παγωμένα νερά του λιμανιού. Η κηδεία του έγινε την επόμενη ημέρα 17 Μαρτίου στην Αθήνα με εξαιρετικές τιμές, και παρέστη σ' αυτήν σύσσωμο το υπουργικό συμβούλιο, οι πολιτικοί Γ. Θεοτόκης, Δ. Ράλλης, Α. Δεληγιώργης, Ν. Καλογερόπουλος, Κ. Ρακτιβάν και ο στρατηγός Π. Δαγκλής, πρεσβευτές και αντιπρόσωποι ξένων κρατών. Τον νεκρό προσφώνησαν από την κυβέρνηση ο υπουργός Εθνικής Οικονομίας Ανδρ. Μιχαλακόπουλος και εκ μέρους των Λευκαδιτών ο δικηγόρος Σπ. Γκίνης, ενώ τον επικήδειο εκφώνησε ο υποδιοικητής της Εθνικής Ιω. Ευταξίας. Το βράδυ της ίδιας ημέρας, σε συνεδρίαση της Βουλής, ο πρωθυπουργός Ελευθέριος Βενιζέλος θα αποτίσει φόρο τιμής στον εκλιπόντα, υπογραμμίζοντας τις μεγάλες υπηρεσίες του στο Έθνος.

Θ. Κ. - Ζ. Σ.

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΙΩΑΝΝΗ Α. ΒΑΛΑΩΡΙΤΗ

Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΤΑ ΕΡΓΑ

A I. Νομισματικά – Τραπεζικά

- A I.1.** *Περί Τραπεζών εν τη αρχαιότητι.* Χειρόγραφο μελέτη 8 σελίδων (ca 1890 κ.ε.). Ελληνικό Λογοτεχνικό & Ιστορικό Αρχείο (Ε.Λ.Ι.Α.), Αρχείο Οικογένειας Βαλαωρίτη, Αρχείο Ι. Α. Βαλαωρίτη, φάκελος 21, υποφάκ. 21.8.β'.
- A I.2.** *Κριτική επί των παρατηρήσεων Γ. Κατσελίδου. Ερμηνεία του άρθρου 4 παρ. 2, εδάφ. 1 του ΦΓ' Νόμου του 1861 «Περί του Μεταλλικού εναποταμιεύματος της Τραπεζής»* (1900). Ιστορικό Αρχείο Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος (Ι.Α./Ε.Τ.Ε.), Α1Σ18Υ1, Νομισματικά, φάκ. 163'.
- A I.3.** *Notice sur le renouvellement du Privilège d'Emission de la Banque Ionienne Limited* (1902), 24 σελ. Ε.Λ.Ι.Α., Αρχείο Οικογένειας Βαλαωρίτη, Αρχείο Ι. Α. Βαλαωρίτη, φάκελος 21, υποφάκ. 21.8.α.
- A I.4.** *Σημειώσεις περί υποχρέωσης Τραπεζής προς εξαργύρωσιν εφθαρμένων τραπεζογραμματίων*, 15 σελ. Ε.Λ.Ι.Α., Αρχείο Οικογένειας Βαλαωρίτη, Αρχείο Ι. Α. Βαλαωρίτη, φάκελος 21, υποφάκ. 21.5.α.
- A I.5.** *Περί Δανείου 240.000.000 χρυσών δραχμών* (1910), όπου συμπεριλαμβάνεται και η επιστολή-υπόμνημα *Προς τον Κύριον Αθανάσιον Ευταξίαν Υπουργόν των Οικονομικών, Αθήναι 7 Ιανουαρίου 1910*, 12 σελ., σχετική με το υποβληθέν στη Βουλή νομοσχέδιο περί συνολογίσεως δανείου. Αρχείο Οικογένειας Βαλαωρίτη, Αρχείο Ι. Α. Βαλαωρίτη, φάκελος 21, υποφάκ. 21.6.
- A I.6.** *Ομιλία εις την Γενικήν Συνέλευσιν των Μετόχων της Ε.Τ.Ε., 14 Φεβρ. 1911, κείμενο απολογισμού 1910 και παρουσίαση ισολογισμού 1911* (υποβολή ισολογισμού Ε.Τ.Ε. από τον Ιω. Α. Βαλαωρίτη για πρώτη φορά αφότου έγινε διοικητής). Ε.Λ.Ι.Α., Αρχείο Οικογένειας Βαλαωρίτη, Αρχείο Ι. Α. Βαλαωρίτη, φάκελος 21, υποφάκ. 21.9.α.
- ΑΙ.7.** *Εμπιστευτική Έκθεσις επί των εργασιών της εν Παρισίοις συνελθούσης Οικονομικής Επιτροπής των Βαλκανικών Υποθέσεων κατά Ιούνιον και Ιούλιον 1913* (Αθήνα, 25.8.1913). Εμπιστευτική έκθεση του Ιω. Α. Βαλαωρίτη προς το υπουργείο Οικονομικών σχετικά με τα πεπραγμένα της συνάντησης της «Διεθνούς Οικονομικής Επιτροπής επί των Βαλκανικών Υποθέσεων» στο Παρίσι. Δακτυλόγραφο 46 σελίδων και χειρόγραφο 49 σελ. Ι.Α./Ε.Τ.Ε., Α1Σ33Υ1, φάκελος 74, υποφ. 1.

Ιωάννη Α. Βαλαωρίτη:
Διακατοχή και κατοχή κατά το Ιόνιο
δίκαιο (1891).
Βιβλιοθήκη Ι.Α./Ε.Τ.Ε.

* Όλες οι παραπομπές στο Αρχείο του Ιωάννη Α. Βαλαωρίτη, που φυλάσσεται στο Ελληνικό Λογοτεχνικό & Ιστορικό Αρχείο (Ε.Λ.Ι.Α.), γίνονται με βάση το *Ευρετήριο* του Αρχείου της Οικογένειας Βαλαωρίτη που έχει συνταχθεί από τις Χριστίνα Βάρδα και Σοφία Μπόρα, Αθήνα 1999, ενώ εκείνες που αφορούν στο Ι.Α./Ε.Τ.Ε. γίνονται με την ενιαία αρίθμηση του ηλεκτρονικού του ευρετηρίου.

Στο προσωπικό του αρχείου που φυλάσσεται στο Ε.Λ.Ι.Α. υπάρχουν επίσης:

- Χειρόγραφα στα ελληνικά που αφορούν τη συγγραφή των έργων *Ιστορία της Εθνικής Τραπεζής* και *Notes, tableaux et graphiques relatifs à la question du cours forcé et du change en Grèce*, φάκελος 23.
- Υλικό για τη μελέτη «Περί νομίσματος» (ελληνικοί νόμοι περί νομίσματος 1825-1893), φάκελος 22, υποφάκ. 22.1.
- Υλικό σχετικό με τη νομισματική σύμβαση του 1908, φάκελος 22, υποφάκ. 22.2.
- «Σχεδιάσμα άρθρου σχετικά με το νόμισμα». Αφορά μελέτη πορείας συναλλάγματος και νομισματικής κυκλοφορίας, 1892-1908 (ca 1909), φάκελος 22, υποφάκ. 22.2.
- Υλικό σχετικό με το νομοσχέδιο «Περί αντικαταστάσεως των κεραματικών γραμματίων δι' αργυρών κεμάτων» (1909), φάκελος 22, υποφάκ. 22.3.

A II. Μεταφορές

- A II.1. Έκθεση Ιω. Βαλαωρίτη προς το Συμβούλιο των Σιδηροδρόμων Θεσσαλίας περί Οργανισμού της διοικήσεως (1884). Ε.Λ.Ι.Α., Αρχείο Οικογένειας Βαλαωρίτη, Αρχείο Ι. Α. Βαλαωρίτη, φάκελος 21, υποφάκ. 21.1.α.
- A II.2. Μελέτες σχετικές με την έκδοση διατάγματος «περί οργανισμού της υπηρεσίας των Σιδηροδρόμων εν τω υπουργείω των Εσωτερικών» (1887). Ε.Λ.Ι.Α., Αρχείο Οικογένειας Βαλαωρίτη, Αρχείο Ι. Α. Βαλαωρίτη, φάκελος 21, υποφάκ. 21.1.β.
- A II.3. Σχετικά μελέτης εκδόσεως διατάγματος «περί απ' ευθείας μεταφοράς αποσκευής επιβατών διά Σιδηροδρόμου» (1888-1889). Ε.Λ.Ι.Α., Αρχείο Οικογένειας Βαλαωρίτη, Αρχείο Ι. Α. Βαλαωρίτη, φάκελος 21, υποφάκ. 21.1.γ.
- A II.4. Εμπιστευτικό υπόμνημα προς Χαρίλαο Τρικούπη «περί της προς τον σιδηρόδρομον Θεσσαλίας παραχωρήσεως της χρήσεως του σιδηροδρόμου Πειραιώς-Λαρίσης» (22.12.1889). Ε.Λ.Ι.Α., Αρχείο Οικογένειας Βαλαωρίτη, Αρχείο Ι. Α. Βαλαωρίτη, φάκελος 21, υποφάκ. 21.1.δ.
- A II.5. «Περιγραφή των εκτελεσθησομένων έργων διά την ανέγερσιν Γενικών Αποθηκών και του τελωνειακού καταστήματος εν Πειραιεί». Ε.Λ.Ι.Α., Αρχείο Οικογένειας Βαλαωρίτη, Αρχείο Ι. Α. Βαλαωρίτη, φάκελος 21, υποφάκ. 21.8.γ.
- A II.6. Υπόμνημα της Προνομιούχου Εταιρείας των Γενικών Αποθηκών της Ελλάδος, περί τεχνικής διαρρυθμίσεως του λιμένος Πειραιώς. Ε.Λ.Ι.Α., Αρχείο Οικογένειας Βαλαωρίτη, Αρχείο Ι. Α. Βαλαωρίτη, φάκελος 21, υποφάκ. 21.8.γ.
- A II.7. Σιδηροδρομικά θέματα (1912, 1913). Ε.Λ.Ι.Α., Αρχείο Οικογένειας Βαλαωρίτη, Αρχείο Ι. Α. Βαλαωρίτη, φάκελος 21, υποφάκ. 21.1.

A III. ΝΟΜΙΚΑ

- A III.1. «Μελέτη περί μη οπισθοεργείας των νόμων επί του νομοσχεδίου ελληνικού αστικού κώδικος» (Λευκάδα 1891), 48 σελ. Ε.Λ.Ι.Α., Αρχείο Οικογένειας Βαλαωρίτη, Αρχείο Ι. Α. Βαλαωρίτη, φάκελος 20, υποφάκ. 21.2.β.
- A III.2. «Μελέτη περί συντάξεως Ελληνικού Αστικού Κώδικος» (1891-1892). Ε.Λ.Ι.Α., Αρχείο Οικογένειας Βαλαωρίτη, Αρχείο Ι. Α. Βαλαωρίτη, φάκελος 20, υποφάκ. 20.2.α.
- A III.3. «Μελέτη νομοσχεδίου περί διαθηκών» (1892). Ε.Λ.Ι.Α., Αρχείο Οικογένειας Βαλαωρίτη, Αρχείο Ι. Α. Βαλαωρίτη, φάκελος 20, υποφάκ. 20.3.
- A III.4. «Διάφοροι μικραί μελέται»: 1) «Περί δικαιώματος υποκαταστάσεως πληρεξουσίου». Διερευνάται το ερώτημα αν ο πληρεξούσιος για κάποια υπόθεση δικαιούται να υποκαταστήσει άλλον καίτοι το πληρεξούσιον δεν ορίζει ρητώς ότι του δίδεται το δικαίωμα τούτο.
2) «Περί ανατροπής» (1887 κ.ε.), 4 σελ.

Ιωάννη Α. Βαλαωρίτη:
«Ιστορία της Εθνικής Τραπεζής ...»,
Αθήνα 1902
Βιβλιοθήκη Ι.Α./Ε.Τ.Ε.

- 3) «Επί αποφάσεως Πρωτοδικείου Ζακύνθου περί κληρονομίας κατά το Ιόνιον Δίκαιον» (1882 κ.ε.).
- 4) «Περί δικαιώματος αποζημιώσεως παροδίων ιδιοκτητών λόγω βλάβης επενεγθείσης αυτοίς εκ μεταβολής της χωροσταθμίσεως του εδάφους ή εξ άλλων καινοτομιών επί δημοσίων οδών ή πολιτειών» (1881).
- 5) «Γνωμοδοτήσεις Στεριάδου και έτερα περί κληρονομικού δικαίου».
- Ε.Λ.Ι.Α., Αρχείο Οικογένειας Βαλαωρίτη, Αρχείο Ι. Α. Βαλαωρίτη, φάκελος 20, υποφάκ. 20.5.

- A III.5.** «Μελέτη περί παραγραφής των ενστάσεων». Το ερώτημα που διερευνάται είναι αν στη δεκαετή παραγραφή του άρθρ. 1220 του Ιόνιου Κώδικα (άρθρ. 1304 του Γαλλικού) υπόκειται μόνον η αγωγή ή και η εκ του άρθρου τούτου ένσταση. Ε.Λ.Ι.Α., Αρχείο Οικογένειας Βαλαωρίτη, Αρχείο Ι. Α. Βαλαωρίτη, φάκελος 20, υποφάκ. 20.4.
- A III.6.** «Μελέται επί Νομοσχεδίου περί αναγκαστικής απαλλοτριώσεως λόγω δημοσίας ανάγκης» (1890). Ε.Λ.Ι.Α., Αρχείο Οικογένειας Βαλαωρίτη, Αρχείο Ι. Α. Βαλαωρίτη, φάκελος 21, υποφάκ. 21.4.
- A III.7.** «Σημειώσεις περί ανωνύμων εταιρειών», 22 σελ. Ε.Λ.Ι.Α., Αρχείο Οικογένειας Βαλαωρίτη, Αρχείο Ι. Α. Βαλαωρίτη, φάκελος 21, υποφάκ. 21.5.γ.
- A III.8.** «Σημειώσεις σχετικά με το Νομοσχέδιον περί ελέγχου ανωνύμων εταιρειών». Ε.Λ.Ι.Α., Αρχείο Οικογένειας Βαλαωρίτη, Αρχείο Ι. Α. Βαλαωρίτη, φάκελος 21, υποφάκ. 21.5.γ.
- A III.9.** «Μελέτη περί του συναλλάγματος της μεταφοράς (report)», 46 σελ. Ε.Λ.Ι.Α., Αρχείο Οικογένειας Βαλαωρίτη, Αρχείο Ι. Α. Βαλαωρίτη, φάκελος 21, υποφάκ. 21.3.
- A III.10.** «Μελέτη περί των εν τοις χρηματιστηρίοις συναλλαγών». Ε.Λ.Ι.Α., Αρχείο Οικογένειας Βαλαωρίτη, Αρχείο Ι. Α. Βαλαωρίτη, φάκελος 21, υποφάκ. 21.5.β.

Ιωάννη Α. Βαλαωρίτη:

Η αναγκαστική κυκλοφορία και το συνάλλαγμα στην Ελλάδα, Αθήνα 1902.

Κεντρική Βιβλιοθήκη Ε.Τ.Ε.

A IV. ΙΣΤΟΡΙΚΑ

- A IV.1.** «Μία σελίς Ελληνοϊταλικής ιστορίας» (1901). Χειρόγραφο 25 σελίδων για τη μητέρα του και την οικογένειά της, γραμμένο με αφορμή το θάνατό της. Ε.Λ.Ι.Α., Αρχείο Οικογένειας Βαλαωρίτη, Αρχείο Ι. Α. Βαλαωρίτη, φάκελος 27, υποφάκ. 27.1.

B'. ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΑ ΕΡΓΑ

B I. Νομισματικά – Τραπεζικά

- B I.1.** *Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος: Τόμος Β' περιέχων το κείμενον των νόμων, διαταγμάτων, συμβάσεων, κανονισμών κτλ. αφορώντων την Εθνικήν Τράπεζαν* [επιμ. Ι. Α. Βαλαωρίτη]. Τυπ. Σ. Κ. Βλαστού, Αθήνα 1897, σελ. (1) + 695 + ιθ' + ιγ' (Πίνακας περιεχομένων).
- B I.2.** «Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Απολογισμός του έτους 1897 υπό του Υποδιοικητού της Τραπεζής Ιωάννου Α. Βαλαωρίτου, εν ονόματι του Γενικού Συμβουλίου αυτής, προς την Γενικήν Συνέλευσιν των Μετόχων, συν-ερχομένην την 12 Φεβρουαρίου 1898», στο *Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Απολογισμός του έτους 1897*, τυπ. Σ. Κ. Βλαστού, Αθήνα 1898, σελ. 5-17.
- B I.3.** *Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος: Τόμος Β' περιέχων το κείμενον των νόμων, διαταγμάτων, συμβάσεων, κανονισμών κτλ. αφορώντων την Εθνικήν Τράπεζαν, Παράρτημα Α' 1897-1901* [επιμ. Ι. Α. Βαλαωρίτη]. Τυπ. Σ. Κ. Βλαστού, Αθήνα 1901, σελ. (1) + 221 + ι' + 120.

- B I.4.** *Ιστορία της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος, 1842-1902.* Έκδοση Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος, τόμος Α', μέρος πρώτο. Τυπογραφείο Ανέστη Κωνσταντινίδη, Αθήνα 1902, σελ. α-στ', 351 + η' λυτοί 4 πίνακες και 5 διαγράμματα κυκλοφορίας τραπεζικών γραμματίων και τιμών συναλλαγματος.
Το 1980 έγινε από την Εθνική Τράπεζα αναστατική έκδοση με πρόλογο του Παναγιώτη Π. Τζαννετάκη, υποδιοικητή της Ε.Τ.Ε., και εισαγωγή του Σπύρου Ασδραχά, διευθυντή Προγράμματος Ερευνών της Επιτροπής Ιστορίας Ε.Τ.Ε. Το 1988 η Επιτροπή Ιστορίας της Ε.Τ.Ε. προχώρησε σε αναστατική επανέκδοση του έργου στη μνήμη του Π. Π. Τζαννετάκη (1923-1986), στην οποία προστέθηκαν ακόμη χρήσιμα ευρετήρια τοπωνυμίων, κυρίων ονομάτων και θεμάτων.
- B I.5.** *Notes, tableaux et graphiques relatifs à la question du cours forcé et du change en Grèce,* Banque Nationale de Grèce. Imprimerie P. D. Sakellarios, Athènes 1902, σελ. 67 + (1) + Πίνακες.
- B I.6.** *Notes, tableaux et graphiques relatifs à la question du cours forcé et du change en Grèce, Deuxième fascicule.* Banque Nationale de Grèce. Imprimerie P. D. Sakellarios, Athènes 1903, 33 σελ.
- B I.7.** *Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος: Τόμος Α', μέρος τέταρτον, Κανονισμοί της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος και συλλογή των προς τα Υπ/τα εν ισχύι εγκυκλίων αυτής μέχρι τέλους Ιανουαρίου 1903.* Τυπ. Σ. Κ. Βλαστού, Αθήνα 1903.
- B I.8.** «Η Λατινική Νομισματική Ένωσις και τα αργυρά κέρματα. Μέτρα προς αντικατάστασιν των εν Ελλάδι κυκλοφορούντων χαρτινών κερμάτων δι' αργυρών». Εφημ. *Οικονομική Ελλάς*, έτος Α', φ. 12/ 19.2.1903 και φ. 13/ 26.2.1903, σ. 1-4.
- B I.9.** *Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος: Τόμος Α', μέρος τρίτον περιέχον το κείμενον του Καταστατικού, μετά των προσθηκών και τροποποιήσεων αυτού, τον Οργανισμόν της Υπηρεσίας, τον Εσωτερικόν κανονισμόν των υποκαταστημάτων και τον Κανονισμόν των συντάξεων* [επιμ. Ι. Α. Βαλωρίτη και Β. Δούκα]. Τυπ. Π. Δ. Σακελλαρίου, Αθήνα 1904, σελ. ιβ' + 332.
Η ίδια έκδοση κυκλοφόρησε επίσης με διαφορετική σελίδα τίτλου ως εξής: *Καταστατικόν της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος μετά προσθηκών και τροποποιήσεων αυτού, Οργανισμός της Υπηρεσίας, Εσωτερικός κανονισμός των υποκαταστημάτων, Κανονισμός των συντάξεων* [επιμ. Ι. Α. Βαλωρίτη και Β. Δούκα]. Τυπ. Π. Δ. Σακελλαρίου, Αθήνα 1904, σελ. ιβ' + 332
- B I.10.** «Το ζήτημα των αργυρών κερμάτων» (επιστολή). Εφημ. *Οικονομική Ελλάς*, φ. 42/20.10.1907.
- B I.11.** «Το ζήτημα των αργυρών κερμάτων». Εφημ. *Αθήνα*, 8 και 10.6.1908.
- B I.12.** *Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος: Τόμος Α' μέρος τέταρτον, Κανονισμοί της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος και συλλογή των προς τα Υποκαταστήματα εν ισχύι εγκυκλίων αυτής μέχρι τέλους Δεκεμβρίου 1909, έκδοσις Δευτέρα.* Τυπ. Π. Δ. Σακελλαρίου, Αθήνα 1910, σελ. 465 + (ΚΔ' υποδείγματα πινάκων) + α' + 54.
- B I.13.** «Το όρτιον. Ειδική μελέτη του υποδιοικητού της Εθνικής Τραπέζης κ. Ι. Βαλαωρίτου». Εφημ. *Ακρόπολις*, φ. 6.800/1.4.1910 και 6.801/2.4.1910.
- B I.14.** «Λόγος ενώπιον των Μετόχων της Ε.Τ.Ε. κατά την εκλογήν του ως Διοικητού της Ε.Τ.Ε.». Στις Εφημερίδες *Οικονομική Ελλάς, Πατρύς*, 21.1.1911 και *Βροντή*, 4.2.1911.

Ιωάννη Α. Βαλαωρίτη - Β. Δούκα:
Το καταστατικό, ο οργανισμός
υπηρεσίας και διάφοροι
σημαντικοί κανονισμοί της Εθνικής
Τραπέζης. 1904.
Βιβλιοθήκη Ι.Α./Ε.Τ.Ε.

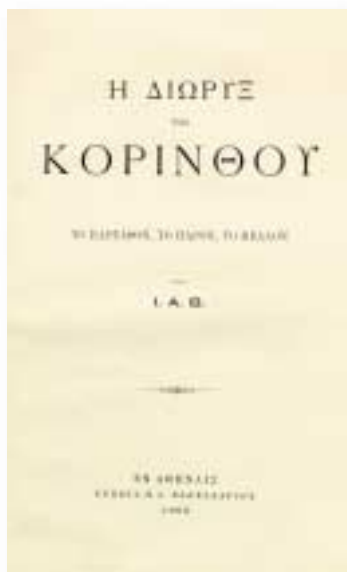

- B I.15.** «Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Απολογισμός του έτους 1910 υπό του Διοικητού της Τραπέζης Ιω. Α. Βαλαωρίτου, εν ονόματι του Γενικού Συμβουλίου αυτής, προς την Γενικήν Συνέλευσιν των Μετόχων, συνεργημένην τη 14η Φεβρουαρίου 1911», στο *Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Απολογισμός του έτους 1910*, τυπ. Σ. Κ. Βλαστού, Αθήνα 1911, σ. ε'-κ'.
- B I.16.** «Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Απολογισμός του έτους 1911 υπό του Διοικητού της Τραπέζης Ιω. Α. Βαλαωρίτου, εν ονόματι του Γενικού Συμβουλίου αυτής, προς την Γενικήν Συνέλευσιν των Μετόχων, συνεργημένην τη 10η Φεβρουαρίου 1912», στο *Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Απολογισμός του έτους 1911*, τυπ. Σ. Κ. Βλαστού, Αθήνα 1912, σ. ε'-λ'.
- B I.17.** «La situation monétaire et les cours du change en Grèce», επιστολή (Lettre de Grèce), εφημ. *L'Economiste Français*, Paris, No 50/ 14.12.1912, σ. 863-864.
- B I.18.** «Η οικονομική θέσις της Ελλάδος. Ο Διοικητής της Εθνικής Τραπέζης εις τους "Times" του Λονδίνου», εφημ. *Τα Οικονομικά Χρονικά*, φ. 3/19.1.1913, σ. 2 (μετάφραση «ανακοίνωσής» του στην εφημ. *Times*, 20.1.1913).
- B I.19.** «Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Απολογισμός του έτους 1912 υπό του Διοικητού της Τραπέζης Ιω. Α. Βαλαωρίτου, εν ονόματι του Γενικού Συμβουλίου αυτής, προς την Γενικήν Συνέλευσιν των Μετόχων, συνεργημένην τη 14η Φεβρουαρίου 1913», στο *Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Απολογισμός του έτους 1912*, τυπ. Σ. Κ. Βλαστού, Αθήνα 1913, σ. ε'-λα'.
- B I.20.** «Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Απολογισμός του έτους 1913 υπό του Διοικητού της Τραπέζης Ιω. Α. Βαλαωρίτου, εν ονόματι του Γενικού Συμβουλίου αυτής, προς την Γενικήν Συνέλευσιν των Μετόχων, συνεργημένην τη 14η Φεβρουαρίου 1914», στο *Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Απολογισμός του έτους 1913*, τυπ. Σ. Κ. Βλαστού, Αθήνα 1914, σ. ε'-λβ'.

B II. Μεταφορές

- B II.1.** «Θεσσαλικοί Σιδηρόδρομοι» (ανυπόγραφο). *Νέα Εφημερίς*, φ. 12/ 13.1.1883, σ. 3-5.
- B II.2.** *Η Διώρυξ της Κορίνθου. Το παρελθόν, το παρόν, το μέλλον*. Τυπ. Π. Δ. Σακελλάριου, Αθήνα 1906, 34 σελ.
- B II.3.** «Έκθεσις του Διοικητικού Συμβουλίου προς την Γενικήν Συνέλευσιν των Μετόχων του Σιδηροδρόμου Πύργου-Κατακόλου», στο *Έκθεσις του Διοικητικού Συμβουλίου και της Εξελεγκτικής Επιτροπής προς την Γενικήν Συνέλευσιν των Μετόχων του Σιδηροδρόμου Πύργου-Κατακόλου επί του ισολογισμού του έτους 1893*, Αθήνα 1894, σ. 3-4.
- B II.4.** «Έκθεσις του Διοικητικού Συμβουλίου προς την Γενικήν Συνέλευσιν των Μετόχων της 22 Μαρτίου 1904», στο *Έκθεσις του Διοικητικού Συμβουλίου και της Εξελεγκτικής Επιτροπής προς την Γενικήν Συνέλευσιν των Μετόχων του Σιδηροδρόμου Πύργου-Κατακόλου επί του ισολογισμού του έτους 1903*, Αθήνα 1904, σ. 3-7.
- B II.5.** «Προς την Γενικήν Συνέλευσιν των Μετόχων της Νέας Εταιρείας της Διώρυγος της Κορίνθου» (Έκθεση του Δ.Σ.), στο *Νέα Εταιρεία Διώρυγος της Κορίνθου: Έκθεσις του Διοικητικού Συμβουλίου και της Εξελεγκτικής Επιτροπής προς την Γενικήν Συνέλευσιν των Μετόχων τη 27/10 Ιουλίου 1909*, Αθήνα 1909, σ. 7-10.
- B II.6.** «Προς την Γενικήν Συνέλευσιν των Μετόχων της Νέας Εταιρείας της Διώρυγος της Κορίνθου» (Έκθεση του Δ.Σ.), στο *Νέα Εταιρεία Διώρυγος της Κορίνθου: Έκθεσις του Διοικητικού Συμβουλίου και της Εξελεγκτικής Επιτροπής προς την Γενικήν Συνέλευσιν των Μετόχων τη 26/8 Ιουνίου 1910*, Αθήνα 1910, σ. 7-11.

Ιωάννη Α. Βαλαωρίτη:
«Η Διώρυξ της Κορίνθου»,
Αθήνα 1906.
Κεντρική Βιβλιοθήκη Ε.Τ.Ε.

- B II.7.** «Προς την Γενικήν Συνέλευσιν των Μετόχων της Νέας Εταιρείας της Διώρυγος της Κορίνθου» (Έκθεση του Δ.Σ.), στο Νέα Εταιρεία Διώρυγος της Κορίνθου: Έκθεσις του Διοικητικού Συμβουλίου και της Εξελεγκτικής Επιτροπής προς την Γενικήν Συνέλευσιν των Μετόχων τη 9/22 Ιουνίου 1911, Αθήνα 1911, σ. 7-10.
- B II.8.** «Προς την Γενικήν Συνέλευσιν των Μετόχων της Νέας Εταιρείας της Διώρυγος της Κορίνθου» (Έκθεση του Δ.Σ.), στο Νέα Εταιρεία Διώρυγος της Κορίνθου: Έκθεσις του Διοικητικού Συμβουλίου και της Εξελεγκτικής Επιτροπής προς την Γενικήν Συνέλευσιν των Μετόχων τη 8/21 Ιουνίου 1912, Αθήνα 1912, σ. 7-9.

B III. Νομικά

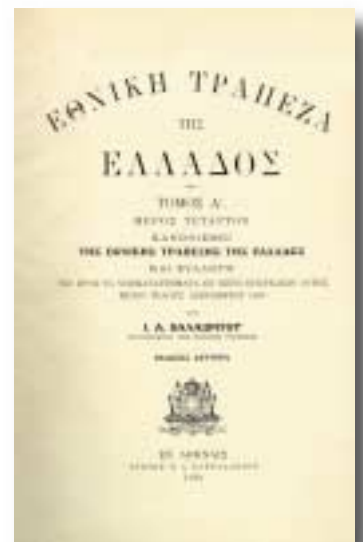
- B III.1.** «Ιωάννης ο Νομοφύλαξ και η περί επανιδρύσεως της εν Κωνσταντινουπόλει Νομικής Σχολής Νεαρά Κωνσταντίνου του Μονομάχου». *Εφημερίς της Ελληνικής και Γαλλικής Νομολογίας*, τόμ. 5 (1885). Επίσης σε ανεξάρτητη έκδοση, τυπογραφείο Θ. Παπαλεξανδρή και Α. Παπαγεωργίου, Αθήνα 1886, 32 σελ.
- B III.2.** «Ο νέος Ποινικός Κώδιξ της Ιταλίας». *Εφημερίς της Ελληνικής και Γαλλικής Νομολογίας*, τόμ. 9 (1890), σ. 279-287.
- B III.3.** «Μελέτη περί προστασίας της Διακατοχής και Κατοχής κατά το Ιόνιον Δίκαιον». *Εφημερίς της Ελληνικής και Γαλλικής Νομολογίας*, τόμ. 10, τχ. Ε' (Ιούλιος 1891), Παράρτημα. Επίσης σε ανεξάρτητη έκδοση, τυπογραφείο Αλεξάνδρου Παπαγεωργίου, Αθήνα 1891, σελ. θ' + 102 + (2).

B IV. Λογοτεχνία – Φιλολογία

- B IV.1.** *Έν δάκρυ επί του τάφου του προσφιλούς ημών φίλου Φιλίππου Α. Βλαντή, θανόντος εν Λευκάδι τη 22 μαΐου 1876* [Αθήνα 27.5.1876]. Μονόφυλλο τυπωμένο δίσηλο.
- B IV.2.** *Αριστοτέλους Βαλαωρίτου, Ποιήματα* (επιμέλεια μαζί με τον Μιχ. Π. Λάμπρο). Τόμ. Α': *Στιχουργήματα, μνημόσυνα, έτερα ποιήματα*, σελ. 32-390. Τόμ. Β': *Κυρά Φροσύνη, Αθανάσης Διάκος, Φωτεινός*, 542 σελ. Βιβλιοπωλείο της Εστίας, τυπ. αδελφών Περρή, Αθήνα 1891. Οι 2 παραπάνω τόμοι των έργων του Α. Βαλαωρίτη επανεκδόθηκαν το 1903 από τις Εκδόσεις Φέξη.
- B IV.3.** *Αριστοτέλους Βαλαωρίτου, Βίος και έργα* (επιμέλεια μαζί με τον Γ. Δροσίνη). Βιβλιοθήκη Γρ. Μαρασλή, τυπ. Π. Δ. Σακελλαρίου, 3 τόμοι, Αθήνα 1907. Τόμ. Α', σελ. ια' + 567, τόμ. Β', σελ. 368, τόμ. Γ', σελ. 422. Στον Α' τόμο (σ. 3-284), ο Ιω. Α. Βαλαωρίτης έχει συντάξει σημαντική, εκτενή εργασία για τον πατέρα του με τίτλο «Βιογραφικά σημειώσεις και επιστολάι».

Θ. Κ. - Ζ. Σ.

Ιωάννη Α. Βαλαωρίτη:
Κανονισμοί & εγκυκλίοι της Ε.Τ.Ε.,
Αθήνα 1910.
Βιβλιοθήκη Ι.Α./Ε.Τ.Ε.

ΠΗΓΕΣ

Α' ΑΡΧΕΙΑ

Ι. Ιστορικό Αρχείο Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος (Ι.Α./Ε.Τ.Ε.)

1. Αρχείο Ε.Τ.Ε.

- Α1Σ2Υ3. Αρχείο Στέφανου Στρέιτ, φάκ. 58.
- Α1Σ2Υ4. Αρχείο Ιωάννη Βαλαωρίτη, φάκ. 1-9.
- Α1Σ2Υ5. Αρχείο Ιωάννη Ευταξία, φάκ. 1.
- Α1Σ2Υ17. Αποστολές Διοικητών και Διευθυντών στο εξωτερικό, φάκ. 1-2.
- Α1Σ3Υ3. Πρακτικά Συνεδριάσεων Γενικού (Διοικητικού) Συμβουλίου. Πλήρη Πρακτικά, βιβλία 9-10, μικροταινία 71.
- Α1Σ3Υ7. Πρακτικά Γενικών Συνελεύσεων των Μετόχων. Πλήρη Πρακτικά, βιβλ. 3, μικροταινία 110.
- Α1Σ4Υ1. Απολογισμοί Ε.Τ.Ε. (σε ελληνική γλώσσα), ετών 1872, 1881, 1897, 1900, 1903, 1905, 1911-1914.
- Α1Σ5Υ1. Εγκύκλιοι της Ε.Τ.Ε. 1890-1914.
- Α1Σ10Υ1. Δημόσια Δάνεια. Λυτά έγγραφα, φάκ. 58-59, 62-69, 72-78, 85, 87-88, 91-95, 100.
- Α1Σ18Υ1. Νομισματικά, φάκ. 163.
- Α1Σ20Υ1. Υποκαταστήματα-Γενικά, φάκ. 10.
- Α1Σ21Υ1. Αλληλογραφία ανταποκριτών εσωτερικού, Ζάκυνθος φάκ. 16-17, Κέρκυρα φάκ. 27-28, Κεφαλληνία φάκ. 29-30.
- Α1Σ21Υ3. Έγγραφα έμμισθων υποκαταστημάτων προς το Λογιστικό Τμήμα της ΕΤΕ, Κέρκυρα φάκ. 139-143, Λευκάδα φάκ. 213.
- Α1Σ21Υ4. Έγγραφα έμμισθων υποκαταστημάτων προς το Δικαστικό Τμήμα της ΕΤΕ, Κέρκυρα φάκ. 23, Λευκάδα φάκ. 37.
- Α1Σ22Υ2. Τράπεζα της Ανατολής, φάκ. 8.
- Α1Σ22Υ10. Ιονική Τράπεζα, φάκ. 1-8.
- Α1Σ22Υ12. Τράπεζα Κρήτης, Πρακτικά Γενικών Συνελεύσεων των Μετόχων της Τραπεζής, βιβλ. 1-2.
- Α1Σ25Υ1. Ναυτιλιακά, φάκ. 28-31.
- Α1Σ25Υ3. Υδρευτικά, φάκ. 1-14.
- Α1Σ29Υ2. Εκθέσεις Επιθεωρητών Υποκαταστημάτων, Λευκάδα φάκ. 39, 42, 56, 63, 66, 73, 75, 86, 91, 98, 103, 111, 119, βιβλ.3.
- Α1Σ30Υ1. Διάφορα Προσωπικού Ε.Τ.Ε., φάκ. 29.
- Α1Σ33Υ1. Ποικίλα. Λυτά έγγραφα, φάκ. 26, 74.
- Α1Σ34Υ18. Πίστις-ανταλλαγή, Ιονική Τράπεζα, φάκ. 40.
- Α1Σ37. Τεχνικές Υπηρεσίες, Υποκατάστημα Λευκάδας (αταξινόμητο υλικό).

2. Αρχειακό υλικό μη ενταγμένο στο Ι.Α./Ε.Τ.Ε.

- Εορτασμός 125ετηρίδας Ε.Τ.Ε. (1966), φάκ. 4 και 6.

3. Μικροφωτογραφημένο αρχειακό υλικό από άλλα αρχεία εσωτερικού-εξωτερικού

Αρχείο Αλέξανδρου Διομήδη στην κατοχή Ν. Παντελάκη, Αλληλογραφία φάκ.1913, μικροταινία 1.

II. Ελληνικό Λογοτεχνικό & Ιστορικό Αρχείο (Ε.Λ.Ι.Α.)

Αρχείο Οικογένειας Βαλαωρίτη, φάκ. 10-40: Αρχείο Ιωάννη Αριστοτ. Βαλαωρίτη (βλ. Χριστίνα Βάρδα-Σοφία Μπόρα (επιμέλεια): Αρχείο Οικογένειας Βαλαωρίτη. Ευρετήριο, Ε.Λ.Ι.Α., Αθήνα 1999).

B' ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

I. Αυτοτελείς εκδόσεις

Ανδρεάδης Ανδρέας Μ.: *Εθνικά δάνεια και Ελληνική δημοσία οικονομία* (= Ανδρέου Μ. Ανδρεάδου Έργα, τόμ. II. Μελέται επί της συγχρόνου Ελληνικής δημοσίας οικονομίας, Αθήνα 1939).

Βαλαωρίτης Ιωάννης Α. – Δροσίνης Γ. (επιμ.): *Αριστοτέλους Βαλαωρίτου, Βίος και έργα*, τόμ. Α', Αθήνα 1907.

Βαλαωρίτης Ιωάννης Α.: *Ιστορία της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος, 1842-1902*, έκδοση Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1902 (και αναστατική έκδοση 1980, αναστατική επανέκδοση 1988).

Βάρδα Χριστίνα – Μπόρα Σοφία (επιμ.): *Αρχείο Οικογένειας Βαλαωρίτη. Ευρετήριο*, Ε.Λ.Ι.Α., Αθήνα 1999.

Γαβριηλίδης Β.: *Εμπόριον και Τράπεζα. Η Εργαζομένη Ελλάς τόμος Γ*, Αθήνα χ.χ. [1919/20].

Γρηγόρης Γεράσιμος (Σύνθεση-επιμέλεια): *Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, ο αρματολός της λύρας 1824-1879. Βίος έργα, ανθολογία, κριτική, εικόνες, βιβλιογραφία*. Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Αθήνα 1975.

Δεμαθάς Ζαχαρίας - Θανάσης Καλαφάτης - Θεόδωρος Σακελλαρόπουλος: *Νομισματικές κρίσεις και η κρατική διαχείρισή τους στην Ελλάδα 1880-1930*, Αθήνα 1991.

Δερτιλής Πώργος: *Κοινωνικός μετασχηματισμός και στρατιωτική επέμβαση, 1880-1909*, Αθήνα 1977.

Δερτιλής Πώργος: *Το ζήτημα των Τραπεζών (1871-1873). Οικονομική και πολιτική διαμάχη στην Ελλάδα του 19ου αιώνα*, Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 1980.

Δημητριάδης Κώστας: *Η Αθήνα που ζήσαμε. Τρίτη σειρά της Αθήνας της παλιάς*, Αθήνα 1950.

Δραγούμης Στέφανος: *Ξένοι πιστωταί, η χώρα και το νόμισμα*, Αθήνα 1901.

Δροσίνης Γεώργιος: *Σκόρπια φύλλα της ζωής μου*, τόμ. 1, Αθήνα 1885.

Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος: *Τόμος Β' περιέχων το κείμενον των νόμων, διαταγμάτων, συμβάσεων, κανονισμών κτλ. αφορώντων την Εθνικὴν Τράπεζαν, Παράρτημα Β', 1901-1913*, Αθήνα 1913.

Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος: *Τόμος Α', μέρος τέταρτον. Κανονισμοί της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος και συλλογή των προς τα Υποκαταστήματα εν ισχύι εγκυκλίων αυτής μέχρι τέλους Δεκεμβρίου 1915*, Αθήνα 1916.

Eulambio M. S.: *The National Bank of Greece. A History of the Financial and Economic Evolution of Greece*, Αθήνα 1924.

Ιονική Τράπεζα Limited: *Νόμοι, Βασιλικά Διατάγματα και Συμβάσεις αφορώντα τα εις την Ιονικήν Τράπεζαν κεχορηγημένα προνόμια*, Αθήνα 1920.

Κοκκινάκης Ιωάννης: *Νόμισμα και πολιτική στην Ελλάδα, 1830-1910*, Ε.Ε.Τ., Αθήνα 1999.

Κωστής Κώστας – Τσοκόπουλος Βάσιος: *Οι Τράπεζες στην Ελλάδα 1898-1928*, Ε.Ε.Τ. Αθήνα 1988.

Λεονταράκης Ιωάννης Α.: *Το Προνόμιον της Ιονικής Τραπέζης*, Ζάκυνθος 1902.

Martin, Percy F.: *Greece of the Twentieth Century*, Λονδίνο 1913.

Μήτσης Βασίλης Δ.: *Το Εκδοτικό Προνόμιο της Ιονικής Τραπέζης, 1839-1920*, Αθήνα 1987.

Παντελάκης Νίκος Σ.: *Δημόσια Δάνεια*, Αναλυτικό Ευρετήριο Ιστορικού Αρχείου Ε.Τ.Ε., Αθήνα 1995.

Παπαγιαννάκης Λευτέρης: *Οι Ελληνικοί σιδηρόδρομοι (1882-1910). Γεωπολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές διαστάσεις*, Αθήνα 1982.

- Πρόντζας Ευάγγελος Δ.: *Η αυθεντία του νομίσματος στη νεοελληνική κοινωνία. Η περίοδος των διατακτικών κερμάτων (1885-1910)*, Αθήνα 1995.
- Πρόντζας Ευάγγελος Δ.: *Οικονομική Ιστορία. Ζητήματα μεθόδου και περιεχομένου*, Α.Τ.Ε., Αθήνα 1997.
- Reid A. H.: *Η Ιστορία της Ιονικής Τραπέζης, 1839-1953*, Αθήνα 1953.
- Ροντογιάννης Πάνος Γ.: *Ιστορία της νήσου Λευκάδος*, τόμ. Β', Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Αθήνα 1982.
- Σαββίδης Γ. Π. (επιμέλεια): Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, *Φωτεινός*, Νέα Ελληνική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1976.
- Σαββίδης Γ. Π. – Λυκούργου Νίκη (επιμ.): Αριστοτέλης Βαλαωρίτης. *Τόμος Α': Βίος, επιστολές και πολιτικά κείμενα*, Αθήνα 1980.
- Σκλαβενίτης Δημήτρης Χ.: *Νάνος Βαλαωρίτης. Χρονολόγιο, βιβλιογραφία, ανθολόγιο*, Αθήνα 2000.
- Σπηλιωτόπουλος Στάθης: *Ιστορία της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος*, Αθήνα 1949.
- Στασινόπουλος Ε. Π.: *Η Ιστορία της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος, 1841-1966*, Αθήνα 1966.
- Τράπεζα Αθηνών: *Απολογισμοί ετών 1906-1910*. (Τυπωμένοι ετήσιοι Απολογισμοί), Αθήνα 1907-1911.
- Τράπεζα της Ανατολής: *Χρήσεις 1905-1914*. (Τυπωμένοι ετήσιοι Απολογισμοί-Ισολογισμοί), χ.χ. [Αθήνα 1906-1915].
- Τσουδερός Εμμανουήλ Ι.: *Ο Στέφανος Στρέιτ, τα Δημόσια Οικονομικά και η Εθνική Τράπεζα από 1896 μέχρι 1911*, Αθήνα 1939.
- Χατζηϊωάννου Ι. (επιμ.): *Πανελλήνιον Λεύκωμα Εθνικής Εκατονταετηρίδος 1821-1921, τόμος Α' Οικονομολογικά*, Αθήνα 1921.

II. Άρθρα σε σύμμεικτους τόμους, εφημερίδες & περιοδικά

- Andréadès A.: "Jean Arist. Valaoritis", εφημ. *Le Messager d'Athènes*, Αθήνα, φ. 20/2.4.1914, σ. 153-156.
- Αντωνόπουλος Πάννης: «Εθνική Τράπεζα και Βαλκανικοί πόλεμοι. Οικονομική υποστήριξη της Μεγάλης Ιδέας», στον τόμο *Η Ελλάδα των Βαλκανικών Πολέμων 1910-1914*, Ε.Λ.Ι.Α., Αθήνα 1993, σ. 161-174.
- Ανώνυμος: "Le Change en Grèce", *L'Economiste Européen*, Παρίσι 1.8.1902.
- Ανώνυμος: "Chronique financière", *Le Moniteur des Intérêts matériels*, Παρίσι 19.10.1902.
- Ανώνυμος: «Αθ. Ευταξίας, Ιω. Βαλαωρίτης, Δημ. Γεωργιάδης και το νέον χαρτονόμισμα», εφημ. *Μέτοχος*, Αθήνα, φ. 78/27.3. - 9.4.1910, σ. 1212.
- Ανώνυμος: «Στέφανος Στρέιτ – Ιωάννης Βαλαωρίτης», περιοδ. *Ελληνική Επιθεώρηση*, Αθήνα, φ. 39/31.1.1911, σ. 1202-1203.
- Ανώνυμος: «Η Δευτέρα Συνέλευσις των Μετόχων της Εθνικής Τραπέζης. Ο κ. Βαλαωρίτης περί των Ιωαννίνων», εφημ. *Τα Οικονομικά Χρονικά*, Αθήνα, φ. 10/9.3.1913, σ. 2.
- Ανώνυμος: «Ιωάν. Α. Βαλαωρίτης», εφημ. *Μέτοχος*, φ. 287/29.3.1914, σ. 4775.
- Ανώνυμος: «Θάνατος του Προέδρου του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού Ιωάννη Βαλαωρίτη», περιοδ. *Λογοδοσία* του Ε.Ε.Σ., Αθήνα 1915, σ. 14.
- Ανώνυμος: «Το εθνικό δυστύχημα», εφημ. *Πατρίς*, Αθήνα 17.3.1914.
- Ανώνυμος: «Ο Βαλαωρίτης», εφημ. *Εστία*, Αθήνα 17.3.1914.
- Βουρνάζος Κ. Χ.: « Η εξαγοραστική δύναμις του χρυσού και οι κ.κ. Ιω. Βαλαωρίτης και Αθ. Ευταξίας», εφημ. *Μέτοχος*, φ. 84/8.5.-21.5.1910, σ. 1305-1307.
- Γαρδίκας Ελένη-Κατσιαδάκη: «Τα Ελληνικά συμφέροντα στην Οικονομική Διάσκεψη των Παρισίων», στον τόμο *Η Ελλάδα των Βαλκανικών Πολέμων 1910-1914*, Ε.Λ.Ι.Α., Αθήνα 1993, σ. 175-188.
- Gardikas-Katsiadakis Hélène: "Les emprunts de guerre grecs de 1910 et 1914. Leur aspect politique", *La France et la Grèce dans la Grande Guerre*, Actes du colloque tenu en novembre 1989 à Thessalonique, Thessalonique 1992, σ. 123-139

-
- Gardikas-Katsiadakis Helen: "Ioannis A. Valaoritis: The life of a Typical Greek Nineteenth-Century Bourgeois?", στο Philip Carabott (ed.): *Greek Society in the making 1863-1913. Realities, symbols and visions*, Hampshire 1997.
- Gascoin E.: "Jean Valaoritis", εφημ. *L'echo d'Athènes*, 18.3.1914
- Giovanetti Eugenio: "Il Demoniaco", εφημ. *Il Resto del Carlino*, Μπολόνια 18.3.1914.
- Δερτιλής Γιώργος: «Η επανησιακή οικονομία στον 19ο αιώνα». Πρακτικά από το Α' Συνέδριο Επτανησιακού Πολιτισμού, Λευκάδα 15-19.9.1982. Έκδοση της Εταιρείας Λευκαδικών Μελετών με τίτλο *Κοινωνία, οικονομία και πολιτισμός στα Επτάνησα (1386-1864)*, Θεσσαλονίκη χ.χ. [1991], σ. 27-38.
- Ευταξίας Ιωάννης: «Λόγος επικήδειος εις τον Διοικητήν [της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος] Ιωάννην Βαλαωρίτην», εφημ. *Σκριπ*, Αθήνα, 19.3.1914.
- Καλαφάτης Θανάσης: «Λευκάδα 1864-1994. Ένα ιδιότυπο υπόδειγμα κοινωνικής δυναμικής», *Επτά Ημέρες: Λευκάδα*, εφημ. *Καθημερινή*, Αθήνα, 3.7.1994.
- Καλαφάτης Θανάσης: «Ο τραπεζίτης, ο χρυσός και η θάλασσα», περιοδ. *Η Τράπεζα, Η Εθνική και το προσωπικό της*, τχ. 6/Νοέμβριος 1995, σ. 29-35.
- Καλαφάτης Θανάσης: «Η χρεοκοπία της ελληνικής οικονομίας το 1893: αίτια και αποτελέσματα», στον τόμο Λ. Τρίχα - Μ. Αρώνη - Τσίχλη (επιμ.): *Ο Χαρίλαος Τρικούπης και η εποχή του*, Αθήνα 2000, σ. 373-406.
- Κατηφόρη Δέσποινα: «Οι Επτανήσιοι βουλευτές στην πρώτη δεκαετία από την Ένωση», στον τόμο *Ιόνιο: Περιβάλλον- κοινωνία-πολιτισμός. Πρακτικά Συμποσίου 1984*, Αθήνα, Κέντρο Μελετών Ιονίου, 1984, σ. 95-141.
- Λάμπρος Σπυρίδων Π.: «Βιβλιοκρισία. Αριστοτέλους Βαλαωρίτου Βίος και Έργα», περιοδ. *Νέος Ελληνομνήμων*, τόμ. Ε' (1908), σ. 118-120.
- Larkworthy F.: εφημ. *Times*, Λονδίνο 3.8.1915.
- Λοβέρδος Σπυρίδων: «Ο Ιω. Βαλαωρίτης», εφημ. *Ακρόπολις*, Αθήνα, φ. 10529/23.3.1914.
- Νιρβάνας Παύλος: «Αγάπη φονεύουσα», εφημ. *Εστία*, Αθήνα, 18.3.1914.
- Ξενοπούλος Γρηγόριος: «Πρόσωπα και πράγματα: ο Βαλαωρίτης», εφημ. *Αθήναι*, 18.1.1908.
- Πρόντζας Ευάγγελος: «Τραπεζική δικαιοταξία και κεφαλαιούχοι στο Ιόνιο Κράτος (1833-1864)», στην έκδοση Στέφανος Π. Παπαγεωργίου (επιμ.): *Ανάλεκτα Νεότερης Ελληνικής Ιστορίας. Αφιέρωμα στον Αλέξανδρο Ι. Δεσποτόπουλο*, Αθήνα 1995, σ. 163-201.
- Κατζηιωσήφ Χρήστος: «Η μπελ επόκ του κεφαλαίου», στο συλλογικό έργο *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα*, τόμ. Α1 1900-1922, *Οι απαρχές*, Αθήνα χ.χ. [2000], σ. 309-347.

III. Λήμματα σε λεξικά & εγκυκλοπαίδειες

- «Βαλαωρίτης Ιωάννης», *Μέγα Ελληνικόν βιογραφικόν Λεξικόν (Βοβολίνη)*, τόμ. Β', Αθήνα χ.χ. [1959/60], σ. 17-18, 20-38.
- Κυριακόπουλος Ηλίας Γ.: «Βαλαωρίτης Ιωάννης», *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια Παύλου Δρανδάκη*, Αθήνα χ.χ., τόμ. ΣΤ', σ. 517.
- Λοβέρδος Σπυρίδων: «Βαλαωρίτης Ιωάννης - Βαλαωρίτου νόμοι», *Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν Ελευθερουδάκη*, Αθήνα χ.χ. [1927/28], τόμ. Β', σ. 848.
- Παπαγεωργίου Κώστας: «Βαλαωρίτης Ιωάννης», *Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό*, Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα χ.χ. [1984], τόμ. Β', σ. 142.

IV. Αδημοσίευτες εργασίες

- Αντωνόπουλος Πάννης: «Οι ελληνογαλλικές οικονομικές σχέσεις και η Εθνική Τράπεζα, 1897-1910», στην *40ή Συνάντηση των Ερευνητών του Ιστορικού Αρχείου της Ε.Τ.Ε.*, 12.1.1984, δακτυλόγραφο κείμενο στο Ι.Α./Ε.Τ.Ε.
- Αντωνόπουλος Πάννης: «Οι ελληνογαλλικές οικονομικές σχέσεις και η Εθνική Τράπεζα, 1910-1914», στην *46η Συνάντηση των Ερευνητών του Ιστορικού Αρχείου της Ε.Τ.Ε.*, 10.5.1984, δακτυλόγραφο κείμενο στο Ι.Α./Ε.Τ.Ε.
- Ανώνυμος [Δεσποτόπουλος Ηλίας]: *Μία μεγάλη εποχή. Η δράσις του Στεφάνου Στρέιτ και του Ιωάννου Βαλαωρίτου κατά τα έτη 1896-1914*, Έκδοσις του Ιστορικού Αρχείου της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος, χ.χ. [1964/65], δακτυλόγραφη μελέτη 53+1 σελ. (Προλεγόμενα & Πρώτο μέρος: *Τα πρόσωπα και τα γεγονότα*) και 117+1 σελ. (Δεύτερο μέρος: *Τα κείμενα*). Ι.Α./Ε.Τ.Ε., Αρχαιακό υλικό μη ενταγμένο, *Εορτασμός 125ετηρίδας Ε.Τ.Ε.* (1966), φάκ. 6.
- Ανώνυμος [Δεσποτόπουλος Ηλίας]: *Ιωάννης Βαλαωρίτης, χ.χ.* [1966], δακτυλόγραφο κείμενο 7 σελίδων. Ι.Α./Ε.Τ.Ε., Αρχαιακό υλικό μη ενταγμένο, *Εορτασμός 125ετηρίδας Ε.Τ.Ε.* (1966), φάκ. 4.
- Δεσποτόπουλος Ηλίας Π.: *Η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος κατά τα έτη 1896-1914. Ο Στέφανος Στρέιτ και ο Ιωάννης Βαλαωρίτης*, Αθήνα 1970. Δακτυλόγραφο κείμενο 107 σελίδων στην Κεντρική Βιβλιοθήκη της Ε.Τ.Ε. (οριστική μορφή της προηγούμενης δακτυλόγραφης μελέτης του 1964/65 του Ι.Α./Ε.Τ.Ε.).
- Καλαφάτης Θανάσης: «Η γεωγραφία και όροι εμπορίας της επανησιακής σταφίδας». Εισήγηση στο συνέδριο που διοργάνωσε το Κ.Ν.Ε./Ε.Ι.Ε., Λευκάδα 18-20 Σεπτ. 1997, με θέμα: *Τοπική ιστορία και ζητήματα ιστοριογραφίας (Επτανησιακές ομοιότητες και ετερότητες, Διαδρομή στο έργο του Ν. Σβορώνου)*, (τα Πρακτικά υπό έκδοση).
- Καλαφάτης Θανάσης: «Ιωάννης Α. Βαλαωρίτης: ένας αστός γαιοκτήμονας». Εισήγηση στο ΣΤ' Διεθνές Πανιώνιο Συνέδριο, Ζάκυνθος Σεπτέμβριος 1997, Κέντρο Μελετών Ιονίου – Εταιρεία Ζακυνθιακών Σπουδών (τα Πρακτικά υπό έκδοση).
- Παπαγαλάνη-Καλαφάτη Λίντα: «Η εγκαθίδρυση της Ε.Τ.Ε. στα Επτάνησα (γεωργική πίστη και αγροτική παραγωγή)», στη *14η Συνάντηση των Ερευνητών του Ιστορικού Αρχείου της Ε.Τ.Ε.*, 19.3.1981, δακτυλόγραφο κείμενο στο Ι.Α./Ε.Τ.Ε.
- Συνοδινός Ζήσιμος Χ.: «Δικαιικές σχέσεις και αγροτική πίστη στα Ιόνια Νησιά, 1864-1905. Μια πρώτη προσέγγιση», ανακοίνωση στο *Μεταπτυχιακό Σεμινάριο υποψηφίων Διδασκτόρων του Ιονίου Πανεπιστημίου, Τμήμα Ιστορίας*, Κέρκυρα 20.5.1991. Δακτυλόγραφο κείμενο στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ
ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΒΑΛΛΑΩΡΙΤΗΣ
1855-1914
ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
1911-1914
ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ
ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΤΟΝ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟ ΤΟΥ 2000
ΣΕ 2000 ΑΝΤΙΤΥΠΑ
ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΕΣ ΣΤΑΥΡΟΣ ΜΠΕΛΕΣΑΚΟΣ
ΕΚΤΥΠΩΣΗ
ΣΧΗΜΑ ΚΑΙ ΧΡΩΜΑ
ΛΙΘΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ ΤΟΥ ΚΕ.Θ.Ε.Α.